

SELMA LAGERLÖF

GÖSTA BERLINGS SAGA

GÖSTA BERLINGS SAGA

AV

SELMA LAGERLÖF

v.1

TRETTONDE UPPLAGAN
(BILLIGHETSUPPLAGA)

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1910

INLEDNING.

I.

Prästen.

Äntligen stod prästen på predikstolen.

Församlingens huvuden lyftes. Så, där var han ändå! Det skulle inte bli mässfall denna söndagen såsom den förra och många söndagar förut.

Prästen var ung, hög, smärt och strålande vacker. Om man hade välvt en hjälm över hans huvud och hängt svärd och brynja på honom, skulle man ha kunnat hugga honom i marmor och uppkalla bilden efter den skönaste av atenare.

Prästen hade en skalds djupa ögon och en fältherres fasta, runda haka, allt hos honom var skönt, fint, uttrycksfullt, genomglödgat av snille och andligt liv.

Folket i kyrkan kände sig underligt kuvat vid att se honom sådan. Det var mera vant vid att han kom raglande ut från krogen i sällskap med

glada kamrater, sådana som Beerencreutz, översten med de tjocka, vita mustascherna, och den starke kapten Kristian Bergh.

Han hade supit så förfärligt, att han inte på flera veckor hade kunnat sköta sin tjänst, och församlingen hade måst klaga på honom, först hos hans prost och sedan hos biskop och domkapitel. Nu var biskopen kommen till socknen för att hålla räfst och visitation. Han satt i koret med guldkorset på bröstet, skolpräster från Karlstad och präster från grannförsamlingarna sutto runtomkring honom.

Det var inte tvivel om att prästens uppförande hade gått över det tillåtnas gräns. Då, på adertonhundratjugutalet, var man överseende i fråga om att dricka, men denna mannen hade försummat sitt ämbete för dryckenskapens skull, och nu skulle han förlora det.

Han stod på predikstolen och väntade, medan sista versen av predikstolspsalmen sjöngs.

Det kom en visshet över honom, medan han stod där, att han hade idel fiender i kyrkan, fiender i alla bänkar. Bland herrskaperna på läktaren, bland bönderna nere i kyrkan, bland nattvardsbarnen i koret hade han fiender, idel fiender. Det var en fiende, som trampade orgeln, en fiende, som spelade den. I kyrkovärdarnas bänk hade han fiender. Alla hatade honom, alltifrån de små barnen, som hade burits in i kyrkan, ända till kyrkvaktaren, en stel och styv soldat, som hade varit med vid Leipzig.

Prästen skulle ha velat störta ned på sina knän och bedja dem om förbarmande.

Men ögonblicket därpå kom en dov vrede över honom. Han mindes nog hurudan han hade varit, då han för ett år sedan besteg denna predikstol för första gången. Han var en tadelfri man den gången, och nu stod han där och såg ned på mannen med guldkorset om halsen, som var ditkommen för att döma honom.

Medan han läste upp inledningen, sköljde blodvåg efter blodvåg upp i hans ansikte: det var vreden.

Det var nog sant, att han hade supit, men vem hade rätt att anklaga honom därför? Hade någon sett prästgården, där han skulle leva? Granskogen stod mörk och dyster tätt inpå fönstren. Fukten dröp ned genom de svarta taken, utför de mögliga väggarna. Behövdes det inte brännvin för att kunna hålla modet uppe, då regnet eller yrsnön jagade in genom bräckta rutor, då den vanskötta jorden inte ville ge bröd nog för att hålla hungern fjärran?

Han tänkte, att han hade varit just en sådan präst, som de förtjänade. De söpo ju allesammans. Varför skulle han ensam lägga band på sig? Mannen, som hade begravt sin hustru, söp sig full på gravölet, fadern, som hade döpt sitt barn, höll supgille efteråt. Kyrkfolket drack på hemvägen från kyrkan, så att de flesta voro fulla vid hemkomsten. Det var gott nog åt dem att ha en försupen präst.

Det var på ämbetsresor, då han i sin tunna kappa hade åkt milslångt över frusna sjöar, där alla kalla vindar hade stämt möte, det var, då han hade

kastats omkring på dessa samma sjöar i båt under storm och ösregn, det var, då han under yrväder hade måst stiga ur släden och bana hästen väg genom drivor höga som hus, eller då han hade vadat fram genom skogsträsken, det var då, som han hade lärt sig att älska brännvinet.

Årets dagar hade släpat sig fram i tung dysterhet. Bonde och herreman hade gått med alla tankar bundna vid jordens stoft, men om kvällen hade andarna kastat sina bojor, befriade av brännvinet. Ingivelsen kom, hjärtat värmdes, livet blev strålande, sången klingade, rosor doftade. Gästgivargårdens krogrum hade då för honom blivit en sydländsk blomstergård: druvor och oliver hängde ned över hans huvud, marmorstoder blänkte i mörkt lövverk, vise och diktare vandrade under palmer och plataner.

Nej, han, prästen däruppe på predikstolen, visste, att utan brännvin kunde inte livet levas i den landsändan; alla hans åhörare visste det, och nu ville de döma honom.

De ville slita av honom prästkappan, därför att han hade kommit drucken i deras Guds hus. Ah, alla dessa människor, hade de då, ville de tro, att de hade någon annan Gud än brännvinet?

Han hade läst upp inledningen, och han böjde sig ned för att läsa Fader vår.

Det var andlös tystnad i kyrkan under bönen. Men plötsligt högg prästen med bägge händerna ett säkert tag i banden, som höllo fast prästkappan. Det förekom honom, som om hela församlingen

med biskopen i spetsen smög sig uppför predikstolstrappan för att rycka kappan av honom. Han låg på knä och vände inte huvudet, men han kunde just känna hur de ryckte, och han såg dem så tydligt, både biskopen och skolprästerna, prostarna, kyrkovärdarna, klockaren och hela församlingen i en lång rad, slitande och bändande för att få loss hans kappa. Och han föreställde sig livligt hur alla dessa, som ryckte så ivrigt, skulle stupa över varandra utför trappan, då kappan lossnade. Och hela raden därnere, som inte hade kommit åt att dra i kappan, utan bara i den framför ståendes rockskört, skulle också falla.

Han såg det så tydligt, att han måste småle, där han låg på knä, men på samma gång trängde kallsvetten fram på hans panna. Det var ändå för ohyggligt alltsammans.

Så, att han nu skulle varda en förkastad man för brännvinets skull! En avsatt präst skulle han bli. Fanns det på jorden något uslare?

Han skulle bli en av landsvägens tiggare, ligga rusig vid dikeskanten, gå klädd i trasor, umgås med skojare.

Bönen var slut. Han skulle börja läsa upp sin predikan. Då kom en tanke över honom och hejdade orden på hans läppar. Han tänkte, att det var sista gången han fick stå däruppe på predikstolen och förkunna Guds ära.

För sista gången — detta grep prästen. Han glömde allt om brännvin och biskop. Han tänkte,

att han måste begagna tillfället och vittna om Guds ära.

Han tyckte, att kyrkgolvet med alla åhörarna sjönk djupt, djupt ned, och att taket lyftes av kyrkan, så att han såg in i himmelen. Han stod ensam, helt ensam på sin predikstol, hans ande tog sin flykt mot den öppnade himlen ovan honom, hans röst blev stark och väldig, och han förkunnade Guds ära.

Han var en inspirationens man. Han övergav det skrivna, tankarna kommo ned över honom som en flock tama duvor. Han kände det, som om det inte var han själv, som talade, men han förstod också, att detta var det högsta på jorden, och att ingen i glans och härlighet kunde nå högre än han, som stod där och förkunnade Guds ära.

Så länge inspirationens eldtunga lågade över honom, talade han, men då den hade slocknat och taket hade sänkt sig ned över kyrkan, och golvet kommit upp igen långt, långt nedifrån, då böjde han sig ned och grät, ty han tänkte, att livet hade givit honom sin bästa stund, och att den nu var förbi.

Efter gudstjänsten kom visitation och kyrkostämma. Biskopen frågade om församlingen hade några klagomål mot sin präst.

Prästen var inte längre vred och trotsande som före predikan. Nu blygdes han och sänkte huvudet. Å, alla de eländiga brännvinshistorier, som nu skulle komma!

Men det kom inga. Det var helt tyst kring det stora bordet i sockenstugan.

Prästen såg upp: först på klockaren, nej, han teg, så på kyrkvärdarna, så på de myndiga bönderna och brukspatronerna. De tego alla. De höllo läpparna hårt sammantryckta och sågo smått förlägna ned mot bordet.

»De vänta på att någon skall börja,» tänkte prästen.

Den ena kyrkvärden harsklade sig.

»Jag menar det är en rar präst vi ha,» sade han.

»Vördig biskopen har själv hört hur han predikar,» inföll klockaren.

Biskopen talade något om täta mässfall.

»Prästen får ha lov att vara sjuk, han som envar annan,» menade bönderna.

Biskopen gjorde en antydan om deras missnöje med prästens levnadssätt.

De försvarade honom med en mun. Han var så ung, prästen deras, det var ingen fara med honom. Nej, ville han bara ständigt predika så, som han hade gjort i dag, ville de inte byta bort honom mot biskopen själv.

Det fanns inga anklagare, det kunde inte finnas någon domare.

Prästen kände hur hjärtat vidgades och hur lätt blodet flöt genom ådrorna. Nej, att han inte längre gick bland fiender, att han hade vunnit dem, då han tänkte det minst, att han skulle få fortfara att vara präst!

Efter visitationen åto biskopen och skol-

prästerna och prostarna och de förnämsta sockne-männen middag i prästgården.

En av grannfruarna hade övertagit bestyret med festen, ty prästen var ogift. Hon hade om-bestyrt allt på bästa sätt, och han fick just upp ögonen för att prästgården inte var så ohygglig. Det långa middagsbordet var dukat ute under granarna och stod där helt trevligt med vit duk, med blått och vitt porslin, med glittrande glas och brutna servetter. Två björkar stodo och bugade över ingången, enris var strött över golvet i förstugan, uppe vid takåsen hängde en blomster-krans, i alla rum stodo blommor, mögellukten var fördriven, och de gröna fönsterrutorna glittrade käckt i solskenet.

Han var så hjärtans glad, prästen. Han tänkte, att han aldrig skulle supa mer.

Det var ingen, som inte var glad vid det mid-dagsbordet. De, som hade varit storsinta och för-låtit, voro glada, och de förnämligare prästerna voro glada, därför att de sluppit ifrån all skandal.

Den gode biskopen höjde sitt glas och talade om, att han hade anträtt denna resa med tungt sinne, ty han hade hört många onda rykten. Han hade gått ut för att möta en Saulus, men se, Saulus var redan förvandlad till en Paulus, som skulle mer arbeta än de alle. Och den fromme herrn talade vidare om de rika gåvor, som deras unge broder hade erhållit, och prisade dem. Inte därför, att han måtte högmodas, utan för att han skulle spänna alla krafter och vakta väl på sig själv, såsom den måste

göra, som bär en övermåttan tung och dyrbar börda på sina axlar.

Prästen blev inte drucken den middagen, men rusig var han. All denna stora, oförväntade lycka steg honom åt huvudet. Himmelen hade låtit inspirationens eldtunga flamma över honom, och människorna hade givit honom sin kärlek. Blodet fortfor att feberhett och med rasande fart strömma genom hans ådror, ännu då kvällen kom och gästerna foro. Långt fram på natten satt han vaken i sitt rum och lät nattluften strömma in genom det öppnade fönstret för att svalka denna lycksalighetsfeber, denna ljuvliga oro, som inte tillät honom att sova.

Då hördes en röst.

»Är du vaken, präst?»

Det kom en man vandrande över gräsplanen fram till fönstret. Prästen såg ut och kände igen kapten Kristian Bergh, en av hans trogna supbröder. En vägfarande man utan hus och gård var han, denna kapten Kristian, och en jätte i växt och krafter. Stor var han som Gurlita klätt och dum som ett bergtroll.

»Visst är jag uppe, kapten Kristian,» svarade prästen. »Tycker du detta är en natt att sova i?»

Och hör nu vad denna kapten Kristian säger honom! Jätten har haft sina aningar, han har förstått, att prästen nu skulle bli rädd för att supa. Han skulle aldrig ha någon ro mer, tänkte kapten Kristian, ty dessa skolpräster från Karlstad, som

hade varit där en gång, kunde ju komma igen och ta kappan av honom, om han söpe.

Men nu har kapten Kristian lagt sin tunga hand vid det goda verket, nu har han lagat så, att dessa skolpräster aldrig skola komma igen, inte de och inte heller biskopen. Hädanefter kunna prästen och hans vänner supa hur mycket de vilja där i prästgården.

Hör vilket stordåd han har utfört, han, Kristian Bergh, den starke kaptenen!

När biskopen och de båda skolprästerna hade stigit upp i sin täckta vagn och dörrarna hade blivit väl, väl stängda om dem, då hade han stigit upp på kuskbocken och skjutsat dem en mil eller två i den ljusa sommarnatten.

Och då hade Kristian Bergh låtit de högvördige känna hur löst livet sitter i människokroppen. I galnaste sken hade han låtit hästarna löpa. Det skulle de ha för att de inte ville tåla, att en ärlig man tog ett rus.

Tror ni han körde vägen med dem, tror ni han aktade dem för stötar? Han for över diken och stubbåkrar, han for i svindlande galopp utför backarna, han for utmed sjöstranden, så att vattnet yrde om hjulen, han var nära att fastna i träsken, och det bar åstad utför kala berg, så att hästarna stodo med styva ben och kanade. Och under tiden sutto biskop och skolpräster med bleka ansikten bakom lädergardinerna och mumlade böner. Värre färd hade de aldrig gjort.

Och tänk er hur de måtte ha sett ut, då de

kommo till Rissäters gästgivargård, levande, men skakade som hagel i skinnpungen!

»Vad skall detta betyda, kapten Kristian?» sade biskopen, då han öppnade vagnsdörren för dem.

»Det betyder, att biskopen skall tänka två gånger, innan han gör en ny visitationsresa till Gösta Berling,» sade kapten Kristian, och den satsen hade han tänkt ut på förhand för att inte komma av sig.

»Hälsa då Gösta Berling,» sade biskopen, »att till honom kommer varken jag eller någon annan biskop vidare!»

Se, denna bragd stod den starke kapten Kristian och berättade för prästen vid det öppna fönstret i sommarnatten. Ty kapten Kristian hade nätt och jämnt gått upp till gästgivargården med hästarna, och så kom han ned till prästen med nyheterna.

»Nu kan du vara lugn, präst och hjärtebror,» sade han.

Ack, kapten Kristian, med bleka ansikten sutto skolprästerna bakom lädergardinerna, men prästen i fönstret syntes i den ljusa sommarnatten förfärligt mycket blekare. Ack, kapten Kristian!

Prästen höjde till och med armen och måttade ett förfärligt slag mot jättens grova, dumma ansikte, men han hejdade sig. Han drog igen fönstret med en skräll och stannade mitt i rummet, skakande sin knutna näve mot höjden.

Han, som inspirationens eldtunga hade lågat över, han, som hade fått förkunna Guds ära, stod

där och tänkte, att Gud hade drivit gäck med honom.

Skulle inte biskopen tro, att kapten Kristian hade varit utsänd av prästen? Skulle han inte tro, att han hade hycklat och ljugit hela dagen? Nu skulle han göra allvar av rannsakningen mot honom, nu skulle han suspendera och avsätta honom.

Då morgonen kom, var prästen borta från prästgården. Han hade inte brytt sig om att stanna och försvara sig. Gud hade drivit gäck med honom. Gud ville inte hjälpa honom. Han visste, att han skulle bli avsatt. Gud ville det så. Han kunde så gärna gå med ens.

Detta hände i början av adertonhundratjugutalet i en avlägsen socken i västra Värmland.

Det var den första olycka, som övergick Gösta Berling; det blev inte den sista.

Ty sådana fålar finna livet svårt, som inte tåla sporre eller piska. Vid varje smärta, som övergår dem, skena de åstad på vilda vägar mot gapande avgrunder. Så snart vägen är stenig och färden bekymmersam, veta de ingen annan råd än att välta lasset och fara åstad i galenskap.

II.

Tiggaren.

EN KALL DAG i december kom en tiggare vandrande uppför Broby backar. Han var klädd i de uslaste lumpor, och hans skor voro så nötta, att den kalla snön vätte hans fötter.

Löven är en lång, smal sjö i Värmland, som på ett par ställen avsnöres av långa, smala sund. Den sträcker sig i norr upp mot finnskogarna, i söder ned mot Vänern. Flere socknar utbreda sig på dess stränder, men Bro socken är störst och rikast. Den intar en god del av sjöns stränder både på östra och västra sidan, men på västra sidan ligga de största gårdarna, herresäten sådana som Ekeby och Björne, vittberömda för rikedom och skönhet, samt Broby stora by med gästgivargård, tingshus, länsmansboställe, prästgård och marknadsplats.

Broby ligger i en brant sluttning. Tiggaren var kommen förbi gästgivargården, som ligger vid backens fot, och stretade upp mot prästgården, som ligger högst uppe.

Framför honom i backen gick en liten flicka, som drog en kälke, lastad med en mjölsäck. Tiggaren hann upp flickan och började tala vid henne.

»Så liten häst för så stort lass!» sade han.

Barnet vände sig om och såg på honom. Det var en liten en om tolv år med spejande, skarpa ögon och en hopknipen mun.

»Gud give hästen vore mindre och lasset större, så försloge det väl längre,» svarade flickan.

»Är det ditt eget foder du släpar hem då?»

»Gud nå's så visst. Jag får nog skaffa mig födan själv, så liten jag är.»

Tiggaren grep om kälkstaken för att skjuta på. Flickan vände sig om och såg på honom.

»Du skall inte tro, att du får någonting för det,» sade hon.

Tiggaren till att skratta.

»Du måtte visst vara dotter till Brobyprästen, du.»

»Jojo män, är jag så. Fattigare far har mången, ingen har sämre. Det är dagsens sanning, fast det är skam, att hans eget barn skall behöva säga det.»

»Han lär vara snål och elak, far din.»

»Snål är han, och elak är han, men dotter hans lär bli ändå värre, om hon får leva, säger folk.»

»Jag menar folk har rätt, du. Jag skulle just vilja veta var du har kommit över den här mjölsäcken.»

»Det kan väl inte göra stort heller att tala

om det för dig. Jag tog säd i fars spannmålsbod i morse, och nu har jag varit till kvarnen.»

»Får han inte se dig, när du kommer hemdragandes med den?»

»Du har visst gått för tidigt från mästarn. Far är borta i sockenbud, kan du förstå.»

»Det kommer någon åkande bakom oss i backen. Jag hör hur det gnisslar under meden. Tänk, om det är han, som kommer!»

Flickan lyssnade och spejade, och så började hon stortjuta.

»Det är far,» snyftade hon. »Han slår ihjäl mig. Han slår ihjäl mig.»

»Ja, nu äro goda råd dyra och snabba råd bättre än silver och guld,» sade tiggaren.

»Se,» sade barnet, »du kan hjälpa mig. Ta repet och dra kälken, så tror far, att han är din.»

»Vad skall jag sedan göra med den?» frågade tiggaren och lade repet över sina axlar.

»Dra den vart du vill nu till en början, men kom upp till prästgården med den, när det blir mörkt! Jag skall nog passa på dig. Du skall komma med säcken och kälken, förstår du!»

»Jag får försöka.»

»Gud nåde dig, om du inte kommer!» ropade flickan, i det hon sprang ifrån honom, skyndande hem före fadern.

Tiggaren vände kälken med tungt hjärta och sköt den ned till gästgivargården.

Den stackaren hade haft sin dröm, där han hade gått i snön med halvnakna fötter. Han hade

gått och tänkt på de stora skogarna norr om Löven, på de stora finnskogarna.

Härnere i Bro socken, där han nu färdades utmed sundet, som binder samman Övre och Nedre Löven, i dessa rikedomens och glädjens ryktbara trakter, där herrgård ligger vid herrgård, bruk vid bruk, här var honom varje väg för tung, varje rum för trångt, varje bädd för hård. Här måste han bittert längta efter de stora, eviga skogarnas fred.

Här hörde han slagor dåna på varje loge, som om säden aldrig kunde bli sluttröskad. Timmerlass och kolryssar kommo oupphörligt ned ur de outtömliga skogarna. Ändlösa malmforor drogo fram på vägarna i djupa spår, som hundratal av föregångare hade filat upp. Här såg han slädar, fyllda med åkande, ila mellan gårdarna, och det tycktes honom, som om glädjen hölle tömmarna och skönhet och kärlek stode på meden. Å, vad den stackaren gick där och längtade upp till de stora, eviga skogarnas fred!

Därborta, där träden stå raka och pelarlika upp ur den jämna marken, där snön vilar i tunga lager på de orörliga grenarna, där vinden är maktlös och blott spelar helt stilla i topparnas barr, där ville han vandra allt längre och längre in, till dess en dag krafterna skulle svika honom och han skulle falla ned under de stora träden, döende av hunger och köld.

Han längtade efter den stora, susande graven ovanför Löven, där han skulle övermannas av

förgängelsens makter, där det äntligen skulle lyckas hungern, kölden, tröttheten och brännvinet att förgöra denna arma kropp, som kunde uthärda allt.

Han var nedkommen till gästgivargården och ville där invänta kvällen. Han gick in i skänkrummet och satt i slö vila på bänken vid dörren, drömmande om de eviga skogarna.

Gästgivarmor förbarmade sig över honom och gav honom en sup brännvin. Hon gav honom till och med två, eftersom han bad så ivrigt.

Men mer ville hon inte skänka honom, och tiggaren råkade i full förtvivlan. Han måste dricka mer av detta starka, söta brännvin. Han måste än en gång känna hjärtat dansa i kroppen och tankarna flamma under ruset. O, detta söta sädesvin! Sommarens sol, sommarens fågelsång, sommarens doft och skönhet flöto omkring i dess vita våg. Ännu en gång, innan han försvinner i natt och mörker, vill han dricka sol och lycka.

Så bytte han först bort mjölet, sedan mjölpåsen och sist kälken mot brännvin. Av detta fick han ett gott rus och sov bort en god del av eftermiddagen på en bänk i krogrummet.

Då han vaknade, begrep han, att det återstod honom bara en sak att göra. Eftersom denna usla kropp hade tagit allt herravälde över hans själ, eftersom han hade kunnat supa upp vad ett barn hade anförtrott honom, eftersom han var en skam för jorden, måste han befria den från bördan av så

mycken uselhet. Han måste återge sin själ friheten, låta den gå till Gud.

Han låg på bänken i krogrummet och dömde sig själv: »Gösta Berling, avsatt präst, anklagad för att ha supit upp mjölet för ett hungrigt barn, dömes till döden. Vilken död? Döden i drivorna.»

Han fattade sin mössa och raglade ut. Han var varken fullt vaken eller fullt nykter. Han grät av medlidande med sig själv, med sin stackars nedsudlade själ, som han måste ge fri.

Han gick inte långt och vek inte av från vägen. Vid själva vägkanten låg en hög driva. Där kastade han sig ned för att dö. Han slöt ögonen och försökte sova.

Ingen vet hur länge han låg så, men det var ännu liv i honom, då Brobyprästens dotter kom springande framåt vägen med en lykta i handen och fann honom i drivan vid vägkanten. Hon hade stått i timtal och väntat på honom. Nu hade hon sprungit utför Broby backar för att söka reda på honom.

Hon kände genast igen honom, och så började hon skaka på honom och skrika av all makt för att få honom vaken.

Hon måste veta var han hade gjort av hennes mjölsäck.

Hon måste kalla honom tillbaka till livet åtminstone för så lång stund, att han kunde säga henne vad som blivit av hennes kälke och hennes mjölsäck. Söta far sloge ihjäl henne, om hon hade slarvat bort hans kälke. Hon bet tiggaren i

fingret och klöste honom i ansiktet, och på samma gång skrek hon som en förtvivlad.

Då kom någon åkande på landsvägen.

»Vem tusan är det, som skriker?» frågade en barsk röst.

»Jag vill veta var den här karlen har gjort av min mjölpåse och min kälke,» snyftade barnet och dunkade med knutna nävar mot tiggarens bröst.

»Är det en förfrusen, som du klöser på det viset? Upp med dig, vildkatt!»

Den åkande var en stor, grov kvinna. Hon steg ur släden och kom bort till drivan. Barnet tog hon i nacken och slängde det upp på vägen. Därpå böjde hon sig ned, sköt armarna under tiggarens kropp och lyfte upp honom. Sedan bar hon honom till släden och lade ned honom i den.

»Kom med in på gästgivargården, vildkatt,» ropade hon åt prästdottern, »så få vi höra vad du vet om den här saken!»

*

En timme senare satt tiggaren på en stol nere vid dörren i gästgivargårdens bästa rum, och framför honom stod den myndiga frun, som hade räddat honom ur drivan.

Sådan, som Gösta Berling nu såg henne, stadd på hemfärd från kolkörning i skogarna, med sotiga händer och kritpipa i munnen, klädd i en kort, ofodrad fårskinnspäls och randig, hemvävd yllekjol, med becksömsskor på fötterna och knivslidan i

barmen, sådan han såg henne med grått hår, rätt uppstruket över ett gammalt, vackert ansikte, sådan hade han hört henne beskrivas tusen gånger, och han förstod, att han hade stött samman med den ryktbara majorskan på Ekeby.

Hon var den mäktigaste kvinnan i Värmland, härskarinna över sju bruk, van att befalla och lydas; och han var bara en stackars livdömd man, utblottad på allt, vetande, att varje väg var honom för tung, varje rum för trångt. Hans kropp skalv av förfäran, medan hennes blick vilade på honom.

Hon stod tyst och såg på den mänskliga uselheten framför sig, de röda, svullna händerna, den utmärglade gestalten och det härliga huvudet, som ännu i förfall och vanvård strålade i vild skönhet.

»Han är Gösta Berling, den galna prästen?» sade hon spörjande.

Tiggaren satt orörlig.

»Jag är majorskan på Ekeby, jag.»

Det gick en darrning genom tiggarens kropp. Han knäppte sina händer och lyfte ögat med en längtans blick. Vad skulle hon göra med honom? Skulle hon tvinga honom att leva? Han bävade för hennes styrka. Och dock hade han varit så nära att nå de eviga skogarnas fred.

Hon började striden med att säga honom, att Brobyprästens dotter hade fått sin kälke och sin mjölsäck tillbaka, och att hon, majorskan, hade en fristad åt honom som åt så mången annan hemlös stackare i kavaljersflygeln på Ekeby. Hon bjöd

honom ett liv i lek och lust, men han svarade, att han måste dö.

Då slog hon knytnäven i bordet och lät honom höra sin tanke rent ut.

»Jaså, han vill dö, jaså, han vill det! Jag skulle inte undra stort på det, om det vore så, att han levde. Se, en sådan utmagrad kropp och sådana maktlösa lemmar och sådana matta ögon, och han menar, att han har något kvar att döda! Tror han, att det är tvungen sak att ligga stel och styv, inspikad under ett kistlock, för att vara död? Tror han inte jag står här och ser hur död han är, Gösta Berling?

Jag ser, att han har en dödskalle till huvud, och jag tycker, att maskarna krypa fram ur hans ögonhålor. Känner han inte, att han har munnen full av mull? Hör han inte hur knotorna skramla, när han rör sig?

Han har dränkt sig i brännvin, Gösta Berling, och död är han.

Det, som nu rör sig hos honom, är bara dödningaknotor, och han vill inte unna dem att få leva; om han vill kalla det liv? Det är just, som om han ville missunna de döde en dans över gravkullarna i stjärnljuset.

Skäms han för att han har blivit avsatt, eftersom han vill dö nu? Det vore mera ära med att han använde sina gåvor och bleve till någon nytta på Guds gröna jord, skall jag säga honom. Varför kom han inte till mig strax, så skulle jag ha ställt allt till rätta igen åt honom? Ja, nu väntar han

sig väl mycken heder av att bli svept och lagd på sågspån och kallas ett vackert lik?»

Tiggaren satt lugn, nästan småleende, medan hon dundrade fram sina vreda ord. Ingen fara, jublade han, ingen fara! De eviga skogarna vänta, och hon har ingen makt att vända din själ därifrån.

Men majorskan teg och gick ett par slag upp och ned i rummet. Så tog hon plats framme vid spiseln, satte upp fötterna på hällen och stödde armbågarna mot knäet.

»Tusan djävlar!» sade hon och småskrattade för sig själv. »Det är mer sant det jag säger, än jag själv märker. Tror han inte, Gösta Berling, att de flesta i denna världen äro döda eller halvdöda? Tror han jag lever? Ånej då! Ånej då!

Ja, se på mig, han! Jag är majorskan på Ekeby, och jag är väl den mäktigaste frun i Värmland. Om jag vinkar med ett finger, så springer landshövdingen, och om jag vinkar med två, så springer biskopen, och vinkar jag med tre, så dansa både domkapitel och rådmän och alla brukspatroner i Värmland polska på Karlstads torg. Tusan djävlar, pojke, jag säger honom, att jag inte är något annat än ett påklätt lik. Gud vet hur litet liv det är i mig.»

Tiggaren lutade sig fram på stolen och lyssnade med spända sinnen. Den gamla majorskan satt och vaggade framför elden. Hon såg inte på honom, medan hon talade.

»Tror han inte,» fortsatte hon, »att om jag vore en levande människa, som såge honom sitta

där, usel och bedrövlig med självmordstankar i sinnet, tror han inte, att jag skulle ta dem ur honom i ett andedrag? Då skulle jag ha tårar för honom och böner, som vände upp och ner på honom, och jag skulle frälsa hans själ, men nu är jag död.

Har han hört, att jag en gång var den vackra Margareta Celsing? Det var inte i går, men ännu kan jag sitta och gråta mina gamla ögon röda över henne. Varför skall Margareta Celsing vara död och Margareta Samzelius leva, varför skall majorskan på Ekeby leva, säg, Gösta Berling?

Vet han hurudan Margareta Celsing var? Hon var smärt och späd och försagd och oskyldig, Gösta Berling. Hon var en sådan, på vilkens grav änglarna gråta.

Hon visste om intet ont, ingen hade gjort henne sorg, hon var god mot alla. Och vacker var hon, riktigt vacker.

Det var en ståtlig man, han hette Altringer. Gud vet hur han kom att färdas fram däruppe i Älvdalens vildmarker, där hennes föräldrar hade sitt bruk. Honom såg Margareta Celsing: han var en skön, härlig man, och han älskade henne.

Men han var fattig, och de kommo överens att vänta på varandra i fem år, som det står i visan.

Då tre år voro gångna, fick hon en annan friare. Han var ful och stygg, men hennes föräldrar trodde, att han var rik, och de tvungo Margareta Celsing med lock och pock, med slag och hårda ord att ta honom till man. Ser du, den dagen dog Margareta Celsing.

Sedan dess fanns ingen Margareta Celsing, endast majorskan Samzelius, och hon var inte god, inte försagd, hon trodde på mycket ont och gav inte akt på det goda.

Du vet nog vad som hände sedan. Vi bodde på Sjö här vid Löven, majoren och jag. Men han var inte rik, som folk har sagt. Jag hade ofta svåra dagar.

Då kom Altringer tillbaka, och nu var han rik. Han blev herre till Ekeby, som gränsar till Sjö. Han gjorde sig till herre över sex andra bruk vid Löven. Han var duglig, driftig, en härlig man var han.

Han hjälpte oss i vårt armod: vi åkte i hans vagnar, han skickade mat till vårt kök, vin till vår källare. Han fyllde mitt liv med gillen och nöjen. Majoren reste bort i krig, men vad brydde vi oss om det! Ena dagen gästade jag Ekeby, andra dagen for han till Sjö. Å, det gick som en långdans av nöjen runtom Lövens strand.

Men det gick ont tal om Altringer och mig. Hade Margareta Celsing då levat, skulle detta ha gjort henne mycken sorg, men mig gjorde det intet. Dock förstod jag inte än, att det var, därför att jag var död, som jag var känslolös.

Så kom talet om oss upp till min far och mor, där de gingo bland kolmilorna i Älvdalsskogen. Gumman betänkte sig inte länge; hon reste hit ner för att tala med mig.

En dag, då majoren var borta och jag satt till bords med Altringer och flere andra, kom hon resande. Jag såg henne stiga in i salen, men jag

kunde inte känna, att hon var min mor, Gösta Berling. Jag hälsade på henne som på en främmande och bjöd henne sitta ner vid mitt bord och ta del i måltiden.

Hon ville tala till mig, som om jag hade varit hennes dotter, men jag sade henne, att hon tog fel, mina föräldrar voro döda, de hade båda dött på min bröllopsdag.

Då gick hon in på leken. Sjuttioårig var hon, tjugu mil hade hon åkt på tre dagar. Nu satte hon sig utan krus till middagsbordet och tog sig mat; hon var en mäkta kraftfull människa.

Hon sade, att det var sorgligt, att jag hade gjort en sådan förlust just den dagen.

'Det sorgligaste var,' sade jag, 'att mina föräldrar inte hade dött en dag förr, så hade inte bröllopet blivit av.'

'Är den nådiga majorskan inte nöjd med sitt äktenskap?' frågade hon då.

'Jo,' sade jag, 'nu är jag nöjd. Jag skall alltid vara nöjd och lyda mina kära föräldrars vilja.'

Hon frågade om det hade varit mina föräldrars vilja, att jag skulle hopa skam över mig och dem och svika min man. Ringa heder visade jag mina föräldrar genom att göra mig till en visa i var mans mun.

'De få ligga, som de ha bäddat,' svarade jag henne. Och för resten skulle den främmande frun förstå, att jag inte ämnade tillåta, att någon smädade mina föräldrars dotter.

Vi åto, vi två. Männen omkring oss sutto tysta och förmådde inte lyfta kniv och gaffel.

Gumman stannade ett dygn för att vila, så reste hon.

Men så länge jag såg henne, kunde jag inte förstå, att hon var min mor. Jag visste bara, att min mor var död.

Då hon skulle fara, Gösta Berling, och jag stod bredvid henne på trappan, och vagnen var framkörd, sade hon till mig:

'Ett dygn har jag varit här, utan att du har hälsat mig som mor. På ödsliga vägar for jag hit, tjugu mil på tre dagar. Och av skam över dig skälver min kropp, som vore den piskad med ris. Må du förnekas, som jag har förnekats, förskjutas, som jag har förskjutits! Må landsvägen bli ditt hem, halmstacken din säng, kolmilan din spisel! Skam och smälek vare din lön, må andra slå dig, som jag slår dig!'

Och hon gav mig ett hårt slag på kinden.

Men jag lyfte upp henne, bar henne utför trappan och satte henne i vagnen.

'Vem är du, att du förbannar mig?' frågade jag, 'vem är du, att du slår mig? Sådant tål jag av ingen.'

Och jag gav henne igen örfilen.

Vagnen for i detsamma, men då, i den stunden, Gösta Berling, visste jag, att Margareta Celsing var död.

Hon var god och oskyldig, hon visste om intet

ont. Änglarna hade gråtit på hennes grav. Om hon hade levat, inte hade hon slagit sin mor.»

Tiggaren borta vid dörren hade lyssnat, och orden hade för ett ögonblick förtagit ljudet av de eviga skogarnas lockande sus. Se, denna mäktiga fru, hon gjorde sig till hans like i synd, hans syster i förtappelse för att ge honom mod att leva! Så skulle han lära, att det låg sorg och skuld över andras huvuden än hans. Han reste sig och gick bort till majorskan.

»Vill han leva nu, Gösta Berling,» frågade hon med en stämma, som bröts i tårar, »vad skulle han dö för? Det kunde väl ha blivit en bra präst av honom, men aldrig var den Gösta Berling, som han dränkte i brännvin, så glimmande oskuldsvit som den Margareta Celsing, som jag kvävde i hat. Vill han leva?»

Gösta föll ned på knä för majorskan.

»Förlåt mig!» sade han. »Jag kan inte.»

»Jag är en gammal kvinna, härdad i mycken sorg,» svarade majorskan, »och jag sitter här och ger mig själv till pris åt en tiggare, som jag har funnit halvförfrusen i en driva vid vägkanten. Det sker mig rätt. Gå han och bli en självmördare, så kan han då åtminstone inte berätta för någon om min galenskap.»

»Majorska, jag är ingen självmördare, jag är en livdömd. Gör mig inte kampen för svår! Jag får inte leva. Min kropp har tagit herraväldet över min själ, därför måste jag låta honom slippa fri, låta honom gå till Gud.»

»Jaså, han tror, att han kommer dit?»

»Farväl, majorska, och tack!»

»Farväl, Gösta Berling!»

Tiggaren reste sig och gick med hängande huvud och släpande steg mot dörren. Denna kvinna gjorde vägen upp till de stora skogarna tung för honom.

När han kom till dörren, måste han se sig om. Då mötte han majorskans blick, där hon satt stilla och såg efter honom. Han hade aldrig sett en sådan förändring i ett ansikte, och han blev stående och stirrade på henne. Hon, som nyss hade varit vred och hotande, satt i stilla förklaring, och hennes ögon lyste av förbarmande, medlidsam kärlek. Det var något inom honom, inom hans eget förvildade hjärta, som brast för den blicken. Han lutade pannan mot dörrposten, sträckte armarna över huvudet och grät, så att hjärtat kunde brista.

Majorskan slängde kritpipan i spiseln och kom fram till Gösta. Hennes rörelser voro med ens mjuka som en mors.

»Så, så, gossen min!»

Och hon fick honom ned bredvid sig på bänken vid dörren, så att han grät med huvudet mot hennes knä.

»Skall han ännu dö?»

Då ville han rusa upp. Hon måste hålla honom kvar med våld.

»Nu säger jag honom, att han får göra, som han vill. Men det lovar jag honom, att om han vill leva, så skall jag ta till mig Brobyprästens

dotter och göra folk av henne, så kan hon ju tacka sin Gud, att han stal hennes mjöl. Nå, vill han?»

Han lyfte upp huvudet och såg henne rätt in i ögonen.

»Är det allvar?»

»Det är det, Gösta Berling.»

Då vred han händerna i ångest. Han såg framför sig de spejande ögonen, de hopknipna läpparna och de utmärglade små händerna. Så skulle den unga varelsen få skydd och vård, och förnedringens tecken plånas ut från hennes kropp, ondskan från hennes själ. Nu stängdes vägen för honom upp till de eviga skogarna.

»Jag skall inte döda mig, så länge hon står under majorskans vård,» sade han. »Jag visste nog, att majorskan skulle tvinga mig att leva. Jag kände strax, att majorskan var mig övermäktig.»

»Gösta Berling!» sade hon högtidligt. »Jag har kämpat om honom som om mig själv. Jag sade till Gud: 'Om det finns något av Margareta Celsing levande i mig, så tillåt, att hon träder fram och visar sig, att den mannen inte måtte gå och döda sig!' Och han tillstadde det, och du såg henne, och därför kunde du inte gå. Och hon viskade till mig, att för det arma barnets skull torde du väl uppge din avsikt att dö. Ni flyger väl dristigt, ni vilda fåglar, men vår Herre känner det nät, som fångar er.»

»Han är en stor och underlig Gud,» sade Gösta Berling. »Han har gäckat mig och förkastat mig, men han vill inte låta mig dö. Ske hans vilje!»

Från den dagen blev Gösta Berling kavaljer på Ekeby. Två gånger försökte han att komma därifrån och bana sig väg till att kunna leva av eget arbete. Ena gången skänkte majorskan honom ett torp nära Ekeby. Han flyttade dit och ämnade leva som arbetare. Detta lyckades honom till en tid, men han tröttnade snart vid ensamheten och det dagliga slitet samt blev åter kavaljer. Andra gången var den, då han blev informator på Borg för greve Henrik Dohna. Under den tiden förälskade han sig i den unga Ebba Dohna, grevens syster, men då hon dog, just som han trodde sig nära att vinna henne, övergav han varje tanke på att bli annat än kavaljer på Ekeby. Det syntes honom, att för en avsatt präst voro alla vägar till upprättelse stängda.

FÖRSTA KAPITLET.

Landskapet.

NU MÅSTE JAG beskriva den långa sjön, den rika slätten och de blå bergen, eftersom de voro den skådeplats, där Gösta Berling och Ekebykavaljererna framlevde sin lustiga tillvaro.

Sjön har sina källor ganska långt upp i norr, och det är ett härligt land för en sjö. Skogen och bergen upphöra aldrig att samla vatten åt den, strömmar och bäckar störta ned i den året om. Den har fin, vit sand att sträcka ut sig på, uddar och holmar att avspegla och beskåda, näck och sjörå ha fritt spelrum där, och den växer sig hastigt stor och skön. Däruppe i norr är den glad och vänlig: man skall bara se den en sommarmorgon, då den ligger yrvaken under dimslöjan, för att märka hur munter den är. Den gäckas först en stund, kryper sakta, sakta fram ur det lätta omhöljet, så trolskt vacker, att man knappt kan känna igen den, men så kastar den med ett ryck av sig hela täcket och ligger där blott och bar och rosig och glittrar i morgonljuset.

Men sjön nöjer sig inte med detta lekfulla liv, han snör ihop sig till ett smalt sund, bryter sig fram genom några sandkullar i söder och söker upp ett nytt rike åt sig. Ett sådant finner han också; han blir större och väldigare, har bottenlösa djup att fylla och ett idogt landskap att pryda. Men nu blir även vattnet mörkare, stranden mindre omväxlande, vindarna skarpare, hela karaktären strängare. En ståtlig och härlig sjö är han. Många äro de fartyg och timmerflottar, som färdas där, sent får han tid att gå i vintervila, sällan förrän efter jul. Ofta är han också i vresigt lynne, han kan skumma vit av vrede och vräka omkull segelbåtar, men han kan också ligga i drömmande lugn och avspegla himlen.

Men längre ut i världen vill sjön färdas, fastän bergen synas allt strävare och utrymmet blir allt trängre, ju längre ned han kommer, så att han än en gång måste som ett smalt sund krypa fram mellan sandstränder. Sedan breder han ut sig för tredje gången, men inte mer med samma skönhet och väldighet.

Stränderna sjunka och bli enformiga, mildare vindar blåsa, sjön går i tidig vintervila. Alltjämt är han vacker, men han har mistat ungdomsyran och mannakraften — han är en sjö som alla andra. Med två armar famlar han efter vägen till Vänern, och då den är funnen, störtar han sig i ålderdomssvaghet utför stupande branter och går med en sista, dånande bragd in i vilan.

Lika lång som sjön är slätten; men man må

tro, att den har vanskligt med att komma fram mellan sjöar och berg, alltifrån kitteldalen vid sjöns norra ändpunkt, där den först vågar breda ut sig, och sedan allt framgent, tills den segrande lägger sig till maklig vila vid Vänerstranden. Det kan ju inte vara tal om annat, än att slätten helst skulle vilja följa sjöstranden, så lång den är, men bergen lämna den ingen ro. Bergen äro väldiga gråstensmurar, täckta av skog, fulla av klyftor, svåra att färdas i, rika på mossa och lav, i dessa gamla tider hem för massor av vilt. En sank myr eller en tjärn med mörkt vatten råkar man ofta mittuppe bland de långsträckta åsarna. Här och där finns också en kolbotten eller en öppen plats, där timmer och ved ha tagits, eller ett svedjeland, och dessa vittna om att bergen också kunna tåla arbetet. Men vanligtvis ligga de i sorglös ro och nöja sig med att låta skuggor och dagrar leka sin eviga lek över deras sluttningar.

Och med dessa berg för slätten, som är from och rik och älskar arbetet, ett ständigt krig, i all vänlighet för resten.

»Det är ju alldeles nog,» säger slätten till bergen, »om ni ställer upp era murar runtomkring mig, det är trygghet nog för mig.»

Men bergen vilja inte lyssna till sådant tal. De sända ut långa räckor av kullar och kala högslätter ända ned till sjön. De resa härliga utsiktstorn på varje udde och lämna i själva verket sjöstranden så högst sällan, att slätten blott på några få

ställen kan rulla sig i strandbräddens mjuka sand. Men det lönar sig inte, att den försöker beklaga sig.

»Var du glad, att vi stå här!» säga bergen. »Tänk på tiden före jul, då de dödkalla dimmorna dag efter dag rulla fram över Löven! Vi göra god tjänst, där vi stå.»

Slätten klagar över att den har liten plats och dålig utsikt.

»Du är dum,» svara bergen, »du skulle bara känna, hur det blåser härnere vid sjön. Det behövs, minst sagt, en gråstensrygg och en granpäls för att stå ut med sådant. Och för resten kan du vara nöjd med att titta på oss.»

Ja, titta på bergen, det är just vad slätten gör. Den känner väl alla de underliga skiftningar av ljus och skugga, som draga fram över dem. Den vet hur de i middagsbelysning sjunka ned mot horisonten, låga och svagt ljusblå, och i morgon- eller aftonljus resa sig i vördnadsvärd höjd, klarblå som himlen i zenit. Stundom kan ljuset falla så skarpt över dem, att de bli gröna eller svartblå, och varje enskild fura, varje väg och klyfta syns på milslånga avstånd.

Det händer nog på sina ställen, att bergen maka sig åt sidan och låta slätten komma fram och titta på sjön. Men då den får se sjön i sin vrede, då den fräser och spottar som en vildkatt, eller ser den betäckt av den kalla röken, som kommer sig därav, att sjörået sysslar med brygd och byk, då ger den snart bergen rätt och drar sig undan i sitt trånga fängelse igen.

Människor ha från urminnes tid odlat den härliga slätten, och där har blivit en stor bygd. Varhelst en å med sin vitskummiga fors kastar sig utför strandsluttningen, där uppkommo bruk och kvarnar. På de ljusa, öppna platserna, där slätten kommer fram till sjön, blevo kyrkor och prästgårdar byggda, men i dalkanterna, halvvägs uppåt sluttningen, på stenbunden mark, där säden inte trives, ligga böndernas gårdar och officersboställena och en och annan herrgård.

Dock må man märka, att på tjugutalet var inte trakten på långt när så uppodlad som nu. Skog och sjö och mosse var då mycket, som nu kan odlas. Folket var inte heller så talrikt och vann sitt uppehälle dels genom körslor och dagsverken vid de många bruken, dels genom att arbeta på främmande orter; åkerbruket kunde inte föda dem. På den tiden klädde sig slättens invånare i hemvävda kläder, åto havrebröd och nöjde sig med en dagspenning av tolv skilling. Nöden var stor bland många av dem, men den blev ofta lindrad av ett lätt och glatt sinnelag och av en medfödd händighet och duglighet.

Men alla dessa tre, den långa sjön, den rika slätten och de blå bergen, bildade ett det vackraste landskap och göra så än, likaså är folket än i dag kraftigt, modigt och väl begåvat. Nu har det ock gjort stora framsteg både i välmåga och bildning.

Må allt gå dem väl, som bo däruppe vid den långa sjön och de blå bergen! Det är några av deras minnen jag nu skall skildra.

ANDRA KAPITLET.

Julnatten.

SINTRAM heter den elake brukspatronen på Fors, han med den klumpiga apkroppen och de långa armarna, med det kala huvudet och det fula, grinande ansiktet, han, vars lust är att anstifta ont.

Sintram heter han, som endast tar skojare och slagskämpar till drängar och endast har grälaktiga, lögnaktiga pigor i sin tjänst, han, som hetsar hundar till raseri genom att sticka nålar i deras nos och lever lycklig mittibland hätska människor och ilskna djur.

Sintram heter han, vars högsta glädje är att ikläda sig den lede fiendens gestalt, med horn och svans och hästhov och luden kropp, och, plötsligt framträdande ur dunkla vrår, ur bakugn eller vedskjul, skrämma rädda barn och vidskepliga kvinnor.

Sintram heter han, som glädes åt att förbyta gammal vänskap i nytt hat och att förgifta hjärtat med lögn.

Sintram heter han, och en gång kom han till Ekeby.

*

Dra in den stora vedkälken i smedjan, stanna mittpå golvet med den och lägg en kärrbotten över stakarna! Där ha vi ett bord. Hurra för bordet, bordet är färdigt!

Hit nu med stolar, med allt, som duger att sitta på! Hit med trebenta skomakarstolar och tomma lårar! Hit med trasiga, gamla länstolar utan ryggstöd, och fram med den medlösa kappsläden och den gamla karossen! Ha, ha, ha, fram med den gamla karossen! Den blir talarstol.

Ser man på bara, ena hjulet bortkört och hela vagnskorgen! Endast kuskbocken är kvar, dynan är ramponerad, björnmossan ryker om den, lädret är rött av ålder. Högt som ett hus är det gamla skrället. Stötta, stötta, annars ramlar det!

Hurra! Hurra! Det är julnatt på Ekeby bruk.

Bakom bredsängens sidengardiner sova majoren och majorskan, sova och tro, att kavaljersflygeln sover. Drängar och pigor må sova, tyngda av gröt och beskt julöl, men inte herrarna i kavaljersflygeln. Hur kan någon tro, att kavaljersflygeln sover?

Inga barbenta smeder vända smältstyckena, de sotiga pojkarna forsla inga kolkärror, den stora hammaren hänger som en arm med en knuten näve uppe vid taket, städet står tomt, ugnarna

öppna inte sina röda gap för att sluka kol, bälgen gnisslar inte. Det är jul. Smedjan sover.

Sover, sover! O, du människobarn, sover, då kavaljererna äro vakna! De långa tängerna stå upprätt på golvet med talgdankar i klorna. Ur tiokannskitteln av blank koppar låga bryläns blåa flammor högt upp mot takets mörker. Beerencreutz' hornlykta är upphängd på stångjärnshammaren. Den gula punschen glänser i bålen som en klar sol. Där finnas bord, där finnas bänkar. Kavaljererna fira julnatt i smedjan.

Det är lustighet och stoj, musik och sång. Men midnattsfestens larm väcker ingen. Allt buller från smedjan dör i forsens mäktiga brus därutanför.

Det är lustighet och stoj. Tänk nu, om majorskan såge dem!

Vad mer? Hon skulle helt visst slå sig ned bland dem och tömma en bägare. En duktig kvinna är hon, inte flyr hon för en dundrande supvisa eller ett parti kille. Den rikaste frun i Värmland, morsk som en karl, stolt som en drottning. Sång älskar hon och ljudande fioler och valthorn. Vin och kortspel tycker hon om och bord, omkransade av glada gäster. Hon vill se åtgång i visthusen, dans och lustighet i kammare och sal och kavaljersflygeln full av kavaljerer.

Se dem runtom bålen, kavaljer vid kavaljer! Tolv äro de, tolv män. Inga dagsländor, inga modehjältar, utan män, vilkas rykte sent dör i Värmland, modiga män, starka män.

Inga skinntorra pergament, inga tillsnörda pen-

ningpungar, fattiga män, sorglösa män, kavaljerer hela dagen.

Inga morsgrisar, inga sömniga herrar på eget hemman. Vägfarande män, glada män, riddare av hundra äventyr.

Tom står nu kavaljersflygeln sedan många år. Ekeby är inte mera hemlösa kavaljerers utkorade tillflykt. Pensionerade officerare och fattiga adelsmän draga inte mer runtom Värmland i rangliga enspännare. Men låt de döda leva, låt dem uppstå, de glada, de sorglösa, de evigt unga!

Alla dessa ryktbara män kunna spela ett eller flera instrument. Alla äro de så fulla av egenheter och ordstäv, av infall och visor som myrstacken av myror, men envar har dock sin särskilda stora egenskap, sin högt skattade kavaljersdygd, som skiljer honom från de övriga.

Främst av dem alla, som sitta kring bålen, vill jag nämna Beerencreutz, översten med de stora, vita mustascherna, killespelaren, Bellmanssångaren, och jämte honom hans vän och krigskamrat, den tystlåtne majoren, den store björnjägaren Anders Fuchs, och som den tredje i laget den lille Ruster, trumslagaren, som länge hade varit överstens tjänare, men hade vunnit kavaljersrang genom skicklighet i punschbrygd och generalbas. Sedan må omtalas den gamle fänriken Rutger von Örneclou, kvinnotjusaren, klädd i spännhalsduk och peruk, utstyrd i krås och sminkad som en kvinna. Han var en av de yppersta kavaljererna och likaså Kristian Bergh, den starke kaptenen, som var en

dråplig hjälte, men lika lätt att lura som en jätte i sagan. I sällskap med dessa två såg man ofta den lille, klotrunde patron Julius, kvick, lustig och väl begåvad: talare, målare, vissångare och anekdotberättare. Gärna drev han sitt skämt med den giktbrutne fänriken och den dumme jätten.

Där fanns också den store tysken Kevenhüller, uppfinnaren av den självgående vagnen och flygmaskinen, han, vars namn ännu genljuder i de susande skogarna. En riddersman var han till börden och även till utseendet, med stora, vridna mustascher, spetsigt helskägg, örnnäsa och smala, sneda ögon i ett nät av korsande rynkor. Där satt den store krigaren kusin Kristoffer, som aldrig kom utanför kavaljersflygelns väggar, annat än då en björnjakt eller ett oförväget äventyr var att förvänta, och bredvid honom farbror Eberhard, filosofen, som inte för lust och lek hade dragit till Ekeby, utan för att ostörd av näringsbekymmer få fullfölja sitt stora arbete i vetenskapernas vetenskap.

Sist av alla nämner jag nu de bästa av skaran, den blide Lövenborg, den fromme mannen, som var för god för denna världen och förstod föga av dess vägar, och Lilliecrona, den store musikern, som hade ett gott hem och alltid längtade dit, men ändå måste stanna på Ekeby, ty hans ande behövde rikedom och omväxling för att kunna uthärda livet.

Dessa elva hade alla lämnat ungdomen bakom sig, och flera hade gått in i ålderdomen, men mittibland dem fanns en, som inte var mer än trettio år och ännu ägde alla själens och kroppens krafter

obrutna. Det var Gösta Berling, kavaljerernas kavaljer, som ensam för sig var en större talare, sångare, musiker, jägare, dryckeskämpe och spelare än alla de andra. Han ägde alla kavaljersdygderna. Vilken man hade inte majorskan gjort av honom!

Se honom nu, uppkliven i talarstolen! Mörkret sänker sig från det svarta taket i tunga festoner ned över honom. Hans ljusa huvud glimmar fram därur som de unga gudars, de unga ljusbärares, som ordnade kaos. Smärt, skön, äventyrslysten står han där.

Men han talar med djupt allvar.

»Kavaljerer och bröder! Det lider mot midnatt, festen är långt framskriden, det är tid att dricka skålen för den trettonde vid bordet.»

»Lille bror Gösta!» utropar patron Julius. »Här finns ingen trettonde, vi äro bara tolv.»

»På Ekeby dör varje år en man,» fortsätter Gösta med allt dystrare röst. »En av kavaljersflygelns gäster dör, en dör av de glada, de sorglösa, de evigt unga. Vad är det mer? Kavaljerer få inte bli gamla. Kunna våra darrande händer inte lyfta glasen, kunna våra slocknande ögon inte skilja korten, vad är då livet för oss, och vad äro vi för livet? En måste dö av de tretton, som fira julnatten i smedjan på Ekeby, men varje år kommer en ny för att fylla vårt tal. En man, förfaren i glädjens hantverk, en, som kan sköta fiol och kort, måste komma och göra vår skara fulltalig. Gamla fjärilar skola veta att dö, medan sommarsolen skiner. Skål för den trettonde!»

»Men, Gösta, vi äro bara tolv,» invända kavaljererna och röra inte sina glas.

Gösta Berling, som de kallade poeten, fastän han aldrig skrev vers, fortsätter i orubbat lugn:

»Kavaljerer och bröder! Har ni glömt, vilka ni är? Ni är de, som hålla glädjen vid makt i Värmland. Ni är de, som sätta fart i stråkarna, hålla dansen i gång, låta sång och spel klinga genom landet. Ni förstår att hålla era hjärtan från guldet, era händer från arbetet. Om ni inte funnes, då skulle dansen dö, sommaren dö, rosorna dö, kortspelet dö, sången dö, och i hela detta välsignade land skulle ingenting annat finnas än järn och brukspatroner. Glädjen skall leva så länge som ni. I sex år har jag nu firat julnatten i Ekeby smedja, och aldrig har någon förr vägrat att dricka för den trettonde.»

»Men, Gösta,» ropa de då, »när vi bara äro tolv, hur skola vi då kunna dricka för den trettonde?»

Djupt bekymmer avmålar sig på Göstas ansikte.

»Äro vi bara tolv?» säger han. »Varför detta? Skola vi dö ut från jorden? Skola vi nästa år vara blott elva, året därpå blott tio? Skall vårt namn bli sagans, vår skara förintas? Jag kallar honom, den trettonde, ty jag har uppstått att dricka hans skål. Ur havets djup, ur jordens innandömen, från himlen, från helvetet kallar jag honom, som skall fylla kavaljerernas skara.»

Då rasslar det i skorstenen, då slås smältugnens lucka upp, då kommer den trettonde.

Luden kommer han, med svans och hästhov,

med horn och spetsigt hakskägg, och vid hans åsyn störta kavaljererna upp med ett skrik.

Men i hejdlöst jubel ropar Gösta Berling:

»Den trettonde är kommen! Skål för den trettonde!»

Så är han då kommen, människornas gamle fiende, kommen till de oförvägna, som störa den heliga nattens fred. Blåkullafarande häxors vän, som upptecknar sina köpslut i blod på kolsvart papper, han, som dansade med grevinnan på Ivarsnäs i sju dagar och inte kunde fördrivas av sju präster, han har kommit.

I stormande hast flyga tankarna genom de gamla äventyrarnas huvuden vid hans åsyn. De undra för vems skull han är ute denna natten.

Många av dem voro färdiga att skynda bort i skräck, men snart förstodo de, att den behornade inte var kommen för att hämta dem ned i sitt mörka rike, utan att bägarklangen och visorna hade lockat honom. Han ville njuta av människors glädje under den heliga julnatten och kasta regeringsbördan under denna glädjens tid.

O kavaljerer, kavaljerer, vem av er minns väl mer, att det är julnatt? Det är nu, som änglar sjunga för fältens herdar. Det är nu, som barnen ligga och ängslas över att somna så hårt, att de inte vakna i tid till den härliga ottesången. Snart är det tid att tända julljusen i Bro kyrka, och långt borta i skogshemmen har gossen under kvällen gjort färdigt ett kådigt bloss, som han skall lysa sin flicka med på kyrkvägen. I alla hem har

matmor ställt grenljus i fönstren, färdiga att tändas, då kyrkfolket drager förbi. Klockaren tar i sömnen upp julpsalmerna, och gamle prosten ligger och prövar om han har röst nog kvar för att mässa: »Ära vare Gud i höjden, frid på jorden, människorna en god vilja!»

O kavaljerer, bättre hade det varit för er att i denna fridens natt ligga stilla i edra bäddar än att pläga umgänge med det ondas furste!

Men de hälsa honom med välkomstrop, liksom Gösta hade gjort. En bägare, fylld med lågande brylå, sätta de i hans hand. Åt honom inrymma de hedersplatsen vid bordet, och de se honom där med glädje, liksom om hans fula satyransikte bure de ljuva drag, som hade tillhört deras ungdoms älskade.

Beerencreutz inbjuder honom till killespelet, patron Julius sjunger för honom sina bästa visor, och Örneclou talar med honom om vackra kvinnor, dessa härliga varelser, som förljuva livet.

Han trivs gott, den behornade, där han med furstlig hållning lutar sig bakåt på den gamla karossens kuskbock och med klobeväpnad hand för den fyllda pokalen till sin leende mun.

Men Gösta Berling håller naturligtvis tal för honom.

»Ers nåd,» säger han, »vi ha länge väntat er här på Ekeby, ty ni har väl svårligen tillgång till något annat paradis. Här lever man utan att så eller spinna, som ers nåd kanske redan vet. Här flyga de stekta sparvarna i ens mun, här flyter

beskt öl och sött brännvin omkring i bäckar och strömmar. Här är ett bra ställe, märk det, ers nåd!

Vi kavaljerer ha minsann också väntat på er, ty vi ha knappast varit fulltaliga förut. Se, det är så, att vi äro något förmer, än vi ge oss ut för, vi äro diktens gamla tolvmannaskara, som går fram genom tiderna. Tolv voro vi, då vi styrde världen däruppe på Olympens molnhöljda topp, och tolv, då vi som fåglar bodde i Ygdrasils gröna krona. Varhelst dikten gick fram, där följde vi. Sutto vi inte tolv man starka kring kung Arturs runda bord, och gingo inte tolv paladiner i Karl den stores armé? En av oss har varit Tor, en Jupiter, sådant måtte var man kunna se på oss än i dag. Man förnimmer nog gudaglansen under trasorna, lejonmanen under åsnehuden. Tiden har farit illa med oss, men då vi äro där, blir smedjan en Olymp och kavaljersflygeln ett Valhall.

Men, ers nåd, vi ha inte varit fulltaliga. Det vet man nog, att i diktens tolvmannaskara alltid måste finnas en Loke, en Prometeus. Honom ha vi saknat.

Ers nåd, jag hälsar er välkommen!»

»Se, se, se!» säger den onde. »Sådana granna ord, granna ord! Och jag, som inte har tid att svara! Affärer, gossar, affärer. Måste bort på stunden, annars skulle jag så gärna stå till er tjänst i vilken roll som helst. Tack för i kväll, gamla pratmakare! Vi ses igen.»

Då fråga kavaljererna vart han ämnar sig,

och han svarar, att den ädla majorskan, härskarinnan på Ekeby, väntar honom för att få sitt kontrakt förnyat.

Stor förundran griper då kavaljererna.

En sträng och dugande fru är hon, majorskan på Ekeby. Hon lyfter en tunna råg på sina breda skuldror. Hon följer malmforan, hämtad från Bergslagens gruvfält, på den långa vägen till Ekeby. Hon sover som en forbonde på ladans golv med en säck till huvudgärd. Om vintern kan hon vakta en kolmila, om sommaren följa en timmerflotte utför Löven. En myndig fru är hon. Hon svär som en gatpojke och regerar som en kung sina sju bruk och sina grannars gårdar, regerar sin egen socken och grannsocknarna, ja, hela det sköna Värmland. Men för hemlösa kavaljerer har hon varit som en mor, och därför ha de hållit sina öron stängda, då förtalet viskat till dem, att hon står i förbund med djävulen.

Alltså fråga de honom med stor förundran vad slags kontrakt hon har ingått med honom.

Och han svarar dem, den svarte, att han har skänkt majorskan hennes sju bruk mot löfte, att hon för varje år skulle sända honom en själ.

O, vad fasa som då sammantrycker kavaljerernas hjärtan!

De visste det ju, men de ha inte förstått det förr.

På Ekeby dör varje år en man, en av kavaljersflygelns gäster dör, en dör av de glada, de sorglösa, de evigt unga. Vad är det mer? Kavaljerer

få inte bli gamla. Förmå deras darrande fingrar inte lyfta glaset, kunna deras slocknande blickar inte skönja korten, vad är då livet för dem, och vad äro de för livet? Fjärilar skola veta att dö, medan solen skiner.

Men nu, nu först fatta de tingens rätta mening.

Ve den kvinnan! Därför har hon givit dem månget gott mål, därför låter hon dem dricka hennes beska öl och hennes söta brännvin, därför att de från dryckessalarna och spelborden på Ekeby måtte ragla ned till fördömelsens konung, en om året, en för varje flyende år.

Ve den kvinnan, den häxan! Starka, härliga män voro komna till detta Ekeby, komna dit för att förgås. Ty hon fördärvade dem där. Svampar voro deras hjärnor, torr aska deras lungor, och mörker var deras ande, då de sjönko ned på dödsbädden och voro färdiga till den långa resan utan hopp, utan själ, utan dygd.

Ve den kvinnan! Sådana ha de dött, som hade varit bättre män än de, och sådana skola de dö.

Men kavaljererna stå inte länge förlamade av fasans tyngd.

»Du fördömelsens konung!» ropa de. »Med den häxan skall du aldrig mer göra upp ett blodskrivet kontrakt; hon skall dö.» Kristian Bergh, den starke kaptenen, har kastat smedjans tyngsta slägga över axeln. Han skall begrava den till skaftet i trollpackans huvud. Inga själar skola vidare offras av henne.

»Och du själv, du behornade, vi skola lägga dig på städet och släppa stångjärnshammaren lös. Med tänger skola vi hålla dig stilla under hammarslagen och lära dig gå på jakt efter kavaljerssjälar.»

Feg är han, den svarte herrn, det vet man av gammalt, och talet om stångjärnshammaren behagar honom inte. Han ropar Kristian Bergh tillbaka och börjar underhandla med kavaljererna.

»Ta de sju bruken detta år, ta dem själva, kavaljerer, och ge mig majorskan!»

»Tror du vi äro lika nedriga som hon?» ropar patron Julius. »Ekeby och alla bruken vilja vi ha, men majorskan får du sköta om själv.»

»Vad säger Gösta, vad säger Gösta?» frågar den blide Lövenborg. »Gösta Berling måste tala! Man måste höra hans mening vid ett så viktigt avgörande.»

»Detta allt är galenskap,» säger Gösta Berling. »Kavaljerer, låt inte narra er av honom! Vad äro vi mot majorskan? Med våra själar får det gå, hur det vill, men med min vilja skola vi inte bli några otacksamma uslingar och bära oss åt som bovar och förrädare. Majorskans mat har jag ätit för många år för att nu svika henne.»

»Ja, gå till helvete, du Gösta, om du har lust! Vi vilja hellre själva regera Ekeby.»

»Men ä' ni då rent rasande, eller har ni druckit er från vettet? Tror ni detta är sanning? Tror ni han där är den onde? Märker ni inte, att allt-ihop är en förbannad lögn?»

»Se, se, se,» säger den svarte herrn, »han där

märker inte, att han är på god väg att bli färdig, och ändå har han varit på Ekeby i sju år. Han märker inte hur långt han har kommit.»

»Å hut, karl! Jag har ju själv varit med om att stoppa in dig i ugnen där.»

»Som om det skulle göra någon skillnad, som om jag inte skulle vara lika god djävul som någon annan! Jojo män, Gösta Berling, du är allt fast, du. Du har allt redan blivit skön under majorskans behandling.»

»Det är hon, som har räddat mig,» säger Gösta. »Vad vore jag utan henne?»

»Se, se, som om hon inte skulle ha haft sin egen mening med att behålla dig kvar på Ekeby! Du kan locka många i fällan; du har stora gåvor. En gång sökte du komma undan henne, du lät henne ge dig ett torp, och du blev arbetare, du ville äta ditt eget bröd. Var dag gick hon förbi torpet, och hon hade vackra flickor i sitt sällskap. En gång var Marianne Sinclaire med; då kastade du spaden och förskinnet, Gösta Berling, och blev åter kavaljer.»

»Vägen gick fram där, ditt nöt.»

»Ja, ja visst, vägen gick fram där. Sedan kom du till Borg, blev informator där för Henrik Dohna och kunde nära nog ha blivit grevinnan Märtas svärson. Hvem var det, som vållade, att den unga Ebba Dohna fick höra, att du var en avsatt präst, så att hon gav dig nej? Det var majorskan, Gösta Berling. Hon ville ha dig tillbaka.»

»Stor sak!» säger Gösta. »Ebba Dohna dog kort därpå. Henne hade jag ändå inte fått.»

Nu kom den svarte herrn tätt inpå honom och väste rätt in i hans ansikte: »Dog, ja visst dog hon. Mördade sig för din skull, gjorde hon, men de ha inte sagt dig det förr.»

»Du är ingen dålig djävul,» säger Gösta.

»Det var majorskan, som styrde om allt, säger jag dig. Hon ville ha dig tillbaka till kavaljersflygeln.»

Gösta slog till ett skratt.

»Du är ingen dålig djävul,» utropar han vilt. »Varför skulle vi inte kunna göra kontrakt med dig? Du kan nog skaffa oss de sju bruken, om du så behagar.»

»Väl, att du inte längre står emot lyckan!»

Kavaljererna drogo en lättnadens suck. Så långt var det kommet med dem, att de ingenting förmådde utan Gösta. Hade han inte velat gå in på affären, då hade den inte heller kunnat komma till stånd. Och det var ändå en stor sak för utfattiga kavaljerer att få sju bruk att råda över.

»Märk nu det,» säger Gösta, »att vi ta de sju bruken för att rädda våra själar, men inte för att bli några brukspatroner, som räkna pengar och väga järn. Inga skinntorra pergament, inga tillsnörda penningpungar skall det bli av oss, utan kavaljerer vilja vi vara och förbliva.»

»Vishetens egna ord,» mumlar den svarte herrn.

»Om du därför vill ge oss de sju bruken på ett år, så skola vi ta emot dem, men märk det,

att om vi under den tiden göra något, som inte är kavaljersmässigt, om vi göra något, som är klokt eller nyttigt eller käringaktigt, så får du ta oss alla tolv, då året är ute, och ge bruken till vem du vill.»

Den onde gnuggar händerna i förtjusning.

»Men om vi alltjämt bära oss åt som sanna kavaljerer,» fortsätter Gösta, »så får du aldrig mer göra upp något kontrakt om Ekeby, och ingen lön får du för detta året vare sig av oss eller majorskan.»

»Det är hårt,» säger den onde. »Å, käre Gösta, nog borde jag få en själ, en enda liten fattig själ? Nog kunde jag då få majorskan, varför sparar du på majorskan?»

»Jag driver inte handel med sådana varor, jag,» ryter Gösta, »men vill du ha någon, så kan du ta den gamle Sintram på Fors, han är färdig, det kan jag svara för.»

»Se, se, se, det låter höra sig,» säger den svarte herrn utan att blinka. »Kavaljererna eller Sintram, de kunna gå upp mot varann. Det blir ett gott år.»

Och så skrives kontraktet med blod ur Gösta Berlings lillfinger på den ondes svarta papper och med hans gåspenna.

Men då det är gjort, jubla kavaljererna. Nu skall all världens härlighet tillhöra dem för ett helt år, och sedan blir det väl alltid någon råd.

De flytta undan stolarna, taga i ring omkring brylåkitteln, som står mittpå det svarta golvet, och svänga om i vild dans. Innerst i ringen dansar den

onde med höga språng, och till sist faller han ned raklång bredvid kitteln, välver den och dricker.

Då kastar sig Beerencreutz ned bredvid honom och likaså Gösta Berling, och efter dem lägga sig alla de andra i krets kring kitteln, som välves från mun till mun. Till sist far den omkull för en stöt, och den heta, klibbiga drycken översköljer de liggande.

Då de svärjande resa sig upp, är den onde borta, men hans gyllene löften sväva som glänsande kronor över kavaljerernas hjässor.

TREDJE KAPITLET.

Julmiddagen.

PÅ JULDAGEN ger majorskan Samzelius stor middag på Ekeby.

Hon sitter då som värdinna vid ett bord, dukat för femtio gäster. Hon sitter där i glans och härlighet; dit följes hon inte av den korta skinnpälsen, den randiga yllekjolen och kritpipan. Hon frasar i siden, guldet tynger på hennes bara armar, pärlor skyla hennes vita hals.

Var äro då kavaljererna, var äro de, som på smedjans svarta golv, ur blankskurad kopparkittel drucko skålen för Ekebys nya herrar?

I vrån vid kakelugnen sitta kavaljererna vid ett särskilt bord; denna dag finns inte rum för dem vid det stora bordet. Dit ned kommer maten sent, vinet sparsamt, dit sändas inte de sköna kvinnornas ögonkast, där lyssnar ingen till Göstas skämt.

Men kavaljererna äro som tamda fålar, som mätta vilddjur. En timmes sömn blott gav dem natten, sedan foro de till julottan, lysta av bloss

och stjärnor. De sågo julljusen, de hörde julpsalmerna, deras anleten blevo som leende barns. De glömde julnatten i smedjan, såsom man glömmer en elak dröm.

Stor och mäktig är majorskan på Ekeby. Vem vågar lyfta sin arm till att slå henne, vem sin tunga till att bära vittnesbörd mot henne? Förvisso inte fattiga kavaljerer, som i många år ha ätit hennes bröd och sovit under hennes tak. Hon sätter dem var hon vill, hon kan stänga sin dörr för dem, när hon vill, och de mäkta inte ens fly ur hennes våld. Gud vare deras själar nådig! Fjärran från Ekeby kunna de inte leva.

Vid det stora bordet fröjdas man: där stråla Marianne Sinclaires vackra ögon, där klingar den glada grevinnan Dohnas låga skratt.

Men hos kavaljererna är det dystert. Vore det ändå inte billigt, att dessa, som skola kastas i avgrunden för majorskan, finge sitta vid samma bord som hennes andra gäster? Vad är det för nedrig tillställning med detta bord nere i kakelugnsvrån? Som om inte kavaljerer vore värda att sällskapa med bättre folk!

Majorskan yves över att sitta mellan greven på Borg och prosten i Bro. Kavaljererna hänga sina huvuden som förskjutna barn. Och under tiden vakna hos dem nattens tankar.

Som skygga gäster komma de muntra infallen, de lustiga lögnerna till bordet i kakelugnsvrån. Där hålla nattens vrede och nattens löften sitt intåg i hjärnorna. Väl inbillar patron Julius den starke

kaptenen, Kristian Bergh, att de stekta järparna, som nu bjudas kring vid stora bordet, inte kunna räcka till åt alla middagsgästerna, men detta väcker ingen glädje.

»De kunna inte räcka till,» säger han. »Jag vet hur många de ha köpt. Men de ha inte blivit rådlösa för det, kapten Kristian, de ha stekt kråkor åt oss här vid lilla bordet.»

Men överste Beerencreutz' läppar krusas endast till ett matt löje under de bistra mustascherna, och Gösta ser hela dagen ut, som om han funderade på att slå ihjäl någon.

»Skulle då inte all mat vara god nog åt kavaljerer?» frågar han.

Så kommer då slutligen ett rågat fat med präktiga järpar fram till det lilla bordet.

Men kapten Kristian är vred. Har han då inte ägnat en levnads hat åt kråkorna, åt dessa leda, kraxande flygfän?

Så bittert hatade han dem, att han om hösten satte på sig en kvinnas släpande dräkt och band duk på huvudet och gjorde sig till ett åtlöje för var man bara för att komma dem inom skotthåll, då de åto säd på åkrarna.

Han sökte upp dem vid älskogsdansen på de kala fälten om våren och dödade dem. Han sökte upp deras bon om sommaren och vräkte ut de skrikande, ofjädrade ungarna eller krossade de halvruvade äggen.

Nu rycker han till sig fatet med järparna.

»Tror du inte jag känner igen dem?» ryter

han åt betjänten. »Behöver jag höra dem kraxa för att känna igen dem? Fy fan, bjuda Kristian Bergh kråkor! Fy fan!»

Därmed tar han järparna en för en och slänger dem i väggen.

»Fy fan,» skriker han därunder, så att rummet skälver, »bjuda Kristian Bergh kråkor! Fy fan!»

Och på samma sätt, som han plägade slunga hjälplösa kråkungar mot klipporna, så låter han järpe efter järpe susa mot väggen.

Sås och flott stänka kring honom, de krossade fåglarna studsa utåt golvet.

Och kavaljersflygeln jublar.

Då tränger majorskans vreda röst till kavaljerernas öron.

»Kör ut honom!» ropar hon åt betjänterna.

Men de våga sig inte på honom. Han är dock Kristian Bergh, den starke kaptenen.

»Kör ut honom!»

Han hör ropet, och fruktansvärd i sin vrede vänder han sig nu mot majorskan, såsom en björn vänder sig från en fallen fiende till den nya angriparen. Han går fram mot hästskobordet. Tunga dåna den väldiges steg mot golvet. Han stannar mittemot henne med bordsskivan emellan dem.

»Kör ut honom!» ryter majorskan än en gång.

Men han är rasande, skräck inger hans rynkade panna, hans knutna, grova hand. Han är jättestor, jättestark. Gäster och tjänare bäva och våga inte röra vid honom. Vem skulle våga röra honom nu, då vreden har tagit hans förstånd?

Han står mittför majorskan och höter åt henne.

»Jag tog kråkan och slog henne i väggen. Gjorde jag inte rätt, du?»

»Ut med sig, kapten!»

»Hut, käring! Bjuda Kristian Bergh kråkor! Gjorde jag rätt, så toge jag dig med din sju helvetes...»

»Tusan djävlar, Kristian Bergh, svär inte! Här svär ingen mer än jag.»

»Tror du jag är rädd för dig, trollkäring? Tror du inte jag vet hur du fick dina sju bruk?»

»Tig, kapten!»

»Då Altringer dog, gav han dem åt din man, därför att du hade varit hans käresta.»

»Vill han tiga!»

»Därför att du hade varit en så trogen hustru, Margareta Samzelius. Och majoren tog emot de sju bruken och lät dig styra dem och låtsade om intet. Och satan har stått för hela verket; men nu skall det bli slut för dig.»

Majorskan sätter sig ned, hon är blek och darrar. Så bekräftar hon med låg, underlig röst: »Ja, nu är det slut med mig, och detta är ditt verk, Kristian Bergh.»

Vid den tonen skälver kapten Kristian, hans anletsdrag förvridas, och han får tårar i ögonen av ångest.

»Jag är full,» ropar han, »jag vet inte vad jag säger, jag har ingenting sagt. Hund och träl, hund och träl och ingenting mer har jag varit för

henne i fyrtio år. Hon är Margareta Celsing, som jag har tjänat hela mitt liv. Jag säger ingenting ont om henne. Skulle jag säga något om den vackra Margareta Celsing! Jag är hunden, som vaktar hennes dörr, trälen, som bär hennes bördor. Hon må sparka mig, hon må slå mig! Ni ser ju, att jag tiger och tål. Jag har älskat henne i fyrtio år. Hur skulle jag kunna säga något ont om henne?»

Och en märklig syn är det att se hur han kastar sig ned på knä och ber om tillgift. Och som hon sitter vid bordets andra sida, går han på sina knän runtom bordet, tills han når henne. Då böjer han sig ned och kysser hennes kjortelfåll, och golvet vätes av hans tårar.

Men inte långt från majorskan sitter en liten, stark man. Han har lurvigt hår, små, sneda ögon och framskjutande underkäk. Han liknar en björn. En fåordig man är han, som helst går sina egna tysta vägar och låter världen sköta sig själv. Han är major Samzelius.

Han reser sig upp, då han hör kapten Kristians anklagande ord, och majorskan reser sig och alla de femtio gästerna. Kvinnorna gråta av ängslan för det, som nu skall komma, männen stå försagda, och vid majorskans fötter ligger kapten Kristian, kyssande hennes kjortelfåll, vätande golvet med tårar.

Majorens breda, hårbevuxna händer knyta sig långsamt, hans arm lyftes.

Men kvinnan talar först. Hon har i rösten en dov ton, som inte är hennes vanliga.

»Du stal mig,» utbrast hon. »Du kom som en rövare och tog mig. De tvungo mig därhemma med hugg och slag, med hunger och onda ord att bli din hustru. Jag har handlat mot dig så, som du förtjänade.»

Majorens breda näve har knutit sig. Majorskan ryggar ett par steg tillbaka. Så talar hon åter:

»Levande ål slingrar sig under kniven, tvingad hustru tar sig älskare. Skall du slå mig nu för det, som skedde för tjugu år sedan? Varför slog du inte till då? Minns du inte hur han bodde på Ekeby och vi på Sjö? Minns du inte hur han bistod oss i vårt armod? Vi åkte i hans vagnar, vi drucko hans vin. Dolde vi något för dig? Voro inte hans tjänare dina tjänare? Tyngde inte hans guld i din ficka? Tog du inte emot de sju bruken? Då teg du och tog emot, då skulle du ha slagit till, Bernt Samzelius, då skulle du ha slagit.»

Mannen vänder sig från henne och ser på alla de närvarande. Han läser i deras ansikten, att de ge henne rätt, att de alla ha trott, att han har tagit gods och gåvor för sin tystnad.

»Jag visste det inte,» säger han och stampar i golvet.

»Väl, att du vet det nu,» faller hon in med gällt klingande röst. »Var jag inte rädd för att du skulle dö utan att ha fått veta det? Väl, att du vet det nu, så att jag kan få tala fritt med dig, som har varit min herre och fångvaktare. Vet det nu, att

jag i alla fall blev hans, som du stal mig ifrån! Må de nu veta det, alla, som ha förtalat mig!»

Det är den gamla kärleken, som jublar i hennes röst och lyser ur hennes ögon. Hon har sin man framför sig med lyftad knytnäve. Fasa och förakt läser hon på de femtio ansiktena framför sig. Hon känner, att det är hennes makts sista timme. Men hon kan inte låta bli att fröjdas, då hon fritt får tala om sitt livs ljuvaste minne.

»Han var en man, en härlig man. Vem var du, att du kunde ställa dig emellan oss? Aldrig såg jag hans like. Lycka gav han mig, gods gav han mig. Välsignat vare hans minne!»

Då sänker majoren den lyfta armen utan att slå till — nu vet han hur han skall straffa henne.

»Ut,» ryter han, »ut ur mitt hus!»

Hon står stilla.

Men kavaljererna stå med bleka ansikten och stirra på varann. Nu höll ju allt på att gå i uppfyllelse, som den svarte hade förutsagt. Nu sågo de följderna därav, att inte majorskans kontrakt hade blivit förnyat. Om nu detta är sant, så är det väl ock en sanning, att hon i mer än tjugu år har sänt kavaljerer till helvetet, och att också de voro bestämda till den resan. O, den häxan!

»Ut med dig!» fortfor majoren. »Tigg ditt bröd på landsvägen! Du skall inte ha någon glädje av hans pengar, du skall inte få bo på hans gårdar. Det är slut med majorskan på Ekeby. Den dag, då du sätter din fot i mitt hus, slår jag ihjäl dig.»

»Driver du mig bort från mitt hem?»

»Du har intet hem. Ekeby är mitt.»

Det kommer en försagdhetens ande över majorskan. Hon viker undan ända till dörren, och han följer tätt efter henne.

»Du, som har varit mitt livs olycka,» klagar hon, »skall du nu också ha makt att göra mig detta?»

»Ut, ut!»

Hon stöder sig mot dörrposten, knäpper tillsammans händerna och håller dem för ansiktet. Hon tänker på sin mor och mumlar för sig själv:

»Må du förnekas, som jag har förnekats, må landsvägen vara ditt hem, halmstacken din bädd! Så går det dock därhän. Det går därhän.»

Det var den gode, gamle prosten i Bro och lagmannen i Munkerud, de kommo nu fram till major Samzelius och sökte lugna honom. De sade honom, att han gjorde bäst i att låta alla dessa gamla historier vila, låta allt vara, som det var, glömma och förlåta.

Han skakar undan de milda händerna från sin skuldra. Han var förfärlig att nalkas, liksom Kristian Bergh nyss hade varit det.

»Det är ingen gammal historia,» ropar han. »Jag har ingenting vetat förrän i dag. Jag har inte förr kunnat straffa äktenskapsbryterskan.»

Vid det ordet lyfter majorskan sitt huvud och återtar sitt gamla mod.

»Förr skall du ut än jag. Tror du, att jag viker för dig?» säger hon. Och hon träder fram från dörren.

Majoren svarar inte, men han vaktar varje hennes rörelse, färdig att slå till, om han inte på annat sätt kan bli henne kvitt.

»Hjälp mig, ni goda herrar,» ropar hon, »att få den här mannen bunden och utförd, till dess han får åter sina sinnens bruk! Kom ihåg vem jag är och vem han är! Tänk på det, innan jag måste vika för honom! Jag styr all Ekeby gärning, och han sitter hela dagen och matar björnarna i björnhålan. Hjälp mig, goda vänner och grannar! Här blir ett elände utan gräns, om jag inte mera finns. Bonden har sin bärgning av att hugga min skog och köra mitt tackjärn. Kolaren lever av att skaffa mig kol, flottkarlen av att föra mitt timmer. Det är jag, som delar ut det rikedomsbringande arbetet. Smeder, hantverkare och timmermän leva av att tjäna mig. Tror ni, att han där kan hålla mitt verk vid makt? Jag säger er det, driver ni mig bort, då släpper ni hungersnöden in.»

Det lyftes åter en mängd händer för att hjälpa majorskan, det lägges åter milda händer övertalande på majorens skuldra.

»Nej,» säger han, »bort med er! Vem vill försvara äktenskapsbryterskan? Jag säger er, jag, att om hon inte går godvilligt, då lyfter jag henne på mina armar och bär henne ner till mina björnar.»

Vid dessa ord sjunka de lyfta händerna.

Då, i sin yttersta nöd, vänder sig majorskan till kavaljererna.

»Skall ni också tillåta, att jag drives ur mitt

hem, kavaljerer? Har jag låtit er frysa ute i snön om vintern, har jag nekat er beskt öl och sött brännvin? Tog jag lön eller arbete av er, därför att jag gav er föda och kläder? Har ni inte lekt vid mina fötter, trygga som barn vid sin moders sida? Har inte dansen gått genom mina salar? Ha inte lustbarheter och löjen varit ert dagliga bröd? Låt inte den här mannen, som har varit mitt livs olycka, driva mig bort från mitt hem, kavaljerer! Låt mig inte bli en tiggare på landsvägen!»

Vid dessa ord hade Gösta Berling smugit sig bort till en vacker, mörkhårig flicka, som hade suttit vid stora bordet.

»Du var mycket på Borg för fem år sen, Anna,» säger han. »Vet du om det var majorskan, som sade Ebba Dohna, att jag var en avsatt präst?»

»Hjälp majorskan, Gösta!» är det enda flickan svarar.

»Du kan veta, att jag först vill ha reda på om hon har gjort mig till mördare.»

»Ah, Gösta, vad är detta för tankar? Hjälp henne, Gösta!»

»Du vill inte svara, märker jag. Då har nog Sintram sagt sant.» Och Gösta går åter ned bland kavaljererna. Han lyfter inte ett finger för att hjälpa majorskan.

O, att majorskan inte hade satt kavaljererna vid ett särskilt bord nere i kakelugnsvrån! Nu ha nattens tankar vaknat i deras hjärnor, nu lågar på deras ansikten en vrede, som inte är mindre än majorens egen.

I obarmhärtig hårdhet stå de stilla vid hennes böner.

Måste inte allt vad de se bestyrka nattens syner?

»Det märks, att hon inte har fått sitt kontrakt förnyat,» mumlar en.

»Gå åt helvete, trollkäring!» skriker en annan.

»Med rätta borde det vara vi, som jagade dig på porten.»

»Nöt!» ropar till kavaljererna den gamle, svage farbror Eberhard. »Förstår ni inte, att det var Sintram?»

»Visst förstå vi, visst veta vi,» svarar Julius, »men vad mer? Kan det inte vara sant i alla fall? Går inte Sintram den ondes ärenden? Ha de inte allt klart sig emellan?»

»Gå du, Eberhard, gå du och hjälp henne!» håna de. »Du tror inte på helvetet, du. Gå du!»

Och Gösta Berling står stilla, utan ett ord, utan en rörelse.

Nej, ur denna hotande, mumlande, stridande kavaljersflygel får majorskan ingen hjälp.

Då ryggar hon åter mot dörren och lyfter sina knäppta händer till ögonen.

»Må du förnekas, som jag har förnekats!» tillropar hon sig själv i sin bittra sorg. »Må landsvägen bli ditt hem, halmstacken din bädd!»

Så lägger hon ena handen på dörrlåset, men den andra sträcker hon mot höjden.

»Märk det ni, som nu låter mig falla! Märk det, att er stund snart kommer! Nu skall ni för-

skingras, och er plats skall stå öde. Hur vill ni stå, då jag inte stöder er? Du, Melchior Sinclaire, som har en tung hand och låter din hustru känna den, akta dig! Du, präst i Broby, nu kommer straffdomen. Kaptenska Uggla, se till ditt hus, fattigdomen kommer! Ni unga, sköna kvinnor, Elisabet Dohna, Marianne Sinclaire, Anna Stjärnhök, tro inte, att jag är den enda, som måste fly från mitt hem! Och vakta er, kavaljerer! Nu kommer en storm över landet. Nu skall ni bortsopas från jorden, nu är er dag förbi, nu är den sannerligen förbi. Jag klagar inte för mig själv, men för er, ty stormen skall gå över edra huvuden, och vem vill stå, då jag har fallit? Och mitt hjärta jämrar sig för det fattiga folket. Vem skall ge det arbete, då jag är borta?»

Nu öppnar majorskan dörren, men då lyfter kapten Kristian huvudet och säger:

»Hur länge skall jag ligga här vid dina fötter, Margareta Celsing? Vill du inte förlåta mig, så att jag får stå upp och strida för dig?»

Då strider majorskan en hård kamp med sig själv; men hon ser, att om hon förlåter honom, då skall han resa sig upp och kämpa med hennes man, och den man, som troget har älskat henne i fyrtio år, skall bli en mördare.

»Skall jag nu också förlåta?» säger hon. »Är du inte skulden till all min olycka, Kristian Bergh? Gå till kavaljererna, och gläd dig åt ditt verk!»

Så gick majorskan. Hon gick i lugn, lämnande förfäran efter sig. Hon föll, men utan storhet var

hon inte ännu i sin förnedring. Hon sänkte sig inte till veklig sorg, utan ännu i ålderdomen jublade hon över sin ungdoms kärlek. Hon sänkte sig inte till klagan och ömklig gråt, då hon lämnade allt, hon bävade inte för att med tiggarpåse och kryckkäpp vandra kring landet. Hon ömkade sig endast över de fattiga bönderna och de glada, sorglösa människorna på Lövens strand, över de fattiga kavaljererna, över alla dem, som hon hade skyddat och upprätthållit.

Hon var övergiven av alla, och dock hade hon makt att visa ifrån sig sin sista vän för att inte göra honom till mördare.

Hon var en märklig kvinna, stor i kraft och handlingslust. Vi skola inte snart se hennes like.

Nästa dag bröt major Samzelius upp från Ekeby och flyttade till sin egen gård Sjö, som ligger helt nära det stora bruket.

I Altringers testamente, genom vilket majoren hade fått bruken, stod tydligt förordnat, att intet av dem fick säljas eller bortgivas, utan efter majorens död skulle de alla gå i arv till hans hustru eller hennes arvingar. Då han alltså inte kunde förskingra det hatade arvet, satte han kavaljererna att regera över det, troende, att han därmed gjorde Ekeby och de andra sex bruken den värsta skada.

Då nu ingen i landet betvivlade, att den elake Sintram gick den ondes ärenden, och då allt han hade lovat dem hade gått i så glänsande uppfyllelse, voro kavaljererna helt säkra på att kontraktet skulle till punkt och pricka gå i fullbordan,

och fullt beslutna voro de att inte under året göra något klokt eller nyttigt eller käringaktigt, fullt övertygade voro de också, att majorskan var en led häxa, som hade velat deras fördärv.

Den gamle farbror Eberhard, filosofen, gjorde spe av deras tro, men vem frågade efter en sådan, som var så envis i sin otro, att om han hade legat mitt i avgrundslågorna och sett alla djävlar stå och grina åt honom, så skulle han dock ha påstått, att de inte funnes till, därför att de inte kunde finnas, ty farbror Eberhard var en stor filosof.

Gösta Berling sade ingen vad han trodde. Visst är det, att han tyckte sig vara majorskan föga tack skyldig, därför att hon hade gjort honom till kavaljer på Ekeby; bättre syntes det honom att nu vara död än att gå och bära på medvetandet, att han hade varit skuld till Ebba Dohnas självmord. Han lyfte inte sin hand för att hämnas på majorskan, men inte heller för att hjälpa henne. Han förmådde det inte. Men kavaljererna voro komna till stor makt och härlighet. Julen var för handen med fester och nöjen, kavaljerernas hjärtan voro fyllda av jubel, och vad sorg som än tyngde Gösta Berling, inte bar han den i ansiktet eller på läpparna.

FJÄRDE KAPITLET.

Gösta Berling, poeten.

JUL VAR DET, och bal skulle stånda å Borg.

På den tiden, och det är väl nu snart sextio år sedan, bodde en ung greve Dohna på Borg; nygift var han, och en ung, vacker grevinna hade han. Det skulle nog bli muntert i den gamla grevegården.

Bjudning var kommen även till Ekeby, men det befanns, att av alla, som det året julade där, var Gösta Berling, som de kallade »poeten», den ende, som hade lust att fara.

Borg och Ekeby ligga båda vid Lövens långa sjö, men på motsatta stränder. Borg ligger i Svartsjö socken, Ekeby i Bro. Då sjön är ofarbar, är det ett par mils resa från Ekeby till Borg.

Den fattige Gösta Berling, till den festen utrustades han av de gamla herrarna, som om han hade varit en kungason och haft att uppbära ett kungarikes ära.

Fracken med de blänkande knapparna var ny, kråset var styvt och blankläderskorna skinande. Han bar en päls av finaste bäver och sobelmössa över sitt ljusa, krusade hår. De läto breda en björnhud med klor av silver över hans kappsläde och gåvo honom den svarta Don Juan, stallets stolthet, att köra.

Han visslade på sin vita Tankred och grep den flätade tömmen. Jublande for han, omgiven av rikedomens och praktens skimmer, han, som ändå lyste nog av sin kropps skönhet och sin andes lekande snille.

Han for tidigt på förmiddagen. Det var söndag, och han hörde psalmsång från Bro kyrka, då han for därförbi. Sedan följde han den ödsliga skogsvägen, som leder till Berga, där kapten Uggla då bodde. Där ämnade han stanna över middagen.

Berga var ingen rik mans hem. Hungern kände vägen till det torvtäckta kaptensbostället, men han mottogs med skämt, fröjdades med sång och lek som andra gäster och gick motvilligt som de.

Gamla mamsell Ulrika Dillner, hon, som skötte sysslor och vävar på Berga gård, stod på trappan och hälsade Gösta Berling välkommen. Hon neg för honom, och löslockarna, som hängde ned över hennes bruna ansikte med de tusen rynkorna, dansade av glädje. In i salen förde hon honom, och sedan började hon förtälja om gårdens folk och deras växlande öden.

Bedrövelsen stode för dörren, sade hon, bistra tider rådde på Berga gård. De hade inte ens någon

pepparrot till middagen till sitt salta kött, utan Ferdinand och flickorna hade satt Disa för en släde och åkt ned till Munkerud för att låna.

Kapten var borta i skogen igen och skulle väl komma hem med en seg hare, som man finge kosta på mer smör vid anrättningen, än den själv var värd. Sådant kallade han att skaffa mat till huset. Det ginge ju ändå an, om han inte komme med en usel räv, det sämsta djur vår Herre har skapat, gagnlöst både som dött och levande.

Och kaptenskan, ja, hon var ännu inte uppstigen. Hon låg och läste romaner, såsom hon gjorde alla dagar. Inte var hon skapad för att arbeta, den Guds ängeln.

Nej, det finge väl den göra, som var gammal och grå som Ulrika Dillner. Trampa nätter och dar måste man för att hålla eländet samman. Och detta var inte alltid så lätt, ty sanning var det, att en hel vinter hade de där i huset inte haft annan köttmat än björnskinka. Och stor lön väntade hon inte, ingen hade hon ännu sett till, men de skulle väl inte heller kasta ut henne på landsvägen, då hon inte längre kunde göra skäl för födan. De höllo till och med en husmamsell för en människa där i huset, och de skulle nog en gång ge gamla Ulrika en hederlig begravning, om de hade något att köpa en kista för.

»Ty vem kan veta hur det går?» utbrast hon och torkade sina ögon, som alltid voro så snabba till att tåras. »Vi ha skuld hos den elake brukspatron Sintram, och han kan ta alltihop från oss.

Visst är Ferdinand nu förlovad med den rika Anna Stjärnhök, men hon tröttnar, hon tröttnar vid honom. Och vad blir det då av oss med våra tre kor och våra nio hästar, med våra glada unga fröknar, som vilja fara från bal till bal, med våra torra åkrar, där ingenting växer, med vår snälle Ferdinand, som aldrig blir en riktig karl? Vad blir det av hela detta välsignade hus, där allt trives utom arbetet?»

Men det blev middag, och husfolket samlades. Den snälle Ferdinand, husets blide son, och de glada döttrarna kommo hem med den lånade pepparroten. Kaptenen kom, stärkt av ett bad i vaken i träsket och en jakt i skogen. Han slängde upp fönstret för att få luft och skakade Göstas hand med mannakraft. Och kaptenskan kom, klädd i siden, med breda spetsar fallande ned över de vita händerna, som Gösta fick kyssa.

Alla hälsade Gösta med glädje, skämtet kom flygande in i kretsen, muntert frågade de honom:

»Hur mår ni på Ekeby, hur mår ni i det förlovade landet?»

»Mjölk och honung flyter där,» svarade han då. »Vi tömma bergen på järn och fylla vår källare med vin. Åkern bär guld, därmed förgylla vi livets elände, och våra skogar hugga vi ner för att bygga kägelbanor och lusthus.»

Men kaptenskan suckade och log vid svaret, och över hennes läppar trängde ett enda ord:

»Poet!»

»Många synder har jag på samvetet,» svarade Gösta, »men aldrig har jag skrivit en rad poesi.»

»Du är ändå poet, Gösta, det öknamnet får du slitas med. Du har upplevat flere poem, än andra skalder ha skrivit.»

Sedan talade kaptenskan, mild som en moder, om hans bortslösade liv. »Jag skall leva för att se dig bli en man,» sade hon. Och han kände det ljuvt att eggas av denna milda kvinna, som var en så trogen vän, och vars starka, svärmiska hjärta brann av kärlek till stora handlingar.

Men då de hade slutat den muntra måltiden och njutit pepparrotskött och kål och struvor och julöl och Gösta hade kommit dem att le och tåras vid att berätta om majoren och majorskan och Brobyprästen, hördes bjällror på gården, och strax därpå trädde den elake Sintram in till dem.

Han strålade av förnöjelse, alltifrån det kala huvudet ned till de långa, platta fötterna. Han svängde med sina långa armar och förvred ansiktet. Det var lätt att se, att han medförde dåliga nyheter.

»Har ni hört,» frågade den elake, »har ni hört, att det denna dag har lyst första gången för Anna Stjärnhök och den rike Dahlberg i Svartsjö kyrka? Hon måtte ha glömt, att hon var förlovad med Ferdinand.»

De hade inte hört ett ord därom. De förvånades och sörjde.

Redan tänkte de sig hemmet skövlat för att gälda skulden till den elake: de älskade hästarna sålda och likaså de nötta möblerna, som hade ärvts

från kaptenskans hem. De sågo slutet på det muntra livet med fester och färder från bal till bal. Björnskinkan skulle åter komma på bordet, och de unga måste bort och tjäna hos främmande.

Kaptenskan smekte sin son och lät honom känna trösten av en aldrig svikande kärlek.

Dock, där satt Gösta Berling mittibland dem, och den oövervinnelige välvde tusen planer i sitt huvud.

»Hör!» ropade han. »Än är inte tid att tänka på jämmer. Det är prästfrun nere i Svartsjö, som har ställt om detta. Hon har fått makt med Anna, nu, sedan hon bor hos henne i prästgården. Det är hon, som har förmått henne att överge Ferdinand och ta gamle Dahlberg, men ännu äro de inte vigda och skola inte heller bli det. Nu reser jag till Borg och träffar Anna där. Jag skall tala vid henne, jag skall rycka henne från prästens, från fästmannen. Jag skall ta henne med mig hit i natt. Sedan skall gamle Dahlberg inte få något mer gott av henne.»

Så blev det. Gösta for ensam till Borg utan att få skjutsa för någon av de glada fröknarna, men med varm välönskan följde de hemmavarande hans färd. Och Sintram, som jublade över att gamle Dahlberg skulle bli lurad, beslöt att stanna på Berga för att se Gösta vända tillbaka med den otrogna. I ett utbrott av välvilja svepte han till och med om honom sitt gröna resskärp, en gåva av mamsell Ulrika själv.

Men kaptenskan kom ut på trappan med tre små böcker, bundna i rött band, i handen.

»Ta dem,» sade hon till Gösta, som redan satt i släden, »ta dem, om du misslyckas! Det är Corinne, madame Staëls Corinne. Jag vill inte, att den skall gå på auktion.»

»Jag skall inte misslyckas.»

»Ack, Gösta, Gösta,» sade hon och for med handen över hans blottade huvud, »starkast och svagast ibland människor! Hur länge skall du komma ihåg, att några fattiga människors lycka ligger i din hand?»

Åter flög Gösta framåt landsvägen, dragen av den svarta Don Juan, följd av den vita Tankred, och äventyrets jubel fyllde hans själ. Som en ung erövrare kände han sig: anden var över honom.

Hans väg förde honom till prästgården i Svartsjö. Han svängde in där och frågade om han inte finge köra till balen för Anna Stjärnhök. Och det fick han. En vacker, egensinnig flicka fick han med sig i släden. Vem ville inte åka efter den svarta Don Juan?

De unga voro först tysta, men så började hon samtalet, trotsig som överdådet självt.

»Har Gösta hört vad prästen har läst upp i kyrkan i dag?»

»Har han sagt, att du är den vackraste flickan mellan Löven och Klarälven?»

»Gösta är dum, det vet nog folk ändå. Han har lyst för mig och gamle Dahlberg.»

»Sannerligen jag hade låtit dig sitta i släden och

satt mig själv här bakpå, om jag hade vetat det. Sannerligen jag alls hade velat köra för dig.»

Och den stolta arvtagerskan svarade:

»Nog hade jag kommit fram utan Gösta Berling.»

»Det är ändå skada på dig, Anna,» sade Gösta begrundande, »att du inte har far och mor i livet. Nu är du sådan du är, och ingen kan räkna så noga med dig.»

»Det är ändå större skada, att du inte har sagt det där förr, så hade en annan fått köra för mig.»

»Prästfrun tänker som jag, att du behöver någon, som blir dig i fars ställe, eljest hade hon väl inte satt dig att dra i par med en så gammal krake.»

»Det är inte prästfrun, som har bestämt det.»

»Å, bevare oss väl, har du själv valt ut en så grann karl?»

»Han tar mig inte för pengarna.»

»Nej, de gamla, de löpa bara efter blå ögon och röda kinder, och fasligt rara äro de, då de så göra.»

»Å, Gösta, att han inte skäms!»

»Men kom nu ihåg, att du inte leker med de unga karlarna längre! Det är slut med dans och lek. Din är platsen i soffhörnet, eller kanske du ämnar spela vira med gamle Dahlberg?»

De voro sedan tysta, ända till dess de foro uppför de branta backarna vid Borg.

»Tack för skjutsen! Det lär dröja, innan jag åker med Gösta Berling.»

»Tack för löftet! Mången vet jag, som har ångrat den dag han har kört med dig till gille.»

Föga blid trädde ortens trotsiga skönhet in i danssalen och överskådade de församlade gästerna.

Först av alla såg hon den lille flintskallige Dahlberg vid sidan av den långe, smärte, ljuslockige Gösta Berling. Hon hade haft god lust att driva dem ut ur rummet båda två.

Hennes fästman kom för att bjuda upp henne till dans, men hon mötte honom med förkrossande förvåning.

»Skall han dansa? Inte brukar han det!»

Och flickor kommo för att lyckönska henne.

»Gör er inte till, flickor! Inte skall ni tro, att någon blir kär i gamle Dahlberg. Men han är rik, och jag är rik, därför passar det bra ihop.»

De gamla fruarna gingo fram till henne, tryckte hennes vita hand och talade om livets största lycka.

»Gratulera pastorskan!» sade hon då. »Hon är mera glad åt det än jag.»

Men där stod Gösta Berling, den glade kavaljeren, hälsad med jubel för sitt friska leende och för sina vackra ord, som sållade guldstoft över livets gråa väv. Aldrig förr hade hon sett honom sådan, som han var denna kväll. Inte var han en utstött, en förkastad, en hemlös gyckelmakare, nej, en kung bland männer, en boren kung.

Han och de andra unga männen sammansvuro sig mot henne. Hon skulle få tänka på hur illa hon gjorde, då hon skänkte bort sig med sitt

vackra ansikte och sin stora rikedom till en gammal man. Och de läto henne sitta tio danser.

Hon var sjudande vred.

Den elfte dansen kom en man, den ringaste bland de ringa, en stackare, som ingen annan ville dansa med, och bjöd upp henne.

»Brödet är slut, palten får komma på bordet,» sade hon.

En pantlek lekte de. Ljuslockiga flickor stucko sina huvuden samman och dömde henne att kyssa den hon tyckte mest om. Och med smilande mun väntade de på att få se den stolta skönheten kyssa gamle Dahlberg.

Men hon reste sig, ståtlig i sin vrede och sade:

»Får jag inte lika så gärna ge en örfil åt den jag tycker minst om?»

Ögonblicket därpå brände Göstas kind under hennes fasta hand. Han blev blossande röd, men han besinnade sig, grep hennes hand, höll den fast en sekund och viskade:

»Möt mig om en halvtimme i röda förmaket i nedre våningen!»

Hans blå ögon strålade ned på henne och omslöto henne med magiska bojor. Hon kände, att hon måste lyda.

Därnere mötte hon honom med stolthet och onda ord.

»Vad angår det Gösta Berling vem jag gifter mig med?»

Han hade inte ännu milda ord på tungan, inte

heller syntes det honom rådligt att genast tala om Ferdinand.

»Det syntes mig inte vara för strängt straff, att du fick sitta tio danser. Men du vill ha lov att ostraffat bryta eder och löften. Om en bättre man än jag hade tagit straffdomen i sin hand, kunde han ha gjort den hårdare.»

»Vad har jag då gjort dig och er alla, att jag inte får vara i fred? Det är för pengarnas skull ni förföljer mig. I Löven skall jag kasta dem, så må vem som vill fiska upp dem.»

Hon satte händerna för ögonen och grät av harm.

Då rördes poetens hjärta. Han blygdes över sin stränghet. Han talade i smekande tonfall.

»Ack, barn, barn, förlåt mig! Förlåt den fattige Gösta Berling! Ingen bryr sig om vad en sådan stackare säger eller gör, det vet du ju. Ingen gråter över hans vrede, lika gärna kunde man gråta över en myggas bett. Det var vansinne, men jag ville hindra, att vår skönaste och rikaste flicka skulle gifta sig med den gamle. Och nu har jag bara bedrövat dig.»

Han satte sig på soffan bredvid henne. Sakta lade han sin arm om hennes liv för att med smekande ömhet stödja och upprätta.

Hon vek inte undan. Hon tryckte sig intill honom, slog sina armar om hans hals och grät, med sitt sköna huvud lutat mot hans axel.

Ack, poet, starkast och svagast ibland män-

niskor! Inte var det om din hals dessa vita armar skulle vila!

»Om jag hade vetat detta,» viskade hon, »aldrig hade jag då tagit den gamle. Jag har sett på dig i afton, ingen är som du.»

Men mellan bleka läppar frampressade Gösta: »Ferdinand.»

Hon tystade honom med en kyss.

»Han är ingenting, ingen är något mer än du. Dig skall jag bli trogen.»

»Jag är Gösta Berling,» sade han dystert, »med mig kan du inte gifta dig.»

»Du är den jag älskar, den förnämligaste av män är du. Ingenting behöver du göra, ingenting vara. Du är född konung.»

Då sjöd poetens blod. Hon var skön och ljuv i sin kärlek. Han slöt henne i sin famn.

»Om du vill bli min, kan du inte stanna i prästgården. Låt mig köra dig ända till Ekeby i natt! Där skall jag veta att försvara dig, tills vi kunna fira bröllop.»

Där kom en brusande färd i natten. Lydande kärlekens bud, läto de Don Juan bortföra dem. Det var, som om gnisslet under medarna hade varit de sviknas klagan. Vad brydde de sig om det? Hon hängde om hans hals, och han lutade sig framåt och viskade i hennes öra:

»Kan någon sällhet förliknas i ljuvhet med stulen fröjd?»

Vad betydde lysning? De hade kärlek. Och människors vrede? Gösta Berling trodde på ödet, ödet hade betvingat dem: mot ödet kan ingen strida.

Om stjärnorna hade varit bröllopsljusen, som hade tänts för hennes bröllop, om Don Juans bjällror hade varit kyrkklockorna, som hade kallat folk att åse hennes vigsel med gamle Dahlberg, så hade hon ändå måst fly med Gösta Berling. Så mäktigt är ödet.

De hade lyckligen kommit förbi prästgården och Munkerud. De hade två fjärdingsväg igen till Berga och sedan två fjärdingsväg fram till Ekeby. Vägen gick utmed skogsbrynet. Till höger om dem lågo mörka berg, till vänster en lång, vit dal.

Då kom Tankred rusande. Han sprang så, att han tycktes ligga utefter marken. Tjutande av förfäran hoppade han upp i släden och kröp ihop vid Annas fötter.

Don Juan ryckte till och satte av i sken.

»Vargar!» sade Gösta Berling.

De sågo en lång, grå linje stryka fram längs gärdesgården. Där fanns minst ett dussin av dem.

Anna blev inte rädd. Dagen hade varit rikt välsignad med äventyr, och natten lovade att bli den lik. Detta var liv, att ila fram över gnistrande snö, trotsande vilddjur och människor.

Gösta svor till, böjde sig framåt och gav Don Juan ett väldigt rapp med piskan.

»Är du rädd?» frågade hon.

»De ämna genskjuta oss där framme, där vägen kröker.»

Don Juan sprang, löpande i kapp med skogens vilddjur, och Tankred tjöt av raseri och fruktan. De nådde vägkröken på samma gång som vargarna, och Gösta drev undan den främste med piskan.

»Ack, Don Juan, min gosse, hur lätt skulle du inte komma undan tolv vargar, om du inte hade oss människor att släpa på!»

De bundo det gröna resskärpet bakom sig. Vargarna blevo rädda för det och höllo sig för en stund på avstånd. Men då de hade övervunnit sin fruktan, sprang en av dem flämtande, med hängande tunga och öppet gap fram till släden. Då tog Gösta madame Staëls Corinne och slängde i gapet på honom.

Åter fingo de en stunds andrum, medan djuren sleto sönder detta byte, och så kände de åter ryckningarna, då vargarna beto i det gröna resskärpet, och hörde deras flämtande andedräkt. De visste, att de inte skulle råka någon människoboning före Berga, men värre än döden syntes det Gösta att se dem han hade bedragit. Han förstod också, att hästen skulle tröttna, och vad skulle det då bli av dem?

Då sågo de Berga gård i skogsbrynet. Ljus brunno i fönstren. Gösta visste nog för vems skull.

Dock, nu flydde vargarna, fruktande för människors närhet, och Gösta åkte förbi Berga. Han kom likväl icke längre än till det ställe, där vägen ånyo fördjupar sig i skogen, där såg han en mörk grupp framför sig: vargarna inväntade honom.

»Låt oss vända om till prästgården och säga,

att vi ha gjort en lusttur i stjärnljuset! Detta går inte.»

De vände, men i nästa ögonblick var släden omvärvd av vargar. Grå gestalter skymtade förbi dem, de vita tänderna blänkte i vida gap, och de glödande ögonen lyste. De tjöto av hunger och blodtörst. De blänkande tänderna voro färdiga att hugga in i mjukt människokött. Vargarna hoppade upp på Don Juan och hängde sig fast i seltyget. Anna satt och undrade om de skulle äta upp dem helt och hållet eller om något skulle bli kvar, så att människor nästa morgon skulle finna sönder-sargade lemmar på den nedtrampade, blodiga snön.

»Nu gäller det våra liv,» sade hon, böjde sig ned och grep Tankred i nacken.

»Låt vara, det tjänar till intet! Det är inte för hundens skull vargarna äro ute i natt.»

Därmed körde Gösta in på Berga gård, men vargarna jagade honom ända fram till trappan. Han måste värja sig för dem med piskan.

»Anna,» sade han, då de höllo vid trappan, »Gud ville det inte. Håll nu god min, om du är den kvinna jag håller dig för, håll god min!»

Därinne hörde de bjällerklangen och kommo ut.

»Han har henne,» ropade de, »han har henne! Leve Gösta Berling!» Och de nykomna rycktes ur famn i famn.

Det gjordes inte många frågor. Natten var långt framskriden, de resande voro uppskakade av

sin vådliga färd och behövde vila. Det var ju nog, att Anna var kommen.

Allt var gott. Endast Corinne och det gröna resskärpet, mamsell Ulrikas värderade gåva, voro förstörda.

*

Hela huset sov. Då steg Gösta upp, klädde sig och smög sig ut. Han tog helt obemärkt Don Juan ur stallet, satte honom för släden och ämnade bege sig av. Då kom Anna Stjärnhök ut ur huset.

»Jag hörde dig gå ut,» sade hon. »Då steg också jag upp. Jag är färdig att resa med dig.»

Han gick fram till henne och tog hennes hand.

»Förstår du det inte ännu? Det kan inte ske. Gud vill det inte. Hör nu, och försök att förstå! Jag var här på middagen och såg deras jämmer över din trolöshet. Då for jag till Borg för att bringa dig tillbaka till Ferdinand. Men jag har alltid varit en usling och blir aldrig annat. Jag svek honom och behöll dig för egen räkning. Här finns en gammal kvinna, som tror, att jag skall bli en man. Henne svek jag. Och en annan gammal stackare vill frysa och svälta här bara för att få dö bland vänner, men jag stod färdig att låta den elake Sintram ta hennes hem. Du var skön och synden ljuv. Gösta Berling är så lätt att locka. Å, vad jag är för en stackare! — Jag vet hur de älska sitt hem, de därinne, men jag var dock nyss färdig att lämna det till skövling. Jag glömde allt för din

skull, du var så ljuv i din kärlek. Men nu, Anna, nu sedan jag har sett deras glädje, vill jag inte behålla dig, nej, jag vill det inte. Du är den, som skulle ha gjort mig till människa, men jag får inte behålla dig. O, du min älskade! Han däruppe leker med vår vilja. Nu är det tid, att vi böja oss under den tuktande handen. Säg, att du från denna dag vill ta din börda på dig! Alla de därinne lita på dig. Säg, att du vill stanna hos dem och bli deras stöd och hjälp! Om du älskar mig, om du vill lätta min djupa sorg, lova mig då detta! Min älskade, är ditt hjärta så stort, att det kan besegra sig självt och le därvid?»

Hon mottog med hänförelse försakelsens bud.

»Jag skall göra, som du vill: offra mig och le därvid.»

»Och inte hata mina fattiga vänner?»

Hon log vemodigt.

»Så länge jag älskar dig, skall jag älska dem.»

»Nu först vet jag vilken kvinna du är. Det är tungt att resa ifrån dig.»

»Farväl, Gösta! Far nu med Gud! Min kärlek skall inte locka dig till synd.»

Hon vände sig för att gå in. Han följde henne.

»Skall du snart glömma mig?»

»Res nu, Gösta! Vi äro endast människor.»

Han kastade sig ned på släden, men då kom hon tillbaka.

»Tänker du inte på vargarna?»

»Just på dem tänker jag, men de ha gjort sitt verk. Med mig ha de inte mer att skaffa i natt.»

Än en gång sträckte han armarna emot henne, men Don Juan blev otålig och satte av. Han fattade inte tömmarna. Han satt baklänges och såg sig tillbaka. Så lutade han sig mot karmen och grät som en förtvivlad.

»Jag har ägt lyckan och drivit henne ifrån mig. Själv drev jag henne ifrån mig. Varför behöll jag henne inte?»

Ack, Gösta Berling, starkast och svagast ibland människor!

FEMTE KAPITLET.

La cachucha.

STRIDSHÄST, stridshäst! Du gamle, som nu står tjudrad på åkern, minns du din ungdom?

Minns du kampens dag, du modige? Du sprängde fram, som om du hade burits av vingar, din man vajade över dig som fladdrande lågor, på din svarta bringa glänste stänk av blod bland löddrigt skum. I seltyg av guld sprängde du fram, marken dånade under dig. Du skalv av fröjd, du modige. Ah, vad du var skön!

Det är en grå skymningsstund uppe i kavaljersflygeln. I det stora rummet stå kavaljerernas rödmålade skrin utmed väggarna, och deras helgdagskläder hänga på krokar i vrån. Eldskenet ur den öppna spiseln spelar på vitrappade väggar och på gulrutiga gardiner, som dölja väggarnas sängskåp. Kavaljersflygeln är intet kungligt gemak, ingen seralj med stoppade divaner och mjuka kuddar.

Men därinne höres Lilliecronas fiol. La ca-

chucha spelar han i skymningen. Om och om igen spelar han den.

Skär av strängarna, bryt sönder stråken! Varför spelar han denna fördömda dans? Varför spelar han den, då Örneclou, fänriken, just ligger sjuk i giktplågor, så svåra, att han inte kan röra sig i sängen? Nej, ryck fiolen från honom och kasta den mot väggen, om han inte vill sluta!

La cachucha, är den för oss, mästare? Skall den dansas över kavaljersflygelns gungande golvtiljor, mellan trånga väggar, sotade av rök och feta av smuts, under detta låga tak? Ve dig, så du spelar!

La cachucha, är den för oss, för oss kavaljerer? Ute tjuter snöstormen. Ämnar du lära flingorna dansa i takt, spelar du för yrvädrets lättfotade barn?

Kvinnokroppar, som skälva under det heta blodets pulsslag, små sotiga händer, som ha kastat grytan för att gripa kastanjetterna, nakna fötter under uppskörtade kjolar, gård, belagd med marmorflisor, nedhukade zigenare med säckpipa och tamburin, moriska arkader, månsken och svarta ögon, har du detta, mästare? Eljest låt fiolen vila!

Kavaljerer torka sina våta kläder framme vid brasan. Skola de svänga om i höga stövlar med järnskodd klack och tumstjock sula? Genom alnsdjup snö ha de vadat hela dagen för att nå björnidet. Tror du de skola dansa i våta, rykande vadmalskläder, med den lurviga nalle till moatjé?

Aftonhimmel, glittrande av stjärnor, röda rosor i mörkt kvinnohår, ängslande ljuvhet i kvällens luft, olärd plastik i rörelserna, kärlek, stigande ur jor-

den, regnande från himlen, svävande i luften, har du detta, mästare? Eljest varför tvinga oss att längta efter slika ting?

Grymmaste av människor, blåser du till strids för tjudrad stridshäst? Rutger von Örneclou ligger i sin säng, fängslad av giktplågor. Spara honom de ljuva minnenas kval, mästare! Också han har burit sombrero och brokigt hårnät, också han har ägt sammetsjacka och dolkbesatt gördel. Spara den gamle Örneclou, mästare!

Men Lilliecrona spelar la cachucha, ständigt la cachucha, och Örneclou plågas såsom älskaren, då han ser svalan taga vägen till den älskades fjärran boning, såsom hjorten, då han av det ilande drevet jäktas förbi den läskande källan.

Lilliecrona tar för ett ögonblick fiolen från hakan.

»Fänriken, minns fänriken Rosalie von Berger?»

Örneclou svär en dyr ed.

»Hon var lätt som en ljuslåga. Hon glimmade och dansade som diamanten i stråkens spets. Fänriken minns henne nog från teatern i Karlstad. Vi sågo henne, när vi voro unga, minns fänriken?»

Om fänriken mindes! Hon var liten och yr. Sprittande eldig var hon. Hon kunde dansa la cachucha. Hon lärde alla ungherrar i Karlstad att dansa cachucha och knäppa kastanjetter. På landshövdingens bal dansades ett pas de deux av fänriken och fröken von Berger, kostymerade som spanjorer.

Och han hade dansat så, som man dansar un-

der fikonträd och plataner, som en spanjor, en riktig spanjor.

Ingen i hela Värmland kunde dansa cachucha såsom han. Ingen kunde dansa den, så att det var värt att tala om det, mer än han.

Vilken kavaljer förlorade inte Värmland, då gikten förstelnade hans ben och stora knölar växte ut över ledgångarna! Vilken kavaljer han hade varit, så smärt, så vacker, så ridderlig! Den vackre Örneclou kallades han av dessa unga flickor, som hade kunnat råka i dödlig fejd om en dans med honom.

Så börjar Lilliecrona igen la cachucha, ständigt la cachucha, och Örneclou föres bort till gamla tider.

Där står han, och där står hon, Rosalie von Berger. Nyss voro de ensamma inne i toalettrummet. Hon var spanjorska, han spanjor. Han fick kyssa henne, men varligt, ty hon var rädd för hans svärtade mustascher. Nu dansa de. Ah, såsom man dansar under fikonträd och plataner! Hon viker undan, han följer, han blir djärv, hon stolt, han sårad, hon försonande. Då han till sist faller på knä och mottar henne i sina utbredda armar, går en suck genom balsalen, en suck av hänförelse.

Han hade varit som en spanjor, en riktig spanjor.

Just vid det stråkdraget hade han böjt sig så, sträckt armarna så och satt fram foten för att sväva fram på tå. Vilken grace! Han hade kunnat huggas i marmor.

Han vet inte hur det har gått till, men han har fått foten över sängkanten, han står upprätt, han böjer sig, han höjer armarna, knäpper med fingrarna och vill sväva fram över golvet på samma sätt som förr, då han begagnade så trånga blankskinnsskor, att strumpfoten måste klippas bort.

»Bravo, Örneclou! Bravo, Lilliecrona, spela liv i honom!»

Foten sviker honom; han kan inte komma upp på tå. Han sparkar med ena benet ett par gånger, mer kan han inte, han faller åter ned på sängen.

Vackra señor, ni har blivit gammal.

Kanske señorita också är det?

Det är endast under Granadas plataner la cachucha dansas av evigt unga gitanas. Evigt unga, såsom rosorna äro det, därför att varje vår kommer med nya.

Så är då stunden kommen att skära av fiolsträngarna.

Nej, spela, Lilliecrona, spela la cachucha, ständigt la cachucha!

Lär oss, att fast vi i kavaljersflygeln ha fått tröga kroppar och stela leder, vi till känslorna alltid äro desamma, alltid spanjorer!

Stridshäst, stridshäst!

Säg, att du älskar trumpetstöten, som narrar dig hän i galopp, om du också drar din fot blodig på tjudrets järnlänkar!

SJÄTTE KAPITLET.

Balen på Ekeby.

O, FORNA tiders kvinnor!

Att tala om er är som att tala om himmelriket: idel skönheter voren I, idel ljus. Evigt unga, evigt sköna voren I och milda som en mors ögon, då hon ser ned på sitt barn. Mjuka som ekorrungar hängden I om mannens hals. Aldrig skalv er röst i vrede, aldrig tog er panna rynkor, er mjuka hand blev aldrig sträv och hård. I, ljuva helgon, som smyckade bilder stoden I i hemmets tempel. Rökverk och böner offrades er, genom er utförde kärleken sina under, och kring er hjässa anbragte poesien den guldglänsande glorian.

O, forna tiders kvinnor, detta är berättelsen om hur ännu en av er gav Gösta Berling sin kärlek.

Fjorton dagar efter balen på Borg var det fest på Ekeby.

Vilken fest var det inte! Gamla män och kvinnor kunde bli unga på nytt, le och fröjdas, bara de talade om den.

Men så voro ock kavaljererna ensamma herrar på Ekeby vid den tiden. Majorskan gick kring landet med tiggarpåse och kryckkäpp, och majoren bodde på Sjö. Han kunde inte ens övervara festen, ty på Sjö hade kopporna utbrutit, och han var rädd att föra smittan vidare.

Vilken mängd av njutning rymdes inte inom dessa ljuvliga tolv timmar, alltifrån knallen av den första vinbuteljens kork vid middagsbordet ända till det sista stråkdraget, då midnatten längesedan hade förlidit! Ned sjönko de i tidens avgrund, dessa kransade timmar, bedårade av det eldigaste vin, av den läckraste mat, av den härligaste musik, av de kvickaste teaterstycken, av de skönaste tablåer. Ned sjönko de, yra av den yraste dans. Var funnos så glatta golv, så höviska kavaljerer, så sköna kvinnor?

O, forna tiders kvinnor, väl förstoden I att lysa upp en fest. Strömmar av eld, av snille och ungdomskraft genomilade envar, som nalkades er. Det var mödan värt att slösa sitt guld på de vaxljus, som skulle lysa upp er fägring, på vinet, som födde munterheten i edra hjärtan, det var mödan värt att för er skull dansa skosulorna till stoft och gnida lam armen, som förde fiolstråken.

O, forna tiders kvinnor, det var ni, som ägde nyckeln till paradisets port.

Ekeby salar vimla av de ljuvaste av er ljuva skara. Där är den unga grevinnan Dohna, sprittande glad och lysten efter lek och dans, såsom det anstår hennes tjugu år, där äro lagmannens i

Munkerud vackra döttrar och de glada fröknarna på Berga, där är Anna Stjärnhök, tusen gånger vackrare än förr i det blida svårmod, som har kommit över henne alltsedan den natt, då hon jagades av vargarna, där äro ännu många flere, som väl inte ännu äro glömda, men snart skola vara det, och där är även den sköna Marianne Sinclaire.

Hon, den ryktbara, som hade lyst vid kungens hov, glänst i greveslotten, skönhetens drottning, som hade dragit runtom landet och tagit hyllning överallt, hon, som tände kärlekens gnista, var hon visade sig, hon hade värdigats komma på kavaljerernas fest.

Högt strålade den tiden Värmlands ära, buren av många stolta namn. Mycket hade det vackra landets glada barn att yvas över, men då de nämnde sina härliga, så försummade de aldrig att nämna Marianne Sinclaire.

Sagan om hennes segrar fyllde landet.

Man talade om de grevekronor, som hade svävat över hennes huvud, om de millioner, som hade lagts för hennes fötter, om de krigarsvärd och skaldekransar, vilkas glans hade lockat henne.

Och inte blott skönhet ägde hon. Hon var snillrik och lärd. Tidens bästa män gladdes åt att samtala med henne. Hon författade inte själv, men många av hennes idéer, som hon hade nedlagt i sina diktande vänners själar, levde upp i sång.

I Värmland, i björnlandet, uppehöll hon sig sällan. Hennes liv tillbragtes på ständiga resor.

Hennes far, den rike Melchior Sinclaire, satt jämte sin hustru hemma på Björne och lät Marianne fara till sina förnäma vänner i de stora städerna eller på de mäktiga herrgårdarna. Han hade sin glädje av att berätta om alla de pengar hon förstörde, och båda de gamla levde lyckliga i glansen av Mariannes strålande tillvaro.

Hennes var ett liv av nöjen och hyllning. Luften omkring henne var kärlek, kärlek var hennes ljus och lykta, kärlek hennes dagliga bröd.

Ofta hade hon själv älskat, ofta, ofta, men aldrig hade slik lusteld varat nog länge, att därvid hade kunnat smidas de bojor, som binda för livet.

»Jag väntar honom, den starke stormaren,» brukade hon säga om kärleken. »Hittills har han inte klättrat över några vallar eller summit över några gravar. Tam har han kommit, utan vildhet i blicken och dårskap i hjärtat. Jag väntar den väldige, som för mig utom mig själv. Så stark ville jag veta kärleken inom mig, att jag måste bäva för honom; nu känner jag blott den kärlek, som min klokhet ler åt.»

Hennes närvaro gav eld åt talet, liv åt vinet. Hennes glödande själ satte fart i stråkarna, och dansen svävade i ljuvare yrsel än förr över de tiljor, som hon berörde med sin smala fot. Hon strålade i tablåerna, hon gav snille åt lustspelen, hennes sköna läppar...

Tyst, det var inte hennes fel, aldrig var det hennes mening! Det var balkongen, det var månskenet, spetsslöjan, riddardräkten, sången, som

hade skulden. De stackars unga människorna voro oskyldiga.

Allt detta, som ledde till så mycken olycka, var dock gjort i stor välmening. Patron Julius, som förstod sig på allt, hade anordnat en tablå enkom för att Marianne skulle få stråla i full glans.

På teatern, som var uppsatt i stora salongen på Ekeby, sutto de hundra gästerna och sågo på scenen Spaniens gula måne vandra fram över en mörk natthimmel. En Don Juan kom smygande längs Sevillas gata och stannade under en murgrönsklädd balkong. Han var förklädd till munk, dock kunde man se en broderad manschett sticka fram under ärmen och en blank värjspets under kåpans fåll.

Den förklädde höjde sin röst till sång:

»Jag kysser ingen flickas mun
och ej min läpp till bägarns rand
till skummig druvsaft för.
En kind, vars hy så fin och tunn
mitt ögonkast har satt i brand,
en blick, som söker min ibland,
slikt ej mitt hjärta rör.

Kom icke i er skönhets glans,
señora, fram till gallret här!
Jag för er närhet skyr.
Jag kåpa bär och rosenkrans,
madonnan är min hjärtans kär,
och vattenkrukan tröstarn är,
dit jag i sorgen flyr.»

Då han tystnade, trädde Marianne ut på balkongen, klädd i svart sammet och spetsslöja. Hon lutade sig ut över gallerverket och sjöng långsamt och ironiskt:

»Varför då dröja, fromme man,
i midnattstid vid min balkong?
Säg, ber ni för min själ?»

Men så med ens varmt och livligt:

»Nej, fly, fly fort! Man komma kan.
Din värja sticker fram så lång.
Man hör nog, trots all helig sång,
sporrklangen från din häl.»

Vid dessa ord kastade munken sin förklädnad, och Gösta Berling stod under balkongen i riddardräkt av silke och guld. Han aktade inte den skönas varning, tvärtom klättrade han uppför en av balkongpelarna, svingade sig över balustraden, och såsom patron Julius hade anordnat det, föll han på knä vid den sköna Mariannes fötter.

Huldrikt smålog hon mot honom, i det hon räckte honom sin hand att kyssa, och medan de unga tu betraktade varandra, försjunkna i kärlek, föll ridån.

Och framför henne låg Gösta Berling, med ett ansikte vekt som en skalds och djärvt som en fältherres, med djupa ögon, som glittrade av skälmskhet och snille, som tiggde och trugade. Smidig och kraftfull var han, eldig och intagande.

Medan ridån gick upp och gick ned, stodo

de unga tu alltjämt kvar i samma ställning. Göstas ögon fasthöllo den sköna Marianne, de tiggde, de trugade.

Så upphörde appläderna, ridån höll sig stilla, ingen såg dem.

Då böjde den sköna Marianne sig ned och kysste Gösta Berling. Hon visste inte varför, hon måste. Han sträckte upp armarna kring hennes huvud och höll henne fast. Hon kysste honom gång på gång.

Men det var balkongen, det var månskenet, det var spetsslöjan, riddardräkten, sången, appläderna, som hade all skulden, de stackars unga människorna voro oskyldiga. Inte hade de velat det. Inte hade hon skjutit undan grevekronor, som hade svävat över hennes huvud, och gått förbi millioner, som hade legat för hennes fot, av längtan efter Gösta Berling, inte hade han redan glömt Anna Stjärnhök. Nej, de voro utan skuld, ingen av dem hade velat detta.

Det var den blide Lövenborg, han med tåren i ögat och löjet på läpparna, som den dagen var ridåuppdragare. Förströdd av många sorgens minnen, märkte han föga av denna världens ting och hade aldrig lärt att sköta dem rätt. Då han nu såg, att Gösta och Marianne hade intagit en ny ställning, trodde han, att detta också hörde till tablån, och så började han dra i ridåsnöret.

De unga på balkongen märkte intet, förrän applådåskan åter dundrade emot dem.

Marianne ryckte till och ville fly, men Gösta höll fast henne, viskande:

»Stå stilla, de tro, att det hör till tablån!»

Han kände hur hennes kropp skalv av en rysning och hur kyssarnas glöd slocknade på hennes läppar.

»Var inte rädd!» viskade han. »Sköna läppar ha rätt att kyssa.»

De måste stå kvar, medan ridån gick upp och gick ned, och varje gång de hundra par ögonen sågo dem, framdundrade lika många händer en stormande applåd.

Ty det är vackert att se två sköna, unga människor ge en framställning av kärlekens lycka. Ingen kunde tro, att dessa kyssar voro annat än teaterbländverk, ingen anade, att señoran skalv av blygsel och riddaren av oro. Ingen kunde tro, att inte alltsammans hörde till tablån.

Äntligen stodo Marianne och Gösta bakom scenen.

Hon strök sig över pannan uppåt hårfästet.

»Jag förstår mig inte själv,» sade hon.

»Fy skam, fröken Marianne!» sade han, grimaserande, och slog ut med händerna. »Kyssa Gösta Berling, fy skam!»

Marianne måste skratta.

»Envar vet ju, att Gösta Berling är oemotståndlig. Mitt fel är inte större än andras.»

Och de kommo i all sämja överens att hålla god min, för att ingen skulle misstänka sanningen.

»Kan jag vara säker på att sanningen aldrig kommer ut, herr Gösta?» frågade hon, då de skulle gå in bland åskådarna.

»Det kan fröken Marianne. Kavaljererna kunna tiga, för dem svarar jag.»

Hon fällde ögonlocken. Ett egendomligt leende krusade hennes läppar.

»Om ändå sanningen kommer ut, vad skulle då människor tro om mig, herr Gösta?»

»De skola inte tro någonting, de skola veta, att detta ingenting betyder. De skola tänka, att vi voro inne i rollen och fortsatte att spela.»

Ännu en fråga kom smygande fram under de fällda ögonlocken, under det påtagna leendet.

»Men herr Gösta själv? Vad tänker herr Gösta om saken?»

»Jag tänker, att fröken Marianne är kär i mig,» skämtade han.

»Tro ingenting sådant!» smålog hon. »Då måste jag genomborra herr Gösta med denna min spanska dolk för att visa, att herr Gösta har orätt.»

»Dyra äro kvinnokyssar,» sade Gösta. »Kostar det livet att kyssas av fröken Marianne?»

Då kom en blick ljungande mot honom ur Mariannes ögon, så skarp, att den kändes som en stöt.

»Jag ville se honom död, Gösta Berling, död, död!»

Dessa ord tände gammal längtan i poetens blod.

»Ack,» sade han, »att dessa ord vore mer än ord, att de vore pilar, som komme vinande ur ett mörkt snår, att de vore dolk eller gift och hade

makt att förgöra denna usla kropp och ge min själ friheten!»

Hon var åter lugn och småleende.

»Barnsligheter!» sade hon och tog hans arm för att bege sig ut bland gästerna.

De bibehöllo sina kostymer, och deras triumfer förnyades, då de visade sig utom scenen. Alla berömde dem. Ingen misstänkte något.

Balen började åter, men Gösta flydde bort från balsalen.

Hans hjärta sved efter Mariannes blick, som om det hade sårats av skarpt stål. Han förstod nog meningen med hennes ord.

Skam var det att älska honom, skam var det att älskas av honom, en skam värre än döden.

Han skulle aldrig dansa mer, han ville inte se dem mer, de sköna kvinnorna.

Han visste det nog. Dessa sköna ögon, dessa röda kinder lågade inte för honom. Inte för honom svävade dessa lätta fötter, klingade dessa låga skratt. Ja, dansa med honom, svärma med honom, det kunde de, men ingen av dem hade på allvar velat bli hans.

Poeten begav sig in i rökrummen till de gamla herrarna och tog plats vid ett av spelborden. Han råkade slå sig ned vid samma bord, där den väldige herrn till Björne satt och spelade knack, omväxlande med det att han höll polsk bank och samlade en stor hög av sexstyvrar och tolvskillingar framför sig.

Spelet gick redan högt. Nu satte Gösta än värre fart i det. De gröna banksedlarna kommo

fram, och alltjämt växte penninghögen framför den väldige Melchior Sinclaire.

Men också framför Gösta samlades både slantar och sedlar, och snart var han den ende, som höll ut i kampen mot den store brukspatronen på Björne. Snart vandrade till och med den stora penninghögen från Melchior Sinclaire över till Gösta Berling.

»Gösta, min gosse!» ropade brukspatronen skrattande, då han hade spelat bort allt, som fanns i plånbok och börs. »Hur skola vi nu bära oss åt? Jag är pank, och jag spelar aldrig med lånta pengar, det har jag lovat mor min.»

Han fann dock på råd. Han spelade bort klockan och bäverpälsen och var just i färd med att sätta ut häst och släde, då Sintram hejdade honom.

»Sätt upp något att vinna på!» rådde honom den elake brukspatronen på Fors. »Sätt upp något, som kan bryta oturen!»

»Vete tusan, vad jag då skall finna på!»

»Spela om ditt rödaste hjärteblod, bror Melchior, spela om dotter din!»

»Det kan brukspatron tryggt våga,» sade Gösta skrattande. »Den vinsten får jag aldrig under tak.»

Den väldige Melchior kunde inte heller göra annat än skratta. Han tålde inte gärna, att Mariannes namn nämndes vid spelborden, men detta var så rasande galet, att han inte kunde bli ond. Spela bort Marianne till Gösta, ja, det kunde han gärna våga.

»Det vill säga,» förklarade han, »att om du

kan vinna hennes ja-ord, Gösta, så sätter jag ut min välsignelse till äktenskapet på det här kortet.»

Gösta satte ut hela sin vinst och spelet började. Han vann, och brukspatron Sinclaire upphörde att spela. Han kunde inte strida med oturen, det såg han.

Natten skred framåt, midnatt var gången. De sköna kvinnornas kinder började blekna, lockarna raknade, volangerna voro tillskrynklade. De gamla damerna reste sig ur soffhörnen och sade, att som festen nu hade varat i tolv timmar, kunde det vara tid på att dra hem.

Och den sköna festen skulle vara slut, men då tog Lilliecrona själv fatt på fiolen och spelade upp den sista polskan. Hästarna stodo för porten, de gamla fruarna klädde sig i pälsar och bahytter, de gamla herrarna tvinnade resskärpen och knäppte bottforerna.

Men de unga kunde inte slita sig från dansen. Där dansades i ytterkläder, där dansades fyrmanspolska, slängpolska, ringpolska, ett ursinnigt dansande var det. Så snart en dam övergavs av en kavaljer, kom en annan och ryckte henne med sig.

Och även den sorgbundne Gösta Berling rycktes med i virveln. Han skulle dansa bort sorgen och förödmjukelsen, han ville ha yrande livslust in i blodet igen, han ville vara glad, han som alla andra. Och han dansade så, att rummets väggar gingo runt, och hans tankar yrade.

Så, vad var det för en dam han hade ryckt till sig mitt i flocken? Hon var lätt och smidig, och

han kände, att det gick strömmar av eld mellan honom och henne. Ah, Marianne!

Medan Gösta dansade med Marianne, satt Sintram redan i sin släde nere på gården, och bredvid honom stod Melchior Sinclaire.

Den store brukspatronen var otålig över att nödgas vänta på Marianne. Han stampade i snön med stora bottforer och slog ut med armarna, ty det var bistert kallt.

»Du skulle kanske inte ha spelat bort Marianne till Gösta, du Sinclaire,» sade Sintram.

»Hva' sa'?»

Sintram gjorde i ordning tömmarna och lyfte piskan, innan han svarade:

»Det hörde inte till tablån det där kyssandet.»

Den väldige brukspatronen höjde armen till ett dråpslag, men Sintram var redan borta. Han for, piskade hästen till vild fart utan att våga se sig om, ty Melchior Sinclaire hade en tung hand och ett kort tålamod.

Brukspatronen på Björne gick in i danssalen för att söka sin dotter och såg då hur Gösta och Marianne dansade.

Vild och yr syntes den sista polskan. Somliga par voro bleka, andra blossande röda, dammet låg som rök över salen, vaxljusen glödde, nedbrända i piporna, och mitt i all den spöklika förstörelsen flögo de fram, Gösta och Marianne, kungliga i sin otröttade styrka, utan vank på sin skönhet, lyckliga av att hänge sig åt den härliga rörelsen.

Melchior Sinclaire såg på dem en stund; men

så gick han och lät Marianne dansa. Han slängde hårt igen dörren, stampade fruktansvärt i trappan och satte sig utan vidare i släden, där hans hustru redan väntade, samt körde hem.

När Marianne hade slutat dansa och frågade efter sina föräldrar, voro de resta.

Då hon fick visshet härom, lät hon dock inte märka någon förvåning. Hon klädde sig tyst och gick ut på gården. Damerna i avklädningsrummet trodde, att hon åkte i egen släde.

Men hon skyndade i sina tunna sidenskor vägen framåt utan att för någon tala om sin nöd. I mörkret kände ingen henne, där hon gick vid vägkanten, ingen kunde tro, att denna sena vandrerska, som av förbiilande slädar drevs upp i de höga drivorna, var den sköna Marianne.

Då hon kunde vara trygg mittpå vägen, började hon springa. Hon sprang, så länge hon orkade, så gick hon, därpå sprang hon åter. En ohygglig, pinande ångest drev henne.

Från Ekeby till Björne kan det inte vara längre väg än på sin höjd en fjärdedels mil. Marianne var snart hemma, men hon trodde sig nästan ha gått orätt. Då hon nådde gården, voro alla dörrar stängda, alla ljus släckta. Hon undrade om hennes föräldrar inte hade kommit.

Hon gick fram och slog ett par tunga slag på ingångsdörren. Hon fattade i dörrvredet och skakade, så att det dånade i hela huset. Ingen kom och öppnade, men då hon ville släppa järnet, som

hon med bara händer hade gripit i, slets det fastfrusna skinnet från handen.

Den store brukspatron Melchior Sinclaire hade rest hem för att stänga Björne portar för sitt enda barn.

Han var rusig av mycket drickande, vild av vrede. Han hatade sin dotter, därför att hon tyckte om Gösta Berling. Nu stängde han in tjänarna i köket och sin hustru i sängkammaren. Med dyra eder lovade han dem, att den, som försökte släppa in Marianne, skulle han slå fördärvad. De visste nog, att han skulle hålla ord.

Så vred hade ännu ingen sett honom. Varre sorg hade aldrig gått över honom. Hade dottern kommit inför hans ögon, så hade han kanske dödat henne.

Smycken av guld, kläder av siden hade han givit henne, fint vett och boklig lärdom hade han låtit inplanta hos henne. Hon hade varit hans stolthet, hans ära. Han hade yvts över henne, som om hon hade burit en krona. Å, hans drottning, hans gudinna, hans firade, sköna, stolta Marianne! Hade han sparat något för henne? Hade han inte hållit sig rent för simpel att vara hennes far? Å, Marianne, Marianne!

Skall han inte hata henne, då hon är förälskad i Gösta Berling och kysser honom? Skall han inte förkasta henne, stänga sin dörr för henne, då hon vill vanära sin höghet med att älska en sådan man? Må hon stanna på Ekeby, må hon löpa till grannarna för att få nattkvarter, må hon sova i snö-

drivorna! Det är detsamma, hon är redan släpad i smutsen, den sköna Marianne. Glansen över henne är borta. Glansen över hans liv är borta.

Han ligger därinne i sin säng och hör hur hon slår på förstudörren. Vad rör det honom? Han sover. Därute står den, som vill gifta sig med en avsatt präst, han har intet hem för en sådan. Om han hade älskat henne mindre, om han hade varit mindre stolt över henne, så kunde han ha låtit henne komma in.

Ja, sin välsignelse kunde han inte neka dem. Den hade han spelat bort. Men öppna sin dörr för henne, det skulle han inte. Å, Marianne!

Den sköna, unga kvinnan stod alltjämt utanför hemmets dörr. Än skakade hon låset i vanmäktig vrede, än föll hon på knä, knäppte sina sargade händer och bad om tillgift.

Men ingen hörde henne, ingen svarade, ingen öppnade.

O, var inte detta förskräckligt? Jag gripes av ängslan, när jag berättar det. Hon kom från en bal, vars drottning hon hade varit! Hon hade varit stolt, rik, lycklig, och inom ett ögonblick var hon inkastad i ett sådant bottenlöst elände. Utestängd från sitt hem, prisgiven åt kölden, inte hånad, inte slagen, inte förbannad, bara med kall, obeveklig känslolöshet utestängd.

Jag tänker på den kalla, stjärnklara natten, som välvde sig omkring henne, den stora, vida natten med de tomma, öde snöfälten, med de tysta skogarna. Allt sov, allt var sänkt i smärtfri sömn,

endast en levande punkt fanns i allt detta sovande vita. All sorg och ängslan och fasa, som annars äro fördelade över världen, kröpo fram mot denna ensamma punkt. O Gud, att lida ensam mitt i den sovande, förisade världen!

För första gången i hennes liv mötte henne obarmhärtigheten och hårdheten. Hennes mor brydde sig inte om att lämna sin bädd för att rädda henne. Gamla trotjänare, som hade lett hennes steg, hörde henne och rörde inte en fot för hennes skull. För vad brott straffades hon då? Var kunde hon vänta miskund, om inte här vid denna dörr? Om hon hade mördat, skulle hon dock ha klappat på den, troende, att de därinne skulle förlåta henne. Om hon hade förfallit till den uslaste av varelser, hade kommit härjad och i trasor, se, hon skulle dock tryggt ha gått upp till denna dörr och väntat kärleksfull välkomst. Denna dörr var ingången till hennes hem. Därbakom kunde hon endast möta kärlek.

Hade inte hennes far nu prövat henne nog? Skulle de inte snart öppna?

»Far, far!» ropade hon. »Låt mig komma in! Jag fryser, jag bävar. Det är förfärligt härute!»

»Mor, mor, du, som har gått så många steg för att tjäna mig! Du, som har vakat så många nätter över mig, varför sover du nu? Mor, mor, vaka denna enda natten ännu, och jag skall aldrig mer göra dig sorg!»

Hon ropar och försjunker sedan i andlös

tystnad för att lyssna efter svar. Men ingen hörde henne, ingen lydde henne, ingen svarade.

Då vrider hon händerna i ångest, men hennes ögon äga inga tårar.

Det långa, mörka huset med sina stängda dörrar och oupplysta fönster låg hemskt orörligt i natten. Vad skulle det nu bli av henne, som var hemlös? Brännmärkt och vanärad var hon, så länge jordens himmel välvde sig över henne. Och hennes far själv tryckte det röda järnet ned i hennes skuldra.

»Far,» ropar hon än en gång, »vad skall det bli av mig? Människorna skola tro allt ont om mig.»

Hon grät och våndades, hennes kropp var stel av köld.

Ve, att dock sådan jämmer kan sänka sig över den, som nyss stod så högt! Att det går så lätt att förflyttas i det djupaste elände! Må vi inte ängslas över livet? Vem seglar i en trygg farkost? Runtom oss svallar sorgen som ett böljande hav, se, vågorna slicka hungriga skeppets sidor, se, de rusa upp till äntring! O, intet säkert fäste, ingen fast mark, ingen trygg farkost, så vitt blicken når, blott en okänd himmel över en ocean av sorg!

Men tyst! Äntligen, äntligen! Där komma lätta steg genom förstugan.

»Är det mor?» frågade Marianne.

»Ja, barnet mitt.»

»Får jag nu komma in?»

»Far vill inte låta dig komma in.»

»Jag har sprungit i drivorna i mina tunna skor ifrån Ekeby och hit. Jag har stått här en

timme och bultat och ropat. Jag fryser ihjäl härute. Varför for ni ifrån mig?»

»Barnet mitt, barnet mitt, varför kysste du Gösta Berling?»

»Men så säg då far, att jag inte tycker om honom för det! Det var på lek. Tror han, att jag vill ha Gösta?»

»Gå till rättargården, Marianne, och bed att du får vara där i natt! Far är full. Far tar inte reson. Han har hållit mig fången däruppe. Jag smög mig ut, när jag trodde han sov. Han slår ihjäl dig, om du kommer in.»

»Mor, mor, skall jag gå till främlingar, då jag har ett hem? Är mor lika hård som far? Hur kan mor låta det ske, att jag stänges ute? Jag lägger mig i drivan härutanför, om mor inte släpper in mig.»

Då lade Mariannes mor sin hand på låset för att öppna, men i detsamma hördes tunga steg i vindstrappan, och en sträv röst kallade henne.

Marianne lyssnade; hennes mor skyndade bort, den sträva rösten bannade henne och så...

Marianne hörde något förfärligt. Hon kunde höra varje ljud ur det tysta huset.

Hon hörde skrällen av ett slag, av ett käpprapp eller en örfil, så förnam hon ett svagt buller och så återigen ett slag.

Han slog hennes mor, den förskräcklige! Den kämpastore Melchior Sinclaire slog sin hustru!

Och i blek förfäran kastade sig Marianne ned

på tröskeln och vred sig i ångest. Nu grät hon, och hennes tårar fröso till is på hemmets tröskel.

Nåd, förbarmande! Öppna, öppna, så att hon måtte kunna böja sin egen rygg under slagen! Å, att han kunde slå mor, slå henne för att hon inte ville se sin dotter död i drivan nästa dag, för att hon hade velat trösta sitt barn!

Stor förnedring gick den natten över Marianne. Hon hade drömt sig vara drottning, och hon låg där föga bättre än en piskad trälkvinna.

Men hon reste sig i kall vrede. Än en gång slog hon sin blodiga hand mot dörren och ropade:

»Hör vad jag säger dig, du, som slår mor! Du skall få gråta, Melchior Sinclaire, gråta!»

Därpå gick den sköna Marianne och lade sig till vila i drivan. Hon kastade av sig pälsen och låg i sin svarta sammetsklänning, lätt skönjbar mot den vita snön. Hon låg och tänkte på hur hennes far skulle komma ut nästa dag på sin tidiga morgonvandring och finna henne där. Hon önskade bara detta, att han själv måtte finna henne.

O, död, bleka vän! Är det lika sant som trösterikt, att jag aldrig kan undgå att möta dig? Även till mig, den trögaste av jordens arbetare, skall du komma, lossa den slitna läderskon från min fot, rycka vispen och mjölkaret ur min hand, taga arbetskläderna av min kropp. Med milt våld sträcker du ut mig på spetsprydd bädd, i sida, draperade

linnekläder smyckar du mig. Mina fötter behöva inte mer några skor, men mina händer klädas i snövita handskar, som inga sysslor skola smutsa. Helgad av dig åt vilans ljuvhet, sover jag tusenårig sömn. O, förlossare! Den trögaste av jordens arbetare är jag, och jag drömmer med en rysning av vällust om den stund, då jag skall upptagas i ditt rike.

Bleka vän, mot mig må du fritt öva din styrka, men jag säger dig det: hårdare var dig kampen med de forna tidernas kvinnor. Livets krafter voro starka i deras smärta kroppar, ingen köld kunde kyla deras heta blod.

Du hade lagt den sköna Marianne på din bädd, o död, och du satt vid hennes sida, såsom en gammal barnpiga sitter vid vaggan för att vyssja barnet till sömns. Du trogna, gamla sköterska, som vet vad som är gott för människors barn, hur måste det inte harma dig, då lekkamrater komma, som med stoj och ras väcka ditt sövda barn! Hur måste du inte vredgas, då kavaljererna lyfte den sköna Marianne ur bädden, då en man lade henne mot sitt bröst, och varma tårar föllo från hans ögon ned i hennes ansikte!

•

På Ekeby voro alla ljus släckta och alla gäster resta. Kavaljererna stodo ensamma uppe i kavaljersflygeln kring den sista, halvtömda bålen.

Då klingade Gösta i bålkanten och höll tal för eder, forna tiders kvinnor. Att tala om er, sade

han, vore som att tala om himmelriket, idel fägring voren I, idel ljus. Evigt unga, evigt sköna voren I och milda som en mors ögon, då hon ser ned på sitt barn. Mjuka som ekorrungar hängden I om mannens hals. Aldrig fick man höra er röst skälva i vrede, aldrig tog er panna rynkor, er mjuka hand blev aldrig sträv och hård. Ljuva helgon, smyckade bilder i hemmets tempel voren I. Männen lågo för er fot, bjudande er rökverk och böner. Genom er utförde kärleken sina under, kring er panna fäste poesien den guldglänsande glorian.

Och kavaljererna sprungo upp, yra av vin, yra av hans ord, med blodet brusande i festglädje. Den gamle farbror Eberhard och den late kusin Kristoffer drogo sig inte undan från leken. I ilande fart spände kavaljererna hästar för bredåka och kappsläde och skyndade ut i den kalla natten för att ge ännu en hyllning åt dem, som aldrig kunde hyllas nog, för att sjunga en serenad åt envar av dem, som ägde de röda kinder och de klara ögon, som nyss hade lyst i Ekeby vida salar.

O, forna tiders kvinnor, väl måtte det behagat er, där I färdadens in i ljuva drömmars himmel, att väckas av en serenad från de trognaste av edra riddare! Väl måtte det behaga er, såsom det väl behagar en hänsomnad själ att väckas av himlarnas ljuva musik.

Men kavaljererna hunno inte långt på detta fromma tåg, ty redan då de kommo till Björne, funno de den sköna Marianne liggande i drivan, just vid porten till hemmet.

De bävade och vredgades vid att se henne där. Det var som att finna ett tillbett helgon ligga stympat och plundrat utanför kyrkporten.

Gösta skakade sin knutna hand mot det mörka huset. »Ni hatets barn,» ropade han, »ni hagelskurar, ni nordanstormar, ni förhärjare av Guds lustgård!»

Beerencreutz tände sin hornlykta och lyste ned i det blåbleka ansiktet. Då sågo kavaljererna Mariannes sargade händer och de tårar, som hade frusit till is i hennes ögonhår, och de jämrade sig som kvinnor, ty hon var dock inte bara en helgonbild, utan en skön kvinna, som hade varit till en glädje för gamla hjärtan.

Gösta Berling kastade sig ned på knä bredvid henne.

»Här ligger hon nu, min brud,» sade han. »Hon gav mig brudkyssen för några timmar sen, och hennes far har lovat mig sin välsignelse. Hon ligger och väntar, att jag skall komma och dela hennes vita bädd.»

Och Gösta lyfte upp den livlösa på starka armar.

»Hem till Ekeby med henne!» ropade han. »Nu är hon min. I drivan har jag hittat henne, nu skall ingen ta henne ifrån mig. Vi skola inte väcka dem därinne. Vad skall hon göra där inom de portar, mot vilka hon har slagit sin hand i blod?»

Han fick göra, som han ville. Han lade ned Marianne i främsta släden och satte sig vid hennes

sida. Beerencreutz ställde sig bakpå och tog tömmarna.

»Ta snö och gnid henne, Gösta!» befallde han.

Kölden hade förlamat hennes lemmar, men det vilt upprörda hjärtat klappade ännu. Hon hade inte ens förlorat medvetandet, hon visste allt om kavaljererna, och hur de hade funnit henne, men hon kunde inte röra sig. Så låg hon stel och styv i släden, medan Gösta Berling gned henne med snö och ömsom grät och kysste, och hon erfor ett oändligt begär efter att kunna lyfta bara en hand så mycket, att hon kunde återgälda en smekning.

Hon mindes allt. Hon låg där stel och orörlig och tänkte redigt som aldrig förr. Var hon kär i Gösta Berling? Ja, det var hon. Var det bara ett infall för kvällen? Nej, det hade varat länge, i många år.

Hon jämförde sig med honom och de andra människorna i Värmland. De voro alla omedelbara som barn. Vad lust, som drev dem, följde de. De bara levde det yttre livet, hade aldrig rannsakat djupen i sin själ. Men hon var bliven sådan, som man blir genom att färdas ute ibland människor; hon kunde aldrig hänge sig helt åt något. Om hon älskade, ja, vad hon än gjorde, stod liksom ena hälften av hennes jag och såg på med ett kallt hånlöje. Hon hade längtat efter en passion, som kom och ryckte henne med sig i vild besinningslöshet. Och nu var han kommen, den väldige.

Då hon kysste Gösta Berling på balkongen, då hade hon för första gången glömt sig själv.

Och nu kom passionen åter över henne, hennes hjärta arbetade, så att hon hörde det slå. Skulle hon inte snart bli herre över sina lemmar? Hon kände en vild glädje över att vara utstött från sitt hem. Nu skall hon bli Göstas utan tvekan. Så dum hon hade varit, så många år hon hade gått och betvingat sin kärlek! Å, härligt, härligt är det att ge vika för kärleken. Men skulle hon då aldrig, aldrig bli fri ur dessa isbojor? Hon har varit is i det inre och eld på ytan, nu är det tvärtom, en eldsjäl i en iskropp.

Så känner Gösta hur två armar sakta lyftas upp kring hans hals i en svag, maktlös tryckning.

Nätt och jämnt kände han den, men Marianne menade, att hon hade givit luft åt den sammansnörda passionen inom sig i en kvävande omfamning.

Men då Beerencreutz såg detta, lät han hästen löpa hur den ville på den kända vägen. Han lyfte blicken och kikade envist och oavlåtligt på sjustjärnorna.

SJUNDE KAPITLET.

De gamla åkdonen.

VÄNNER, människors barn! Om det skulle hända er, att ni sitter eller ligger och läser detta om natten, liksom jag skriver det under de tysta timmarnas tid, då skall ni inte här dra en suck av lättnad och tänka, att de goda herrar kavaljerer på Ekeby fingo ha en ostörd sömn, sedan de hade kommit hem med Marianne och skaffat henne en god bädd i det bästa gästrummet innanför stora salongen.

Till sängs gingo de, och somnade gjorde de, men inte blev det deras lott att i lugn och ro sova ända till middagen, såsom det möjligen kunde få bli min och er, kära läsare, om vi hade vakat till fyra och våra lemmar värkte av trötthet.

Det må nämligen inte förglömmas, att i den tiden gick den gamla majorskan kring landet med tiggarpåse och kryckkäpp, och att det aldrig var hennes sak, då hon hade något viktigt före, att akta

på en uttröttad syndares bekvämlighet. Nu kunde hon så mycket mindre göra det, som hon hade beslutat att i den natten driva kavaljererna från Ekeby.

Gången var den tid, då hon satt i glans och härlighet på Ekeby och sådde glädje över jorden, såsom Gud sår stjärnor över himlen. Och medan hon drog hemlös kring landet, var den stora gårdens makt och ära lämnad i kavaljerernas händer att vårdas av dem, som vinden vårdar askan, som vårsolen vårdar snödrivan.

Stundom hände, att kavaljererna åkte ut sex eller åtta på en lång släde med spann och dombjällror och flätade tömmar. Mötte de då majorskan, där hon gick som en tiggerska, slogo de inte ned sina ögon.

Knutna nävar sträckte den larmande skaran mot henne. Med en häftig släng av släden tvingades hon upp i vägkantens drivor, och major Fuchs, björndödaren, passade alltid på att spotta tre gånger för att förtaga all ond verkan av käringmötet.

De hade ingen miskund med henne. Led var hon dem som en häxa, där hon gick längs vägen. Om en olycka hade träffat henne, skulle de inte sörjt mer än den, som på påskaftonen skjuter av en bössa, laddad med mässingshäktor, sörjer över att han har råkat träffa en förbiflygande trollkäring.

En salighetssak var det dem, de stackars kavaljererna, att förfölja majorskan. Människor ha ofta varit grymma och pinat varann i stor hårdhet, då de ha bävat för sina själar.

Då kavaljererna långt fram på nätterna raglade från dryckesborden fram till fönstren för att se om natten var lugn och stjärnklar, märkte de ofta en mörk skugga, som gled fram över gårdsplanen, och förstodo, att majorskan kom för att se sitt älskade hem, men då skakades kavaljersflygeln av de gamla syndarnas hånskratt, och speglosor flögo genom de öppnade fönstren ned till henne.

I sanning, känslolöshet och övermod började inkräkta de fattiga äventyrarnas hjärtan. Hat hade Sintram inplantat i dem. Inte hade deras själar varit i större fara, om majorskan hade suttit kvar på Ekeby. Flere dö i flykten än under slaget.

Majorskan hyste inte någon alltför stor vrede mot dessa kavaljerer.

Hade makten varit hennes, skulle hon ha tuktat dem med ris liksom okynniga pojkar och därpå skänkt dem sin nåd och huldhet åter.

Men nu fruktade hon för den älskade gården, som var lämnad i kavaljerernas händer att vaktas av dem, såsom vargarna vakta fåren, såsom tranorna vakta vårsäden.

Det finns nog många, som ha lidit av samma sorg. Inte är hon den enda, som har sett förstöringen gå fram över ett älskat hem och känt hur det är, då de väl vårdade gårdarna förfalla. Som ett sårat djur ha de sett barndomshemmet blicka på dem. Många känna sig som missdådare, då de se träden där förtvina under lavar och sandgångarna täckas av grästorvor. De ville kasta sig ned på knä på dessa fält, som fordom yvdes av rika skör-

dar, och bedja dem att inte anklaga dem för den skam, som övergår dem. Och de vända sig bort från de stackars gamla hästarna; må en djärvare möta deras blickar! Och de våga inte stå vid grinden och se boskapen komma hem från betet. Ingen fläck på jorden är så förhatlig att beträda som ett förfallet hem.

O, jag ber er, ni alla, som vårda fält och ängar och parker och de älskade, fröjdbringande blomstergårdarna, vårda dem väl! Vårda dem i kärlek, i arbete! Det är inte gott, att naturen sörjer över människorna.

När jag tänker på vad detta stolta Ekeby måste lida under kavaljerernas styrelse, då önskar jag, att majorskans anslag hade nått sitt mål, och att Ekeby hade blivit taget från kavaljererna.

Det var inte hennes tanke att själv komma åter till väldet.

Blott ett mål hade hon: att befria sitt hem från dessa galningar, dessa gräshoppor, dessa vilda rövare, efter vilkas framfart intet gräs växte.

Medan hon gick tiggande kring landet och levde av allmosor, måste hon ständigt tänka på sin mor, och den tanken bet sig fast i hennes hjärta, att ingen bättring kunde finnas för henne, förrän hennes mor hade lyftat förbannelsen från hennes skuldror.

Ingen hade ännu omförmält den gamlas död, så månde hon då leva kvar däruppe på bruket i Älvdalsskogarna. Nittioårig levde hon ännu i oavlåtligt arbete, vakande över mjölkbunkar om som-

maren, över kolmilor om vintern, arbetande in i döden, längtande efter den dag, då hon hade fyllt sitt levnadskall.

Och majorskan tänkte, att den gamla hade måst leva så länge för att vara i stånd att lyfta förbannelsen från hennes tillvaro. Inte kunde den mor få dö, som hade nedkallat slikt elände över sitt barn.

Så ville majorskan gå till den gamla, på det att de båda måtte få ro. Hon ville draga upp genom de mörka skogarna längs den långa älven till sitt barndomshem. Förr kunde hon inte finna någon vila. Många voro de, som i de dagarna bjödo henne varma hem och en trogen vänskaps gåvor, men hon stannade ingenstädes. Bister och vred gick hon från gård till gård, ty hon trycktes av förbannelsen.

Hon skulle dra upp till sin mor, men först ville hon sörja för den älskade gården. Hon ville inte gå och lämna den i händerna på lättsinniga slösare, på odugliga dryckeskämpar, på vårdslösa förskingrare av Guds gåvor.

Skulle hon gå för att återkomma och finna sitt arv förhärjat, sina hammare tysta, sina hästar utmärglade, sina tjänare förskingrade?

Ånej, ännu en gång skall hon resa sig i sin kraft och köra bort kavaljererna.

Väl förstod hon, att hennes man med glädje såg, att hennes arv förskingrades. Men hon kände honom nog för att veta, att om hon bara dreve bort hans gräshoppor, skulle han vara för trög att skaffa nya. Vore kavaljererna avlägsnade, då skulle

hennes gamla rättare och inspektor sköta Ekeby gärning i de invanda spåren.

Och så hade hennes mörka skugga i många nätter glidit fram på de svarta bruksvägarna. Hon hade smugit ut och in i torparnas stugor, hon hade viskat med mjölnaren och kvarndrängarna i den stora kvarnens undre våning, hon hade överlagt med smederna i det mörka kolhuset.

Och de hade alla svurit att hjälpa henne. Det stora brukets ära och makt skulle inte längre lämnas i händerna på vårdslösa kavaljerer att vårdas av dem, såsom vinden vaktar askan, såsom vargen vaktar fårhjorden.

Och i denna natt, då de muntra herrarna hade dansat, lekt och druckit, till dess de i dödstrött sömn hade sjunkit ned på sina bäddar, i denna natt måste de bort. Hon har låtit dem yvas, de sorglösa. Hon har i bister väntan suttit i smedjan och förbidat slutet på balen. Hon har väntat ännu längre, till dess kavaljererna skulle komma tillbaka från sin nattliga färd, hon har suttit i tyst förbidan, ända tills det har bådats henne, att den sista ljuslågan var släckt i kavaljersflygelns fönster, och att den stora gården sov. Då steg hon upp och gick ut.

Majorskan befallde, att allt brukets folk skulle samlas uppe vid kavaljersflygeln; själv gick hon förut upp till gården. Där gick hon upp till stora byggningen, knackade på och blev insläppt. Brobyprästens unga dotter, som hon hade upp-

fostrat till en duglig tjänarinna, var henne till mötes.

»Min fru skall vara så hjärtligt välkommen,» sade tjänarinnan och kysste hennes hand.

»Släck ljuset!» sade majorskan. »Tror du inte jag kan gå här utan ljus?»

Och så började hon en vandring genom det tysta huset. Hon gick från källaren till vinden och sade farväl. Med smygande steg gingo de ur rum i rum.

Majorskan talade med sina minnen. Tjänarinnan varken suckade eller snyftade, men tår på tår flöt ohejdad ur hennes ögon, medan hon följde sin matmor. Majorskan lät öppna för sig linneskåpet och silverskåpet och strök med handen över de fina damastdukarna och de präktiga silverkannorna. Hon kände smekande på den väldiga högen med dunbolstrar uppe på handkammaren. All redskap, vävstolar, spinnrockar och härvstolar, måste hon känna på. Hon stack handen prövande ned i kryddlådan och kände på de rader av talgljus, som hängde på spett i taket.

»Ljusen äro nu torra,» sade hon. »De kunna tas ner och läggas in.»

Nere i källaren var hon, lyfte varligt på dricks-tunnorna och famlade över raderna av vinbuteljer.

Hon var inne i skafferi och kök, hon kände på allt, undersökte allt. Hon räckte ut sin hand och sade farväl till allt i sitt hus.

Sist gick hon in i rummen. I matsalen fam-lade hon över det stora fällbordets skivor.

»Många ha ätit sig mätta vid detta bordet,» sade hon.

Och hon gick genom alla rummen. Hon fann de långa, breda sofforna på sin plats, hon lade sin hand på marmorbordens svala skivor, som, uppburna av förgyllda gripar, understödde speglar, som hade en fris av dansande gudinnor.

»Detta är ett rikt hus,» sade hon. »En härlig man var han, som gav mig allt detta att råda över.»

I salongen, där dansen nyss hade yrat, stodo redan de stelryggade länstolarna i styv ordning utmed väggarna.

Där gick hon fram till klaveret och slog helt sakta en ton.

»Inte heller i min tid saknades här glädje och munterhet,» sade hon.

Majorskan gick också in i gästrummet innanför salongen.

Därinne var kolmörkt. Majorskan trevade med handen och kom just upp i tjänarinnans ansikte.

»Gråter du?» sade hon, ty hon kände handen vätas av tårar.

Då brast den unga flickan ut i snyftningar.

»Min fru,» ropade hon, »min fru, de skola ödelägga allt. Varför går min fru ifrån oss och låter kavaljererna förhärja hennes hus?»

Då drog majorskan i gardinsnöret och pekade ut på gården.

»Är det jag, som har lärt dig gråta och jämra dig?» utbrast hon. »Se ut! Gården är full av folk, i morgon finns inte mer en kavaljer på Ekeby.»

»Kommer då min fru igen?» frågade tjänarinnan.

»Min tid är ännu inte kommen,» sade majorskan. »Landsvägen är mitt hem och halmstacken min säng. Men du skall vårda Ekeby åt mig, flicka, medan jag är borta.»

Och de gingo vidare. Ingen av dem visste eller tänkte på att Marianne sov just i detta rum.

Sov gjorde hon inte heller. Hon var fullt vaken, hörde allt och förstod allt.

Hon hade legat där på bädden och diktat en hymn till kärleken.

»Du härlige, som har lyftat mig över mig själv!» sade hon. »I bottenlöst elände låg jag, och du har förvandlat det till ett paradis. På den stängda portens järnhandtag fastnade mina händer och sargades, på mitt hems tröskel ligga mina tårar frusna till pärlor av is. Vredens köld genomisade mitt hjärta, då jag hörde slagen på min mors rygg. I den kalla drivan har jag velat sova bort min vrede, men du har kommit. O, kärlek, du barn av eld, till den av mycken köld förfrusna har du kommit. Om jag jämför mitt elände med den härlighet, som jag därmed har vunnit, synes det mig intet. Löst är jag från alla band, inte har jag fader, inte moder, inte hem. Människorna skola tro allt ont om mig och vända sig ifrån mig. Väl, så har det behagat dig, o kärlek, ty varför skulle jag stå högre än min älskade? Hand i hand skola vi vandra ut i världen. Fattig är Gösta Berlings brud. I snödrivan hittade han henne. Så låt oss sätta bo samman, inte i de höga salarna, men i torpar-

stugan i skogsbrynet! Jag skall hjälpa honom att vakta milan, jag skall hjälpa honom att sätta snaror för tjäder och hare, jag skall koka hans mat och laga hans kläder. O, min älskade, jag skall sakna och sörja, medan jag sitter ensam i skogsbrynet och väntar dig, tror du det? Det skall jag, det skall jag, men inte efter rikedomens dagar, blott efter dig, blott efter dig skall jag spana och längta, efter dina fotsteg på skogsstigen, efter din glada sång, då du kommer med yxan på ryggen. O, min älskade, min älskade! Så länge mitt liv varar, kunde jag sitta och vänta på dig.»

Så hade hon legat och diktat hymner till hjärtats allhärskande gud och inte alls slutit sina ögon till sömn, då majorskan kom in.

När hon hade avlägsnat sig, steg Marianne upp och satte på sig kläderna. Ännu en gång måste hon ikläda sig den svarta sammetsdräkten och de tunna balskorna. Hon svepte täcket omkring sig som schal och skyndade ännu en gång ut i den förfärliga natten.

Lugn, stjärnklar och bitande kall vilade februarinatten ännu över jorden; det var, som om den aldrig ville ta ett slut. Och det mörker och den köld den spred denna långa natt varade på jorden länge, länge efter sedan solen hade gått upp, länge efter sedan de drivor, som den sköna Marianne genomvandrade, hade gått upp i vatten.

Marianne skyndade bort från Ekeby för att skaffa hjälp. Hon kunde inte låta det ske, att de

män förjagades, som hade lyft henne ur drivan och öppnat hjärtan och hem för henne. Hon ville gå ned till Sjö, till major Samzelius. Bråttom hade hon. Först om en timme kunde hon vara tillbaka.

Då majorskan hade sagt farväl till sitt hem, gick hon ut på gården, där folket väntade henne, och striden om kavaljersflygeln begynte.

Majorskan ställer upp folket runtom det höga, smala huset, vars övre våning är kavaljerernas beryktade hem. I det stora rummet däruppe med de kalkrappade väggarna, de rödmålade kistorna och det stora slagbordet, där killekorten simma i utspillt brännvin, där de breda sängarna skylas av gulrutiga sparlakan, där sova kavaljererna. Ah, de sorglösa!

Och i stallet framför fylld spilta sova kavaljershästarna och drömma om sin ungdoms färder. Ljuvt är det i vilans dagar att drömma om ungdomens vilda bragder, om marknadsresor, då de nätter och dagar måste stå ute under bar himmel, om kappkörning från julottan, om provkörning före ett hästbyte, då fulla herrar med tömlyckan i högsta hugg hade sträckt sig ur åkdonet fram över deras ryggar och skrålat svordomar i deras öron. Ljuvt är det dem att drömma, då de veta, att de aldrig mer skola lämna de fyllda krubborna, de varma spiltorna på Ekeby, Ah, de sorglösa!

I ett ruskigt gammalt vagnsskjul, dit sönderkörda karosser och avdankade slädar bruka föras, finns en underbar samling gamla åkdon. Där stå skrindor, målade i grönt, och pinnåkor i rött och

gult. Där står den första karriolen, som sågs i Värmland, vunnen av Beerencreutz som krigsbyte år 1814. Där stå alla tänkbara slag av enspännare, schäser med gungande fjädrar och skjutskärror, underliga pinoredskap, med stolen vilande på träfjädrar. Där finnas alla de mördande kaffebrännarna och halvanningarna och rapphönorna, som ha besjungits i landsvägarnas tider. Och där finns den långa släden, som rymmer tolv kavaljerer, och den frusne kusin Kristoffers kursläde och Örneclous gamla familjesläde med maläten björnhud och ett avnött vapen på skärmen samt kappslädar, en oändlighet med kappslädar.

Många äro de kavaljerer, som ha levat och dött på Ekeby. Deras namn är glömt på jorden, och de äga ingen plats mer i människors hjärtan, men majorskan har gömt de åkdon, i vilka de ha kommit till gården. Hon har samlat dem alla i den gamla vagnboden.

Och därinne stå de och sova och låta dammet falla tätt, tätt över sig.

Naglar och spikar släppa sitt tag i det murknande trävirket, målningen faller av i långa flingor, stoppningen i kuddar och dynor tränger fram ur hål, som malen har upparbetat.

»Låt oss vila, låt oss falla sönder!» säga de gamla åkdonen. »Vi ha skakat nog länge på vägarna, vi ha sugit i oss nog mycken väta under regnskurarna. Låt oss vila! Längesedan var det vi körde åstad med de unga herrarna till deras första bal, längesedan var det vi foro nymålade och ski-

nande ut på slädpartiets ljuva äventyr, längesedan vi bragte de muntra hjältarna på dyiga vårvägar ned till Trossnäs fält. De sova, de flesta av dem, de sista och de bästa ämna aldrig mer lämna Ekeby, aldrig mer.»

Och så spricker lädret i fotsacken, så lossna hjulringar, så murkna ekrar och nav. De gamla åkdonen bry sig inte om att leva, de vilja dö.

Dammet ligger redan över dem som ett bårtäcke, och under dess skydd låta de ålderdomen få makt med sig. I okuvlig lättja stå de där och förfalla. Ingen rör dem, och dock falla de i spillror. En gång om året öppnas vagnboden, ifall en ny kamrat är kommen, som på allvar vill slå sig ned på Ekeby, och så fort dörrarna äro stängda, lägga sig tröttheten, sömnen, förfallet, ålderdomssvagheten över också denna. Råttor och trägnagare och mal och dödsur och allt vad de heta, de rovlystna, kasta sig över den, och den rostar och förmultnar i drömlös, ljuvlig oro.

Men nu i februarinatten låter majorskan öppna dörren till vagnsskjulet.

Och vid lyktor och bloss låter hon söka ut åkdon, som tillhöra Ekeby nuvarande kavaljerer: Beerencreutz' gamla karriol och Örneclous vapenprydda åka och den smala kuren, som har skyddat kusin Kristoffer.

Hon bryr sig inte om huruvida det är åkdon för sommar eller vinter, hon ser bara till, att envar skall få sitt.

Och i stallet väckas de nu, alla de gamla ka-

valjershästarna, som nyss drömde framför fyllda krubbor.

Drömmen skall bli sanning, ni sorglösa.

De branta backarna skall ni åter pröva och det unkna höet i gästgivargårdarnas skjul och rusiga hästbytares taggpiska och ursinniga kappkörningar på glanskis så hal, att ni skälver för att beträda den.

Nu få de sitt rätta skick, de gamla åkdonen, när de små grå norrbaggarna sättas framför en hög spöklik schäs, eller när de högbenta, knotiga ryttarhästarna spännas för låga kappslädar. De gamla djuren grina och frusta, då betslen läggas i deras tandlösa munnar, de gamla åkdonen gnissla och knarra. Ömklig bräcklighet, som hade bort få sova i ro till världens sista tid, drages nu fram till beskådande; stela hasleder, haltande framben, spatt och kvarka komma i dagen.

Stalldrängarna mäkta dock få dragarna spända för åkdonen, sedan gå de fram och fråga majorskan i vilket fordon Gösta Berling skall åka, ty som veterligt är för var man, kom han till Ekeby åkande i majorskans kolryss.

»Spänn Don Juan för vår bästa kappsläde,» säger majorskan, »och bred björnskinnet med silverklorna över den!» Och då stalldrängen knotar, fortfar hon: »Det finns inte en häst på mitt stall, som jag inte kunde ge för att bli av med den karlen, minns det!»

Så, nu äro åkdonen väckta och hästarna likaså, men kavaljererna sova alltjämt.

Nu är det deras tid att föras ut i vinternatten,

men det är en vådligare gärning att angripa dem i deras bäddar än att föra ut stelbenta hästar och rangliga gamla åkdon. De äro djärva, starka, förfärliga män, härdade i hundra äventyr. Färdiga äro de att försvara sig intill döden, det är ingen lätt sak att mot deras vilja föra dem ur deras bäddar och ned i åkdonen, som skola föra bort dem.

Så låter majorskan sätta eld på en halmstack, som står gården så nära, att lågan måste lysa in till kavaljererna, där de sova.

»Halmstacken är min, hela Ekeby är mitt,» säger hon.

Och då stacken står i ljus låga, ropar hon:

»Väck dem nu!»

Men kavaljererna sova inom väl stängda dörrar. Hela folkhopen därutanför tar till att ropa detta förfärliga, fruktansvärda: »Elden är lös, elden är lös!» Men kavaljererna sova.

Mästersmedens tunga slägga dånar mot ingångsporten, men kavaljererna sova.

En hårt kramad snöboll krossar rutan och flyger in i rummet, studsande mot sängarnas sparlakan, men kavaljererna sova.

De drömma, att en vacker flicka kastar en näsduk mot dem, de drömma om applåder bakom fälld ridå, de drömma om muntra skratt och midnattsfesters dövande larm.

Ett kanonskott vid deras öra, ett hav av iskallt vatten skulle ha behövts för att väcka dem.

De ha bugat, dansat, musicerat, agerat och

sjungit. De äro tyngda av vin, uttömda på krafter och sova en sömn, djup som dödens.

Denna välsignade sömn håller på att rädda dem.

Folket börjar tro, att detta lugn döljer en fara. Vad, om det betyder, att kavaljererna redan äro ute att skaffa hjälp? Vad, om det betyder, att de stå vakna med fingret på trycket, på vakt bakom fönstret eller dörren, färdiga att fälla den förste, som inträder?

Dessa män äro sluga, stridbara, något måste de mena med sin tystnad. Vem kan tro det om dem, att de skulle låta överraska sig i sitt ide som en björn?

Folket vrålar fram sitt »elden är lös» gång på gång, men intet hjälper.

Då, när alla bäva, tar majorskan själv en yxa och spränger den yttre dörren.

Så rusar hon ensam uppför trappan, rycker upp dörren till kavaljersflygeln och ryter inåt rummet: »Elden är lös!»

Det är en röst, som finner bättre genklang i kavaljerernas öron än folkets skrål. Vana att lystra till den stämman, störta på en gång tolv män upp ur bädden, se eldskenet, rycka till sig kläderna och störta utför trappan ut på gården.

Men i porten står den stora mästersmeden och två handfasta mjölnardrängar, och stor nesa övergår då kavaljererna. Allteftersom de komma ned, gripas de, kastas omkull på marken och få fötterna bundna, därpå bäras de utan vidare bort i det åkdon, som för var och en av dem är bestämt.

Ingen undkom, de fångades alla: Beerencreutz, den bistre översten, blev bunden och bortförd, likaså Kristian Bergh, den starke kaptenen, och farbror Eberhard, filosofen.

Även den oövervinnelige, den fruktansvärde Gösta Berling var fångad. Majorskan hade lyckats. Hon är dock större än alla kavaljerer.

Ömkliga att se äro de, där de sitta med bundna lemmar i de ruskiga gamla åkdonen. Hängande huvud och vreda ögonkast finnas där, och gården skälver av svordomar och vilda utbrott av vanmäktig vrede.

Men majorskan går från den ene till den andre.

»Du skall svära,» säger hon, »att aldrig komma tillbaka till Ekeby.»

»Å hut, trollkäring!»

»Du skall svära,» säger hon, »eljest är det jag, som kastar dig in i kavaljersflygeln igen, så bunden som du är, och så skall du få brinna upp därinne, ty i natt bränner jag ner kavaljersflygeln, så mycket du vet det.»

»Det törs inte majorskan.»

»Törs inte! Är inte Ekeby mitt? Å, din skälm! Tror du inte jag minns hur du har spottat efter mig på landsvägen? Hade jag inte lust, tror du, att tända eld här nyss och låta er brinna inne allihop? Lyfte du din hand för att försvara mig, när jag drevs från mitt hem? Nej, svär du!»

Och majorskan står där så fruktansvärd, fast hon kanske låtsar sig vara vredare, än hon är, och så många män, beväpnade med yxor, stå omkring

henne, att de måste svära, för att inte någon stor olycka måtte ske.

Så låter majorskan hämta ned deras kläder och skrin ur kavaljersflygeln och låter lossa deras handbojor. Därpå läggas tömmarna i deras händer.

Men under allt detta har mycken tid gått, och Marianne har hunnit ned till Sjö.

Majoren var ingen morgonsömnig herre, han var klädd, då hon kom. Hon råkade honom på gården, han hade varit ute med frukost till sina björnar.

Han svarade inte stort på hennes tal. Han gick bara in till björnarna, lade nosgrimma på dem, ledde dem ut och skyndade bort till Ekeby.

Marianne följde honom på avstånd. Hon höll på att stupa av trötthet, men så såg hon ett klart eldsken på himmelen och var nära att skrämmas till döds.

Vad var då detta för en natt? En man slår sin hustru och låter sitt barn frysa ihjäl utanför sin dörr. Ämnade nu en kvinna bränna sina fiender inne, ämnade den gamle majoren släppa björnarna lösa över sitt eget folk?

Hon övervann sin trötthet, skyndade förbi majoren och ilade i vild fart upp mot Ekeby.

Hon vann stort försprång. Väl inkommen på gården, banade hon sig väg genom folkskaran. Då hon stod mitt i ringen, ansikte mot ansikte med majorskan, ropade hon, så högt hon kunde:

»Majoren, majoren kommer med björnarna!»

Det blev bestörtning bland folket, allas blickar sökte majorskans.

»Du har hämtat honom,» sade hon till Marianne.

»Fly!» ropade denna allt ivrigare. »Bort för Guds skull! Jag vet inte vad majoren tänker på, men han har björnarna med sig.»

Alla stodo stilla med ögonen riktade på majorskan.

»Jag tackar er för hjälpen, barn,» sade denna lugnt till folket. »Allt, som har skett i natt, har varit så anordnat, att ingen av er skulle kunna dragas inför rätta eller komma i olycka för det. Gå nu hem! Jag vill inte se någon av mitt folk mörda eller mördas. Gå nu!»

Folket stod ändå stilla.

Majorskan vände sig till Marianne.

»Jag vet, att du älskar,» sade hon. »Du handlar i kärlekens vansinne. Må aldrig den dag komma, då du vanmäktig måste åse ditt hems skövling! Må du alltid vara herre över din tunga och din hand, då vrede fyller själen!»

»Kära barn, kom nu, kom nu!» fortfor hon, vänd till folket. »Må nu Gud skydda Ekeby, jag måste gå till min mor. Å, Marianne, när du åter har blivit klok, när Ekeby är härjat och landet suckar i nöd, tänk då på vad du har gjort i natt, och ta vård om folket!»

Därmed gick hon, följd av allt folket.

Då majoren kom upp på gården, fann han där intet levande utom Marianne och en lång rad

av hästar med fordon och åkande, en lång, bedrövlig rad, där hästarna inte voro sämre däran än åkdonet, inte åkdonet sämre än ägaren. Illa medfarna i livets strid voro de alla.

Marianne gick fram och löste de bundna.

Hon märkte hur de beto ihop läpparna och sågo bort. De blygdes såsom aldrig förr. Större nesa hade aldrig gått över dem.

»Jag hade det inte bättre, när jag låg på knä på trappan vid Björne för ett par timmar sedan,» sade Marianne.

Och så, kära läsare, vad som vidare hände den natten, hur de gamla åkdonen kommo in i skjulet, hästarna i stallet och kavaljererna i kavaljersflygeln, det skall jag inte söka förtälja. Morgongryningen började visa sig över de östra bergen, och dagen kom med klarhet och lugn. Hur mycket lugnare äro inte de ljusa, solbelysta dagarna än de mörka nätterna, under vilkas skyddande vinge rovdjuren jaga och uvarna tjuta!

Endast detta vill jag säga, att då kavaljererna voro åter inkomna och de i den sista bålen hade funnit några droppar att fylla i sina glas, kom en plötslig hänförelse över dem.

»Skål för majorskan!» utropade de.

Hon är en makalös kvinna! Vad begärde de bättre än att få tjäna henne, dyrka henne?

Är det inte bittert, att djävulen har fått makt med henne, och att all hennes strävan går ut på att sända kavaljerernas själar till helvetet?

ÅTTONDE KAPITLET.

Den stora björnen i Gurlita klätt.

I SKOGARNAS MÖRKER bo oheliga djur, vilkas käkar äro väpnade med hemskt glimmande tänder eller vassa näbbar, vilkas fötter bära skarpa klor, som längta efter att klänga sig fast vid en blodfylld hals, och vilkas ögon glimma av mordlust.

Där bo vargarna, som komma fram om natten och jaga bondfolkets släde, ända tills hustrun måste ta det lilla barnet, som sitter i hennes knä, och kasta ut det till dem för att rädda sitt eget liv och sin mans.

Där bor lodjuret, som folk kallar göpa, ty i skogen åtminstone är det farligt att nämna dess rätta namn. Den, som har talat om det om dagen, må väl se om fårhusets dörrar och gluggar mot kvällen, ty eljest kommer det. Det klättrar rätt uppför fårhusväggen, ty dess klor äro starka som stålnaglar, glider in genom den trängsta glugg och kastar sig över fåren. Och göpa hänger sig vid

deras strupe och dricker blod ur halsådern och mördar och river, ända tills vartenda får är dött. Den upphör inte med sin vilda dödsdans bland de förskrämda djuren, så länge något av dem ger ett tecken till liv.

Och på morgonen finner bonden alla fåren liggande döda med rivna strupar, ty göpa lämnar intet levande kvar, där hon härjar.

Där bor uven, som tjuter i skymningen. Om man då härmar honom, kommer han susande ned över en på breda vingar och hugger ut ens ögon, ty han är ingen riktig fågel, en gast är han.

Och där bor den förfärligaste av dem alla, björnen, som har tolv mans styrka och som, då han har blivit slagbjörn, blott kan fällas med silverkula. Kan något ge ett djur mera av förskräckelsens nimbus än detta, att han blott kan fällas med silverkula? Vad är det för dolda, förfärliga krafter, som bo inom honom och göra honom hård för vanligt bly? Kan inte ett barn ligga vaket i många timmar, rysande för detta onda djur, som de onda makterna skydda?

Och om man skulle möta honom i skogen, stor och hög som en vandrande klippa, då skall man inte springa, inte heller försvara sig, utan kasta sig ned på marken och låtsa vara död. Många små barn ha i tankarna legat på marken och haft björnen över sig. Han har med ramen rullat dem runtom, och de ha känt hans heta, flåsande andedräkt i sitt ansikte, men de ha legat stilla, tills han har gått bort för att gräva en grop att gömma dem i.

Då ha de sakta rest sig och smugit bort, först långsamt, men sedan med ilande hast.

Men tänk, tänk, om björnen inte hade funnit dem riktigt döda, utan bitit till ett tag, eller om han hade varit mycket hungrig och velat äta dem strax, eller om han hade sett dem, då de rört sig, och hade sprungit efter dem! O Gud!

En häxa är fasan. Hon sitter i skogarnas skymning, diktar trollsånger för människors öron och fyller deras hjärtan med hemska tankar. Därav kommer förlamande fruktan, som tynger livet och skymmer bort leende trakters skönhet. Ondskefull är naturen, lömsk som en sovande orm, intet kan man tro. Där ligger Lövens sjö i härlig skönhet, men tro honom inte! Han lurar på rov: varje år måste han uppbära sin skatt av drunknade. Där ligger skogen, lockande fridfull, men tro honom inte! Skogen är full av oheliga djur, besatta av onda trollpackors och mordlystna skojares själar.

Tro inte bäcken med det lena vattnet! Det har häftig sjukdom och död med sig att vada i den efter solnedgången. Tro inte göken, som gal så muntert om våren! Mot hösten blir han hök med bistra ögon och hemska klor! Tro inte mossan, inte ljungen, inte berghällen: ond är naturen, besatt av osynliga makter, som hata människan. Intet ställe finns, där du kan sätta din fot i trygghet; underligt är det, att ditt svaga släkte kan undkomma så mycken förföljelse.

En häxa är fasan. Sitter hon ännu kvar i de värmländska skogarnas mörker och sjunger troll-

sånger? Fördunklar hon ännu leende trakters skönhet, förlamar hon ännu glädjen över att leva? Stort har hennes välde varit, jag vet det, jag, som har haft stål i vaggan och eldkol i badvattnet, jag vet det, jag, som har känt hennes järnhand kring mitt hjärta.

Men det skall ingen tro, att jag nu vill berätta om något hemskt och förfärligt. Det är bara en gammal historia om den stora björnen i Gurlita klätt, som jag måste tala om, och det står envar alldeles fritt att tro den eller inte tro den, såsom det ju bör vara med alla riktiga jakthistorier.

Den stora björnen har sitt hem på den präktiga bergstoppen, som kallas Gurlita klätt, och vilken tvärbrant och svårtillgänglig reser sig på stranden av övre Löven.

En kullvräkt furas rötter, mellan vilka mosstorvan hänger kvar, bilda vägg och tak kring hans boning, grenar och ris skydda den, snön gör den tät. Han kan ligga därinne och sova en god lugn sömn från sommar till sommar.

Är han då en poet, en veklig drömmare, denna ludna skogskonung, denna snedögda rövare? Vill han sova bort den kalla vinterns kulna nätter och färglösa dagar för att väckas av porlande bäckar och fågelsång? Vill han ligga där och drömma om rodnande lingonbackar och om myrstackar, fyllda av bruna, läckra varelser, och om de vita lammen,

som beta på de gröna sluttningarna? Vill han, den lycklige, undgå livets vinter?

Ute far yrsnön väsande in mellan furorna, ute stryka varg och räv omkring, vansinniga av hunger. Varför skall björnen ensam få sova? Må han stå upp och känna hur kölden biter, hur tungt det är att vada i djup snö! Må han stå upp!

Han har bäddat in sig så väl. Han liknar sagans sovande prinsessa. Såsom hon väcktes av kärleken, så vill han väckas av våren. Av en solstråle, som silar in genom riset och värmer hans nos, av några droppar från den smältande drivan, som väta igenom pälsen, vill han väckas. Ve den, som stör honom i otid!

Om nu bara någon frågade efter hur skogskonungen vill ordna sin tillvaro! Om inte helt hastigt en svärm hagel komme insusande mellan riset och letade sig in i huden som ilskna myggor!

Han hör plötsligt rop, larm och skott. Han ruskar sömnen ur lederna och vräker undan riset för att se vad det är. Det är arbete att utföra för den gamla slagskämpen. Våren är det inte, som larmar och bullrar utanför idet, inte heller vinden, som kastar omkull granar och river upp yrsnö, men kavaljererna är det, kavaljererna från Ekeby.

Gamla bekanta till skogskonungen. Han mindes nog den natten, då Fuchs och Beerencreutz sutto på lur i en Nygårdsbondes ladugård, där man väntade ett besök av honom. De hade just somnat över sin brännvinsflaska, då han svingade sig in genom torvtaket, men de vaknade, då han

skulle lyfta den dödade kon ur båset, och föllo över honom med bössa och kniv. Kon togo de från honom och det ena ögat, men livet bärgade han.

Ja, sannerligen äro inte kavaljererna och han gamla bekanta. Skogskonungen mindes nog hur de kommo över honom en annan gång, då han och hans höga gemål just hade lagt sig ned till vintersömn i den gamla kungaborgen här på Gurlita klätt och hade ungar i boet. Han mindes nog hur de föllo över dem oförvarandes. Nog kom han undan, vräkande åt sidan allt, som hejdade, men halta måste han för livet av ett skott, som han då fick i låret, och då han om natten vände åter till kungaborgen, var snön rödfärgad av hans höga gemåls blod, och de kungliga barnen voro bortförda till slätten för att växa upp där och bli människors tjänare och vänner.

Ja, nu darrar marken, nu skakas drivan, som täcker idet, nu bryter han sig ut, den stora björnen, den gamla kavaljersfienden. Giv nu akt, Fuchs, gamla björndödare, giv nu akt, Beerencreutz, överste och killespelare, giv nu akt, Gösta Berling, hjälte i hundra äventyr!

Ve över alla poeter, alla drömmare, alla kärlekshjältar! Där står nu Gösta Berling med fingret på trycket, och björnen kommer rätt emot honom. Varför skjuter han inte, vad tänker han på?

Varför sänder han inte genast en kula in i den breda bringan? Han står på rätta platsen för att göra det. De andra komma inte åt att skjuta

just i rätta ögonblicket. Tror han då, att han står på parad för skogsmajestätet?

Gösta har naturligtvis stått och drömt om den sköna Marianne, som i dessa dagar ligger svårt sjuk på Ekeby, förkyld efter den natten, då hon sov i drivan.

Han tänker på henne, som, också hon, är ett offer för den hatets förbannelse, som vilar över jorden, och han ryser över sig själv, som har gått ut för att förfölja och döda.

Och där kommer den stora björnen rätt emot honom, blind på ena ögat av ett hugg med en kavaljers kniv, halt på ena benet av en kula från en kavaljers bössa, vresig och ruggig, ensam, alltsedan de ha dödat hans hustru och bortfört hans barn. Och Gösta ser honom sådan han är: ett fattigt, förföljt djur, som han inte vill beröva livet, det sista han har kvar, sedan människorna ha tagit ifrån honom allt annat.

»Må han döda mig,» tänker Gösta, »men jag skjuter inte.»

Och medan björnen bryter fram emot honom, står han stilla alldeles som på parad, och då skogskonungen står rätt framför honom, skyldrar han gevär och tar ett steg åt sidan.

Då fortsätter björnen sin väg, väl vetande, att han inte har någon tid att förspilla, bryter in i skogen, banar sig väg genom manshöga drivor, rullar utför branta sluttningar och flyr oåterkalleligt, under det att alla de, som ha stått med spänd

hane och väntat på Göstas skott, skjuta av sina bössor efter honom.

Men det är förgäves. Ringen är bruten och björnen borta. Fuchs grälar och Beerencreutz svär, men Gösta bara skrattar.

Hur kunna de dock begära, att en människa, så lycklig som han, skall göra illa åt någon av Guds skapade varelser?

Den stora björnen i Gurlita klätt kom således med livet från saken, och väckt ur vintersömnen är han, det få bönderna erfara. Ingen björn har mer färdighet än han att riva sönder taken på deras låga, källarlika fäbodar, ingen kan bättre lista sig undan ett utlagt försåt.

Folket däruppe vid övre Löven visste sig snart ingen råd med honom. Bud på bud sändes ned efter kavaljererna, att de skulle komma ditupp och döda björnen.

Dag efter dag, natt efter natt under hela februari draga nu kavaljererna upp till övre Löven för att finna björnen, men han undgår dem. Har han lärt slughet av räven och snabbhet av vargen? Om de ligga på vakt i en gård, då härjar han i granngården, om de söka honom i skogen, då förföljer han bonden, som kommer körande över isen. Han är bliven den djärvaste av rövare: han kryper in på loftet och tömmer mors honungskruka, han slår ihjäl hästen framför fars släde.

Men så småningom börjar man förstå vad detta är för en björn och varför inte Gösta har kunnat skjuta på honom. Hemskt att säga, förfärligt att

tro, men detta är inte någon vanlig björn. Ingen kan tänka på att fälla honom, såvida han inte har en silverkula i bössan. En kula av silver och klockmalm, stöpt en torsdagskväll vid nymåne i kyrktornet, utan att präst eller klockare eller någon människa vet av det, skulle helt visst döda honom, men en sådan är kanske inte så lätt att komma åt.

*

På Ekeby finns en man, som mer än någon annan måste gräma sig över allt detta. Det är, som man väl kan förstå, Anders Fuchs, björndödaren. Han förlorar både matlust och sömn i harmen över att inte kunna fälla den stora björnen i Gurlita klätt. Till sist förstår också han, att björnen bara kan fällas med silverkula.

Den bistre majoren, Anders Fuchs, var ingen fager man. Han hade en tung, klumpig kropp och ett brett, rött ansikte med hängande påsar under kinderna och mångdubbel haka. Styva som borst sutto de små svarta mustascherna ovanför hans tjocka läppar, och det svarta håret stod strävt och tätt rätt ut från huvudet. Därtill var han en fåordig man och en storätare. Han var inte en sådan, som kvinnor möta med soliga leenden och öppna armar, inte heller gav han dem blida blickar tillbaka. Man trodde inte, att han någonsin skulle få se en kvinna, som han kunde ha fördrag med, och allt, som hörde till kärlek och svärmeri, var fjärran ifrån honom.

Så kommer en torsdagskväll, då månen just är två finger bred och dröjer ovan horisonten ett par timmar efter sedan solen har sjunkit, då lagar sig major Fuchs bort från Ekeby utan att tala om vart han ämnar sig. Han har eldstål och kulform i jaktväskan och bössan på ryggen och går upp mot Bro kyrka för att se vad lyckan kan vilja göra för en ärlig man.

Kyrkan ligger på östra stranden av det smala sundet mellan övre och nedre Löven, och major Fuchs måste gå över Sundsbron för att komma dit. Alltså går han ned mot denna i tunga tankar utan att se upp mot Broby backar, där husen skarpt avteckna sig mot den klara aftonhimlen, eller mot Gurlita klätt, som höjer sin runda hjässa upp i aftonglansen, han ser bara mot marken och grubblar över hur han skall få fatt i kyrknyckeln, utan att någon vet om det.

Då han kommer ned på bron, får han höra någon skrika så förtvivlat, att han måste lyfta upp ögonen.

På den tiden var den lille tysken Faber organist i Bro. Han var en spenslig karl, klen både i vikt och värde. Och klockare var Jan Larsson, en duktig bonde, men fattig, ty Brobyprästen hade lurat av honom hans fädernearv, hela femhundra riksdaler.

Klockaren ville gifta sig med organistens syster, den lilla fina jungfru Faber, men organisten ville inte låta honom få henne, och därför voro de två inte vänner. Denna kväll har klockaren mött orga-

nisten nere på Sundsbron och sprungit rätt på honom. Han griper honom för bröstet och lyfter honom på rak arm utöver broräcket och lovar dyrt och heligt, att han skall kasta honom ned i sundet, om han inte ger honom den lilla fina jungfrun. Den lille tysken vill dock inte ge med sig, han sprattlar och skriker, och nej säger han alltjämt, fastän han djupt under sig ser den svarta fåran av öppet vatten forsa fram mellan vita bräddar.

»Nej, nej!» skriker han. »Nej, nej!»

Och ovisst är det om inte klockaren i sin vrede låtit honom dansa ned i det kalla, svarta vattnet, ifall major Fuchs inte just då hade kommit ned på bron. Nu blir klockaren rädd, sätter ned Faber på fast mark och springer sin väg, det fortaste han kan.

Den lille Faber faller nu majoren om halsen för att tacka honom för sitt liv, men majoren skuffar undan honom och säger, att detta är ingenting att tacka för. Majoren har ingen kärlek för tyskar, alltsedan han låg i kvarter i Putbus på Rügen under pommerska kriget.

Han hade aldrig i livet varit så nära att svälta ihjäl som under den tiden.

Så vill den lille Faber springa upp till länsman Scharling och anklaga klockaren för mordförsök, men majoren låter honom veta, att sådant inte lönar sig där i landet, ty där kostar det ingenting att slå ihjäl en tysk.

Då lugnar sig den lille Faber och bjuder ma-

joren med hem för att äta fläskkorv och dricka mumma.

Majoren följer honom, ty han tänker, att organisten visst måtte ha en kyrknyckel därhemma, och så gå de uppför kullen, där Bro kyrka ligger, med prostgård, klockargård och organistboställe runtom sig.

»Ursäkta, ursäkta!» säger den lille Faber, då han och majoren träda in i hans hem. »Här är inte riktigt fint inne i dag. Vi ha haft stök för oss, min syster och jag. Vi ha slaktat en hane.»

»Det var tusan!» utropar majoren.

Den lilla fina jungfru Faber kommer strax därpå in med mumma i stora lermuggar. Nu vet envar, att majoren inte såg kvinnor med blida blickar, men på den lilla jungfru Faber måste han ändå skåda med välbehag, där hon kom så nätt i stycke och mössa. Det ljusa håret låg så slätstruket kring pannan, den hemvävda klänningen var så nätt och så bländande ren, hennes små händer voro så beställsamma och ivriga, och hennes lilla ansikte så rosigt och runt, att han inte kunde låta bli att tänka, att om han hade sett ett sådant litet kvinnfolk för tjugufem år sedan, så hade han nog måst åstad och fria.

Så nätt och rödrosig och behändig hon är, äro hennes ögon alldeles förgråtna. Det är just detta, som inger honom så milda tankar om henne.

Medan männen äta och dricka, har hon sin gång ut och in i rummet. En gång kommer hon fram till sin bror, niger och säger:

»Hur befaller min bror, att vi skola ställa korna i skjulet?»

»Ställ tolv till vänster och elva till höger, så stångas de inte!» säger den lille Faber.

»Det var tusan, har Faber så många kor?» utbrister majoren.

Men med den saken var det så, att organisten bara hade två kor, men han kallade den ena elva och den andra tolv, för att det skulle låta stort, när han talade om dem.

Och så får majoren veta, att Fabers ladugård håller på att byggas om, så att korna gå ute om dagen och om natten stå i vedskjulet.

Den lilla jungfru Faber har sin gång ut och in i kammaren; åter kommer hon fram till sin bror, niger för honom och säger, att timmermannen hade frågat hur hög ladugården borde göras.

»Märk efter kon,» säger då organist Faber, »märk efter kon!»

Det tycker major Fuchs är bra svarat.

Rätt som det är, börjar majoren fråga organisten varför hans systers ögon äro så röda, och då får han veta, att hon gråter, därför att han inte har velat tillåta henne att gifta sig med den fattiga klockaren, gäldbunden och arvlös som han är.

Av allt detta kommer major Fuchs att försjunka i allt djupare och djupare tankar. Han tömmer kanna på kanna och äter korv på korv, utan att han märker det. Den lille Faber måste hisna för en sådan aptit och törst, men ju mer majoren

äter och dricker, dess klarare blir han i hjärnan och beslutsammare i hågen.

Dess fastare blir också hans beslut att göra något för den lilla jungfru Faber.

Han har emellertid hållit sina ögon på den stora nyckeln med det krusiga axet, som hänger på en knapp vid dörren, och inte förr inträffar det, att den lille Faber, som har måst hålla majoren sällskap vid dryckeskannan, lägger huvudet mot bordet och snarkar, än major Fuchs får fatt i nyckeln, sätter på sig mössan och skyndar bort.

En minut senare famlar han sig uppför torntrapporna, lyst av sin lilla hornlykta, och kommer så äntligen upp i klockrummet, där klockorna öppna sina vida svalg över honom. Däruppe skrapar han först med en fil av litet klockmalm och skall just till att ta fram kulform och fyrfat ur jaktväskan, då han märker, att han saknar det allra viktigaste: han har inte fått något silver med sig. Om det skall bli någon kraft i kulan, måste den ju stöpas där i tornet. Nu är allt i ordning: torsdagskväll är det och nymåne, och ingen har en aning om att han är där, och nu kan han ingenting göra! Han sänder i nattens tystnad upp en ed med sådan kläm i sig, att det sjunger i klockorna.

Strax därpå hör han ett svagt buller nedifrån kyrkan och tror sig märka steg i trappan. Ja, sannerligen så är det, tunga steg komma uppför trappan.

Major Fuchs, som står däruppe och svär, så

att klockorna dallra, blir en smula betänksam vid detta. Han kan just undra vem det är, som kommer för att hjälpa honom med kulstöpandet. Stegen komma allt närmare och närmare. Den, som kommer, ämnar sig nog ända upp till klockrummet.

Majoren smyger sig undan långt in bland bjälkar och sparrar och släcker hornlyktan. Inte är han rädd precis, men hela historien bleve ju fördärvad, om någon finge se honom däruppe. Inte förr har han gömt sig, än den nykomne sticker upp huvudet över golvet.

Majoren känner honom väl, det är den snåla Brobyprästen. Han, som är hart när vansinnig av girighet, har för vana att gömma sina skatter på de underligaste ställen. Nu kommer han med en packe sedlar, som han vill sticka undan i tornrummet. Inte vet han, att någon ser honom. Han lyfter upp en planka i golvet och lägger ned pengarna, och så beger han sig bort igen.

Men majoren är inte sen, han lyfter upp samma planka. Å, så mycket pengar! Packe vid packe av sedlar och emellan dem bruna läderpåsar, fulla av silvermynt. Majoren tar jämnt så mycket silver, som behöves till en kula; det andra låter han vara.

Då han kommer ned på marken igen, har han silverkulan i bössan. Han går och undrar på vad lyckan mer skall ha i beredskap åt honom denna natten. Det är förunderligt med torsdagsnätterna, som envar vet. Han gör för det första ett slag

upp mot organistbostället. Tänk nu, om den kanaljen till björn visste, att Fabers kor stå i ett uselt lider, så gott som under bar himmel!

Nå, sannerligen ser han inte något svart och stort komma över fälten fram mot vedskjulet, det måste vara björnen.

Han lägger bössan till kinden och är just i färd att skjuta, men så ångrar han sig.

Jungfru Fabers förgråtna ögon visa sig för honom i mörkret, han tänker, att han vill hjälpa henne och klockaren en smula, men nog kostar det på honom att inte själv få döda den stora björnen i Gurlita klätt. Han sade själv sedermera, att ingenting i världen hade kostat så på honom, men eftersom den lilla jungfrun var ett så fint och rart kvinnfolk, så måste han göra något för henne.

Han går till klockargården, väcker klockaren, för ut honom halvklädd och halvnaken och säger, att han skall skjuta på björnen, som smyger omkring utanför Fabers vedskjul.

»Om du skjuter den björnen, så ger han dig nog sin syster,» säger han, »för då blir du med ens en ärad man. Det är ingen vanlig björn, den där, och de bästa män i landet skulle hålla det för en heder att fälla den.»

Och han sätter i hans hand sin egen bössa, laddad med kula av silver och klockmalm, stöpt i ett kyrktorn en torsdagskväll vid nytändning, och han kan inte låta bli att darra av avund, därför att en annan än han skall få skjuta den stora skogskonungen, den gamla björnen i Gurlita klätt.

Klockaren siktar, Gud hjälpe oss, siktar, som om han skulle ämna fälla den stora björnen, eljest Karlavagnen kallad, som högt uppe på himlen går i krets om polstjärnan, och inte en å släta marken vandrande björn, och skottet går av med en knall, som höres ända upp till Gurlita klätt.

Men hur han än har siktat, faller björnen. Det är så, när man skjuter med silverkula. Man träffar björnen i hjärtat, även om man siktar på Karlavagnen.

Folk kommer strax efteråt utrusande ur alla närliggande gårdar och undrar vad som står på, ty aldrig hade ett skott skrällt värre och väckt flera sovande ekon än detta, och klockaren blir mycket prisad, ty björnen hade varit en riktig landsplåga.

Den lille Faber kommer också ut, men nu blir major Fuchs grymt bedragen. Där står klockaren höljd av ära, och till på köpet har han frälst Fabers kor, men den lilla organisten är varken rörd eller tacksam. Han öppnar inte sina armar för honom och hälsar honom inte som svåger och hjälte.

Majoren står och rynkar sina ögonbryn och stampar med foten i vrede över en sådan uselhet. Han vill tala och förklara för den snikna, tranghjärtade lilla karlen vilken bragd detta är, men då börjar han stamma, så att han inte kan få fram ett ord. Och allt ondare och ondare blir han vid tanken på att han till ingen nytta har försakat äran av att fälla den stora björnen.

Å, det är honom platt omöjligt att fatta, att

den, som har gjort en sådan bragd, inte skulle vara värd att vinna den stoltaste brud!

Klockaren och några unga karlar skola flå björnen, de gå bort till slipstenen och vässa knivarna, de andra gå in och gå till sängs, major Fuchs står ensam kvar hos den döda björnen.

Då går han upp till kyrkan än en gång, sätter återigen kyrknyckeln i låset, klättrar uppför smala trappor och sneda stegar, väcker de sovande duvorna och når än en gång tornrummet.

Sedermera, då björnen flås under majorens överinseende, finner man mellan hans käftar en sedelpacke på femhundra riksdaler. Omöjligt är det att säga hur den har kommit dit, men detta är ju en underlig björn, och eftersom klockaren har fällt björnen, så äro pengarna hans, det är ju en tydlig sak.

Då detta blir känt, förstår också den lille Faber vilken ärofull bragd klockaren har utfört, och han förklarar, att han skulle vara stolt över att få bli hans svåger.

På fredagens kväll vänder major Anders Fuchs om till Ekeby efter att ha varit med om skottgille i klockargården och förlovningskalas på organistbostället. Han går vägen fram med tungt hjärta: ingen glädje erfar han över att hans fiende är fallen, och ingen fröjd känner han över den präktiga björnhuden, som klockaren har skänkt honom.

Nu skola många kanske tro, att han sörjer över att den lilla fina jungfrun skall tillhöra en annan. Ånej, däröver gör han sig ingen sorg.

Men detta är det, som går honom till hjärtat, att den gamla, enögda skogskonungen nu är fallen, utan att han har fått skjuta av silverkulan mot honom.

Så kommer han då upp i kavaljersflygeln, där kavaljererna sitta runtom brasan, och kastar utan ett ord ned björnskinnet mittibland dem. Må ingen tro, att han berättade om sin färd! Det var först långt, långt efteråt någon kunde locka ur honom sakens rätta sammanhang. Inte heller förrådde han Brobyprästens gömställe, och denne märkte kanske aldrig stölden.

Kavaljererna undersökte fällen.

»Det är ett vackert skinn,» säger Beerencreutz. »Kan just undra hur den här gossen har kommit upp ur vintervilan, eller kanske du sköt honom i idet?»

»Han sköts i Bro.»

»Ja, så stor som Gurlita-björnen var han då inte,» säger Gösta, »men det har varit ett duktigt djur.»

»Om han hade varit enögd,» säger Kevenhüller, »så skulle jag tro, att du hade fällt den gamle själv, så stor är han, men denne har intet sår eller var vid ögonen, så den kan det inte vara.»

Fuchs svär till över sin dumhet, men sedan strålar hans ansikte upp, så att han blir riktigt vacker. Så är då inte den stora björnen fallen för annan mans skott!

»Herre Gud, så god du är!» säger han och knäpper ihop händerna.

NIONDE KAPITLET.

Auktionen på Björne.

OFTA MÅSTE VI UNGA mycket undra på de gamlas berättelser. »Var det då bal varenda dag, så länge som er strålande ungdom varade?» frågade vi dem. »Var livet då ett enda långt äventyr?»

»Voro alla unga damer sköna och älskvärda på den tiden, och slutade vartenda gästabud därmed, att Gösta Berling enleverade en av dem?»

Då skakade de gamla sina ärevördiga huvuden och gingo att berätta om spinnrockars surrande och vävstolars rassel, om köksbestyr, om slagors dunkande och yxans gång i skogen; men det varade inte länge, förrän de åter voro inne på den gamla stråten. Då körde slädarna upp till förstutrappan, då ilade hästarna bort genom mörka skogar med de glada, unga människorna, då yrade dansen, och fiolsträngarna sprungo. Med dunder och brak brusade äventyrens vilda jakt runtom Lövens långa sjö. På långt håll hördes dess dån. Skogen sviktade och föll, alla ödeläggelsens makter sluppo lösa: våd-

elden flammade, forsen härjade, vilddjuren ströko hungriga kring gårdarna. Under de åttafotade hästarnas hovar trampades all stilla lycka till stoft. Varhelst jakten brusade förbi, där lågade männens hjärtan upp i vildhet, och kvinnorna måste i blek förfäran fly från sina hem.

Och vi unga sutto undrande, tysta, hemska till mods och dock lycksaliga. »Sådana människor!» tänkte vi. »Vi skola aldrig se deras likar.»

»Tänkte aldrig den tidens människor på vad de gjorde?» frågade vi.

»Visst tänkte de, barn,» svarade de gamla.

»Men inte, som vi tänka,» envisades vi.

Och så förstodo inte de gamla vad vi menade.

Men vi tänkte, vi, på självakttagelsens underliga ande, som redan hade hållit sitt intåg i vårt inre. Vi tänkte på honom med isögonen och de långa, krokiga fingrarna, han, som sitter därinne i själens mörkaste vrå och plockar sönder vår varelse, såsom gamla kvinnor plocka sönder lappar av siden och ylle.

Bit för bit hade de långa, hårda, krökta fingrarna plockat, tills vårt hela jag låg där som en hög trasor, och så hade våra bästa känslor, våra ursprungligaste tankar, allt, vad vi hade gjort och sagt, undersökts, genomforskats, sönderplockats, isögonen hade sett på, och den tandlösa munnen hade hånlett och viskat: »Se, det är trasor, bara trasor.»

Det fanns väl ändå en av den tidens människor,

som hade upplåtit sin själ för anden med isögonen. Hos en av dem satt han, vaktande vid handlingarnas källa, hånleende åt ont och gott, begripande allt, fördömande intet, undersökande, letande, sönderplockande, förlamande hjärtats rörelser och tankens kraft genom att hånle utan återvändo.

Den sköna Marianne bar själviakttagelsens ande inom sig. Hon kände hans isögon och hånleenden följa varje steg, varje ord. Hennes liv hade blivit till ett skådespel, där han var den enda åskådaren. Hon var inte människa mer, hon led inte, gladdes inte, älskade inte, hon utförde den sköna Marianne Sinclaires roll, och själviakttagelsen satt med stirrande isögon och flitiga, sönderplockande fingrar och såg henne uppträda.

Hon var delad i två hälfter. Blek, osympatisk och hånande, satt ena halvan av hennes jag och såg hur den andra halvan handlade, och aldrig ägde den underliga ande, som plockade sönder hennes varelse, ett ord av känsla eller sympati.

Men var hade han då varit, den bleka väktaren vid handlingarnas källa, den natten, då hon hade lärt sig känna livets fullhet? Var var han, då hon, den kloka Marianne, kysste Gösta Berling inför hundra par ögon, och då hon i vredesmod kastade sig ned i snödrivan för att dö? Då voro isögonen förblindade, då var hånlöjet förlamat, ty passionen hade stormat fram genom hennes själ. Bruset av äventyrens vilda jakt hade dånat i hennes

öron. Hon hade varit en hel människa under denna enda förskräckliga natt.

O, du självförhånandets gud, då Marianne med oändlig möda lyckades lyfta sina förstenade armar och slå dem om Göstas hals, då måste du, som den gamle Beerencreutz, vända dina ögon bort från jorden och se på stjärnorna.

I den natten hade du ingen makt. Död var du, medan hon diktade sina kärlekshymner, död, medan hon skyndade ned till Sjö efter majoren, död, då hon såg lågorna färga himmelen röd ovan skogstopparna.

Se, de hade kommit, de starka stormfåglarna, de sönderslitande passionernas gripar. Med vingar av eld och klor av stål hade de kommit susande ned över dig, du ande med isögonen, de hade slagit sina klor i din nacke och slängt dig bort i det okända. Död och krossad hade du varit.

Men nu hade de susat vidare, de stolta, de väldiga, de, vilkas väg ingen beräkning känner och ingen iakttagare har följt; och ur det okändas djup var själviakttagelsens underliga ande återuppstånden och hade ännu en gång slagit sig ned i den sköna Mariannes själ.

Under hela februari månad låg Marianne sjuk på Ekeby. Då hon uppsökte majoren på Sjö, hade hon blivit smittad av kopporna. Den förskräckliga sjukdomen hade med hela sin våldsamhet kastat sig över henne, som var förfärligt förkyld och utmattad. Döden hade varit henne nära, men mot slutet av månaden var hon dock återställd. Svag

var hon alltjämt och mycket vanställd. Hon skulle aldrig mer kallas den sköna Marianne.

Detta var dock inte ännu känt av någon mer än Marianne och hennes sköterska. Kavaljererna själva visste det inte ens. Det sjukrum, där smittkopporna härskade, stod inte öppet för var man.

Men när är själviakttagelsens makt större än under tillfrisknandets långa timmar? Då sitter den och stirrar och stirrar med sina isögon och plockar och plockar med de knotiga, hårda fingrarna. Och ser man rätt efter, så sitter bakom den en ännu gulblekare varelse, som stirrar och förlamar och hånler, och därbakom ännu en och ännu en, hånleende åt varandra och åt hela världen.

Och medan Marianne låg och såg på sig själv med alla de stirrande isögonen, dogo alla ursprungliga känslor inom henne.

Hon låg där och spelade sjuk, hon låg där och spelade olycklig, spelade förälskad, spelade hämndlysten.

Hon var allt detta, och dock var det blott spel. Allt blev till spel och overklighet under isögonen, som vaktade henne, under det att de återigen vaktades av ett par bakom dem, som vaktades av ett annat par i ett oändligt perspektiv.

Alla livets starka krafter voro inslumrade. Hon hade haft makt till glödande hat och hängiven kärlek under en enda natt, inte mer.

Hon visste inte ens om hon älskade Gösta Berling. Hon längtade efter att få se honom för att pröva om han kunde flytta henne utom sig själv.

Medan sjukdomens välde varade, hade hon haft bara en redig tanke: hon hade sörjt för att hennes sjukdom inte skulle bli känd. Hon ville inte se sina föräldrar, hon ville inte försoning med sin far, och hon visste, att han skulle ångra sig, om han finge veta hur sjuk hon var. Därför befallde hon, att hennes föräldrar och alla människor för övrigt skulle få veta, att den besvärande ögonsjukdom, som alltid överföll henne, när hon besökte hembygden, tvang henne att sitta inne bakom fällda gardiner. Hon förbjöd sin sköterska att tala om hur sjuk hon var, hon förbjöd kavaljererna att hämta läkare från Karlstad. Hon hade visserligen smittkopporna, men bara helt lindrigt; i husapoteket på Ekeby funnos läkemedel nog att rädda hennes liv.

Hon tänkte aldrig på att dö, hon låg blott och väntade på en hälsans dag för att få fara till prästen med Gösta och taga ut lysning.

Men nu voro sjukdomen och febern borta. Hon var åter kall och klok. Det var henne, som om hon ensam vore klok i denna värld av dårar. Hon varken hatade eller älskade. Hon förstod sin far; hon förstod dem alla. Den, som förstår, hatar inte.

Hon hade fått veta, att Melchior Sinclaire ämnade ställa till auktion på Björne och förstöra alla sina ägodelar, så att hon inte måtte få något arv efter honom. Man sade, att han skulle göra förödelsen så grundlig som möjligt: först skulle han sälja möbler och husgeråd, så boskap och redskap

och sist själva gården, och alla pengarna skulle han stoppa i en säck och sänka i Lövens djup. Förskingring, förvirring och förödelse skulle hennes arv heta. Marianne smålog gillande, när hon hörde detta: sådan var hans karaktär, så måste han handla.

Sällsamt tycktes det henne, att hon hade diktat den stora kärlekshymnen. Hon hade drömt om kolarhyddan, hon som andra. Nu syntes det henne underligt, att hon någonsin hade haft en dröm.

Hon suckade efter naturen. Hon var trött på detta ständiga spel. Aldrig hade hon en stark känsla. Hon sörjde knappt sin skönhet; men hon ryste för främlingars medömkan.

O, en sekund av glömska av sig själv! En åtbörd, ett ord, en handling, som inte var beräknad!

En dag, då smittan hade blivit rensad bort ur rummen och hon låg klädd på en soffa, lät hon kalla Gösta Berling. Det svarades henne, att han var rest till auktionen på Björne.

*

På Björne var i sanning en stor auktion. Det var ett gammalt, rikt hem. Folk hade kommit långa vägar för att övervara försäljningen.

Den store Melchior Sinclaire hade vräkt samman all husets egendom i den stora salongen. Där lågo tusental av föremål, sammanförda i högar, som nådde från golv till tak.

Han hade själv gått runtom huset som en

förstörelsens ängel på domens dag och släpat samman vad han ville sälja. Kökets tillhörigheter: de svarta grytorna, trästolarna, tennstopen, kopparfaten, allt detta fick vara i fred för honom, ty hos dem fanns intet, som påminde om Marianne; men detta var också det enda, som undkom hans vrede.

I Mariannes rum bröt han in, förhärjande allt. Hennes dockskåp stod där och hennes bokhylla, den lilla stolen, som han hade låtit snickra åt henne, hennes nipper och kläder, hennes soffa och säng, allt detta måste bort.

Och sedan gick han ur rum i rum. Han rev till sig allt, som han fann misshagligt, och bar stora bördor ned i auktionsrummet. Han flåsade under tyngden av soffor och marmorskivor; men han höll ut. Och han vräkte samman allt i förfärlig villervalla. Han hade slagit upp skänkarna och tagit fram det präktiga familjesilvret. Bort med det! Marianne hade vidrört det. Han fyllde famnen med snövit damast och med glatta linnedukar med handsbred hålsöm, ärligt hemmagjort arbete, frukterna av många års mödor, och vräkte ned alltsamman på högarna. Bort med det! Marianne var inte värd att äga det. Han stormade genom rummen med högar av porslin, föga aktande sig för att bräcka tallrikar i dussinvis, han grep de äkta kopparna, på vilka familjevapnet var inbränt. Bort med dem! Må vem som vill begagna dem! Han vältrade ned berg av sängkläder från vinden: bolstrar och kuddar så mjuka, att man i dem sjönk

ned som i en våg. Bort med dem! Marianne hade sovit på dem.

Han kastade förgrymmade blickar på de gamla välkända möblerna. Fanns där en stol, som hon inte någon gång hade suttit på, eller en soffa, som hon inte hade begagnat, eller en tavla, som hon inte betraktat, en ljuskrona, som inte hade lyst henne, en spegel, som inte hade återgivit hennes drag? Dystert knöt han näven mot denna värld av minnen. Gärna hade han rusat på dem med svängd klubba och krossat allt i små smulor och spillror.

Dock förekom det honom som en ännu dråpligare hämnd att göra auktion på allt detta. Bort till främmande skulle det! Bort för att smutsas i torparstugor, för att förfalla under likgiltiga främlingars vård. Kände han dem inte, de kantstötta auktionsmöblerna i bondstugorna, fallna i vanära liksom hans sköna dotter? Bort med dem! Må de stå med uppriven stoppning och avnött förgyllning, med bräckta ben och fläckade skivor och längta efter sitt forna hem! Bort med dem åt himlens alla hörn, så att intet öga kan finna dem, ingen hand samla dem!

Då auktionen började, hade han fyllt halva salen med ett otroligt virrvarr av uppstaplat husgeråd.

Tvärsöver rummet hade han ställt en lång disk. Bakom den stod auktionsförrättaren och gjorde utropen, där sutto skrivarna och antecknade, och där hade Melchior Sinclaire en brännvinsankare stående. I rummets andra hälft, i för-

stugan och på gården funnos köparna. Det var mycket folk, mycket stojande och munterhet. Inropen voro täta, och auktionen livlig. Men vid brännvinsankaren, med all sin egendom i gränslöst virrvarr bakom sig, satt Melchior Sinclaire, halvfull och halvgalen. Håret reste sig i sträva tovar över hans röda ansikte, ögonen rullade, bistra och blodfyllda. Han skrek och skrattade, som om han hade varit i sitt bästa lynne, och envar, som hade gjort ett gott bud, kallade han fram till sig och bjöd på en sup.

Bland dem, som sågo honom där, var också Gösta Berling, som hade smugit sig in bland hopen av köpare, men som undvek att komma inför Melchior Sinclaires ögon. Han blev betänksam vid den synen, och hans hjärta sammantrycktes som vid förkänslan av en olycka.

Han undrade mycket var Mariannes mor kunde finnas under allt detta. Och nu gick han, motspänstig i sin vilja, men driven framåt av ödet, att söka fru Gustava Sinclaire.

Han fick gå genom många dörrar, innan han fann henne. Den store brukspatronen hade ett kort tålamod och föga lust till jämmer och kvinnors klagan. Han hade tröttnat på att se hennes tårar flyta vid det öde, som övergick hennes hems skatter. Han blev rasande över att hon kunde begråta linne och sängkläder, då vad som mera var, hans sköna dotter själv, var förlorad, och så hade han med knutna näven jagat henne framför sig genom våningen ut i köket ända in i skafferiet.

Längre kunde hon inte komma undan, och han hade nöjt sig med att se henne där, nedhukad bakom trappstegen, väntande hårda slag, kanske döden. Han lät henne vara kvar därinne, men dörren läste han, och nyckeln stoppade han i sin ficka. Så kunde hon sitta där, medan auktionen varade. Svälta behövde hon inte, och hans öra hade ro för hennes jämmer.

Där satt hon ännu fången i sitt eget skafferi, då Gösta kom gående framåt korridoren mellan köket och salen. Där såg han fru Gustavas ansikte i ett litet fönster, som satt högst upp på väggen. Hon stod uppkliven på trappstegen och stirrade ut ur sitt fängelse.

»Vad gör tant Gustava däruppe?» frågade Gösta.

»Han har stängt in mig,» viskade hon.

»Brukspatron?»

»Ja, jag tänkte han skulle rent slå ihjäl mig. Men hör du, Gösta, ta nyckeln till salsdörren och gå in i köket och läs upp skafferidörren med den, så jag kommer ut! Den nyckeln går hit.»

Gösta lydde, och om ett par minuter stod den lilla kvinnan ute i köket, som var alldeles folktomt.

»Tant skulle ha låtit en av pigorna öppna med salsnyckeln,» sade Gösta.

»Tror du jag vill lära dem det knepet? Då skulle jag aldrig få ha någonting i fred i skafferiet mer. Och för resten tog jag mig för att städa på de översta hyllorna. Det behövdes minsann.

Jag begriper inte, att jag har kunnat låta dem bli så fulla av skräp.»

»Tant har så mycket att ställa med,» sade Gösta urskuldande.

»Ja, det må du tro. Om jag inte är med överallt, så kommer varken vävstol eller spinnrock i rätt takt. Och om...»

Här stannade hon och torkade en tår ur ögonvrån.

»Gud hjälpe mig, så jag talar!» sade hon. »Jag lär väl inte ha något att se efter mera, jag. Han säljer ju bort allt, vad vi ha.»

»Ja, det är ett elände,» sade Gösta.

»Du vet den stora spegeln i förmaket, Gösta. Den var så märkvärdig, för glaset var helt i den, utan skarv, och det var inget fel alls på förgyllningen. Jag hade fått den av min mor, och nu vill han sälja den.»

»Han är galen.»

»Du må väl säga det. Det är väl inte stort bättre med honom. Han slutar inte, förrän vi få gå och tigga på landsvägen, vi som majorskan.»

»Så långt skall det ändå inte gå,» svarade Gösta.

»Jo, Gösta. Då majorskan gick bort från Ekeby, spådde hon oss olycka, och nu kommer den. Hon skulle inte ha låtit det ske, att han hade fått sälja Björne. Och tänk du, hans eget porslin, de äkta kopparna från hans eget hem, skola säljas. Majorskan skulle inte ha tillåtit det.»

»Men vad är det åt honom?» frågade Gösta.

»Å, det är bara det, du, att Marianne inte har

kommit igen. Han har gått här och väntat och väntat. Han har gått upp och ner i allén hela dagarna och väntat på henne. Han längtar sig väl galen; men jag törs ingenting säga, jag.»

»Marianne tror, att han är ond på henne.»

»Det tror hon inte, du. Hon känner honom nog; men hon är stolt och vill inte ta första steget. De äro stela och hårda båda två, och på dem går det ingen nöd. Det är jag, som får sitta emellan.»

»Tant vet väl, att Marianne skall gifta sig med mig?»

»Ack, du Gösta, det gör hon aldrig. Hon säger det bara för att reta honom. Hon är för bortskämd för att gifta sig med en fattig man och för stolt också. Far du hem och säg henne, att om hon inte kommer snart, så går allt hennes arv till spillo! Å, han vräker väl bort allt utan att få något för det.»

Gösta blev rent av ond på henne. Där satt hon på ett köksbord och hade inte hjärta för något annat än sina speglar och sitt porslin.

»Tant borde skämmas!» for han ut. »Där kastar ni ut er dotter i snödrivan, och så tror ni, att det är bara elakhet av henne att inte komma tillbaka. Och ni tror, att hon inte är bättre, än att hon överger den hon tycker om, bara för att hon annars skulle bli arvlös!»

»Kära Gösta, bli nu inte ond, du också! Jag vet ju inte vad jag pratar. Jag försökte allt att öppna för Marianne, men han tog mig och drog

mig bort. De säga jämt härhemma, att jag ingenting förstår. Jag skall inte missunna dig Marianne, Gösta, om du kan göra henne lycklig. Det är inte så lätt att göra en kvinna lycklig, Gösta.»

Gösta såg på henne. Hur hade nu också han kunnat höja sin röst i vrede mot en sådan människa som hon? Förskrämd och utjagad var hon, men med ett så gott hjärta.

»Tant frågar inte efter hur Marianne har det,» sade han sakta.

Hon brast ut i gråt.

»Blir du inte ond, om jag frågar dig?» sade hon. »Jag har längtat efter att fråga dig hela tiden. Tänk, jag vet inte mer om henne, än att hon lever! Inte en hälsning har jag fått från henne på hela tiden, inte en gång, när jag skickade kläder till henne, och så tänkte jag, att du och hon inte ville låta mig veta något om henne.»

Gösta stod inte ut längre. Han var vild, han var yr — stundom måste Gud sända sina vargar efter honom för att tvinga honom till lydnad —, men den gamlas tårar, den gamlas klagan var honom värre att tåla än vargars tjut. Han lät henne veta sanningen.

»Marianne har varit sjuk hela tiden,» sade han. »Hon har haft smittkopporna. Hon skulle komma upp i dag och ligga på soffan. Jag har inte sett henne sedan första natten.»

Fru Gustava stod med ett språng på golvet. Hon lät Gösta stå där och rusade utan ett ord vidare in till sin man.

Folket i auktionsrummet såg henne komma fram till honom och ivrigt viska något i hans öra. De sågo hur hans ansikte blev ändå rödare, och hans hand, som vilade på kranen, vred den runt, så att brännvinet strömmade utåt golvet.

Det föreföll alla, som om fru Gustava hade kommit med så viktiga nyheter, att auktionen strax måste sluta. Auktionistens klubba slog inte, skrivarnas pennor stannade, inga nya bud hördes.

Melchior Sinclaire for upp ur sina tankar.

»Nå,» ropade han, »blir det något av?»

Och auktionen var i full gång på nytt.

Gösta satt kvar i köket, och fru Gustava kom gråtande ut till honom.

»Det halp inte,» sade hon. »Jag tänkte han skulle sluta, då han fick höra, att Marianne hade varit sjuk; men han låter dem fortsätta. Han vill nog; men nu skäms han.»

Gösta ryckte på axlarna och bjöd henne utan vidare farväl.

I förstugan mötte han Sintram.

»Tusan så rolig tillställning!» utbrast Sintram och gnuggade händerna. »Du är en mästare, du, Gösta. Kors, vad du har kunnat ställa till!»

»Roligare blir det om en stund,» viskade Gösta. »Brobyprästen är här med släden full av pengar. Man säger, att han vill köpa hela Björne och betala kontant. Då vill jag just se den store brukspatronen, farbror Sintram.»

Sintram drog huvudet ned mellan axlarna och skrattade invärtes en lång stund. Men så bar det

av med honom in i auktionsrummet och ända bort till Melchior Sinclaire.

»Ska du ha en sup, Sintram, så får du djävlar anacka göra ett bud först.»

Sintram kom ända fram till honom.

»Bror har tur nu som alltid,» sade han. »Här har kommit en storkarl till gården med släden full av pengar. Han köper Björne och alla både yttre och inre inventarier. Han har talat vid en hel mängd att ropa in åt honom. Han vill visst inte visa sig än så länge.»

»Bror kan väl säga vem han är, så får jag väl bjuda på supen för besväret.»

Sintram tog supen och gick två steg baklänges, innan han svarade:

»Det lär vara Brobyprästen, bror Melchior.»

Melchior Sinclaire hade många bättre vänner än Brobyprästen. Det hade varit en årslång fejd mellan dem. Det gick sägner om hur den store brukspatronen hade legat på lur i mörka nätter på vägar, där prästen skulle fram, och hur han hade givit honom månget ärligt kok stryk, den lismaren och bondplågaren.

Väl hade Sintram dragit sig ett par steg tillbaka, dock undkom han inte alldeles den store mannens vrede. Ett brännvinsglas fick han mellan ögonen och hela brännvinsankaren på fötterna. Men så följde ock en scen, som för långa tider gav hans hjärta glädje.

»Vill Brobyprästen ha min gård?» röt patron Sinclaire. »Står ni här och ropar in mina saker åt

Brobyprästen? Å, ni borde skämmas! Ni borde veta hut!»

Han fick fatt i en ljusstake och ett bläckhorn och slungade dem ut bland folkhopen.

Det var all hans stackars hjärtas bitterhet, som äntligen fick ge sig luft. Rytande som ett vilt djur, knöt han näven mot de kringstående och slungade vad kastvapen han hade mot dem. Brännvinsglas och buteljer flögo tvärsöver rummet. Han visste inte till sig i sin vrede.

»Det är slut på auktionen,» röt han. »Ut med er! Aldrig i min tid skall Brobyprästen ha Björne. Ut med er! Jag skall lära er, jag, att ropa in för Brobyprästen!»

Han gick lös på auktionisten och skrivarna. De rusade undan. I villervallan stjälpte de omkull disken, och brukspatronen bröt med obeskrivligt raseri in i hopen av fredliga människor.

Där blev flykt och vild förvirring. Ett par hundra människor trängdes mot dörren, flyende för en enda man. Och han stod stilla, rytande sitt: »Ut med er!» Han sände förbannelser efter dem, och då och då svepte han till i högen med en stol, som han svängde som klubba.

Han förföljde dem ut i förstugan, men inte längre. Då den sista främlingen hade lämnat trappan, gick han tillbaka in i salongen och reglade dörren efter sig. Så drog han tillhopa en madrass och ett par kuddar, lade sig ned på dem, somnade in mitt i all förödelsen och vaknade inte förrän nästa dag.

Då Gösta kom hem, fick han veta, att Marianne ville tala med honom. Det träffade gott samman. Han hade just undrat hur han skulle komma till tals med henne.

Då han kom in i det skumma rummet, där hon låg, måste han stanna ett ögonblick nere vid dörren. Han såg inte var hon fanns.

»Stanna där du är, Gösta!» sade då Marianne till honom. »Det kan vara farligt att komma mig nära.»

Men Gösta hade kommit, tagande trappan i två steg, skälvande av iver och längtan. Vad brydde han sig om smittan! Han ville njuta saligheten av att se henne.

Ty hon var skön, hans älskade. Ingen ägde ett så mjukt hår, en så klar, strålande panna. Hela hennes ansikte var ett spel av skönt svängda linjer.

Han tänkte på ögonbrynen, skarpt och klart tecknade som honungstecknen på en lilja, och på näsans djärva kroklinje och på läpparna, mjukt svängda som rullande vågor, och på kindens långsträckta oval och hakans utsökt fina form.

Och han tänkte på hyns skära färg, på det trolska intrycket av de nattsvarta ögonbrynen under det ljusa håret och på de blå ögonstenarna, simmande i klart vitt, och på ljusglansen i ögonvrån.

Härlig var hon, hans älskade. Han tänkte på vilket varmt hjärta hon gömde under sin stolta yta. Hon hade krafter till hängivenhet och upp-

offring, dolda under det fina skinnet och de stolta orden. Det var salighet att se henne.

I två språng hade han stormat uppför trappan, och hon trodde, att han skulle stanna nere vid dörren. Han stormade genom rummet och knäföll vid hennes huvudgärd.

Men hans mening var att se henne, kyssa henne och säga henne farväl.

Han älskade henne. Han skulle helt visst aldrig upphöra att älska henne; men hans hjärta var vant vid att förtrampas.

O, var skulle han finna henne, denna ros utan stöd och rötter, som han kunde upptaga och kalla sin? Inte ens henne, som han hade hittat utkastad och halvdöd vid vägkanten, skulle han få behålla.

När skulle hans kärlek stämma upp sin visa, så hög och ren, att intet missljud skar igenom? När skulle hans lyckas slott byggas på en grund, som intet annat hjärta med oro och saknad längtade efter?

Han tänkte på hur han skulle säga henne farväl.

»Det är stor jämmer i ditt hem,» skulle han säga. »Mitt hjärta sönderslites vid tanken därpå. Du måste fara hem och återge din far hans förstånd. Din mor lever i ständig livsfara. Du måste hem, min älskade.»

Se, sådana försakelsens ord hade han på läpparna, men de blevo inte uttalade.

Han föll på knä vid hennes huvudgärd, och

han tog hennes huvud mellan sina händer och kysste henne; men sedan fann han inga ord. Hjärtat började slå så häftigt, som om det ville spränga bröstet.

Kopporna hade gått fram över det fagra ansiktet. Hyn hade blivit grov och ärrig. Aldrig mer skulle det röda blodet skimra fram på kinderna, eller de fina blå ådrorna synas vid tinningen. Ögonen lågo matta under svullna ögonlock. Ögonbrynen voro bortfallna och vitögats emaljglans var bruten i gult.

Allt var förhärjat. De djärva linjerna voro förbytta i grova och tunga.

De voro inte få, som sedermera sörjde Marianne Sinclaires gångna fägring. Runtom i Värmland klagade folket över förlusten av hennes ljusa hy, hennes blixtrande ögon och blonda hår. Där skattas skönheten som ingenstädes. Det glada folket sörjde, som om landet hade mistat en ädelsten i sin äras krona, som om tillvaron hade fått en fläck på sin solglans.

Men den första man, som såg henne, sedan hon hade mistat sin skönhet, hängav sig inte åt sorg.

Outsägliga känslor fyllde hans själ. Ju längre han såg på henne, dess varmare blev det inom honom. Kärleken växte och växte som en flod om våren. I vågor av eld vällde den fram ur hans hjärta, den fyllde hela hans varelse, den steg honom upp i ögonen som tårar, suckade på hans läppar, darrade i hans händer, i hela hans kropp.

O, att älska henne, försvara henne, hålla henne skadeslös, skadeslös!

Att vara hennes slav, hennes skyddsande!

Stark är kärleken, sedan den har undfått smärtans elddop. Han kunde inte tala med Marianne om skilsmässa och försakelse. Han kunde inte lämna henne. Han var skyldig henne sitt liv. Han kunde begå dödssynder för hennes skull.

Han sade inte ett förnuftigt ord, bara grät och kysste, ända tills den gamla sköterskan fann det vara tid att föra ut honom.

Då han var gången, låg Marianne och tänkte på honom och hans rörelse. »Det är gott att vara så älskad,» tänkte hon.

Ja, det var gott att vara älskad, men hur var det med henne själv? Vad kände hon? Å, intet, mindre än intet.

Var den död, hennes kärlek, eller vart hade den flytt? Var dolde det sig, hennes hjärtas barn?

Levde det ännu, hade det krupit in i hjärtats mörkaste vrår och satt där, frysande under isögonen, skrämt av de bleka hånskratten, halvkvävt under de knotiga fingrarna?

»Ah, min kärlek,» suckade hon, »mitt hjärtas barn! Lever du, eller är du död, död som min skönhet?»

*

Nästa dag steg den store brukspatronen i god tid in till sin hustru.

»Se till, att här blir ordning i huset igen,

Gustava!» sade han. »Jag skall fara och hämta hem Marianne.»

»Ja, käre Melchior, här skall visst bli ordning igen,» svarade hon.

Därmed var allt klart dem emellan.

En timme därefter var den store brukspatronen på väg till Ekeby.

Det stod inte till att få se en noblare och mer välvillig gammal herre än brukspatronen, där han satt i den nedfällda kursläden i sin bästa päls och sitt bästa skärp. Nu låg hans hår slätkammat över hjässan, ansiktet var blekt, och ögonen hade sjunkit ned i sina hålor.

Och det var heller ingen måtta med den glans, som från den klara himlen strömmade ned över februaridagen. Snön glittrade som unga flickors ögon, då första valsen spelas upp. Björkarna sträckte sitt fina spetsverk av tunna, brunröda kvistar mot skyn, och på somliga av dem satt en frans av små glittrande ispiggar.

Det var glans och festligt skimmer över dagen. Hästarna kastade dansande upp frambenen, och kusken måste smälla med piskan av idel glädje.

Den store brukspatronens släde höll efter en kort resa utanför stora trappan på Ekeby.

Betjänten kom ut.

»Var har du husbönderna?» frågade brukspatronen.

»De jaga den stora björnen i Gurlita klätt.»

»Allihop?»

»Allihop, patron. Den, som inte går med för björnens skull, går väl med för matsäckens.»

Brukspatronen skrattade så, att det genljöd över den tysta gården. Han gav betjänten en speciedaler för svaret.

»Säg nu till dotter min, att jag är här för att hämta henne! Hon skall inte behöva frysa. Jag har kursläde och en vargskinnspäls att svepa om henne.»

»Behagar inte patron stiga in?»

»Tack, du! Jag sitter bra, som jag sitter.»

Karlen försvann, och brukspatronen började sin väntan.

Den dagen var han i sådant strålande humör, att intet kunde förtreta honom. Han hade nog tänkt, att han skulle få vänta litet på Marianne, kanske hon inte en gång var uppstigen. Han fick roa sig med att se sig om så länge.

Det hängde vid taklisten en lång istapp, som solskenet hade ett gruvligt besvär med. Det började uppifrån, smälte lös en droppe och ville sedan ha denna att falla till jorden längs istappen. Men innan den hann halvvägs, var den stelnad på nytt. Och solskenet gjorde alltjämt nya försök och misslyckades alltjämt. Men äntligen var det en fribytare till stråle, som hängde sig fast i istappens spets, en liten en, som lyste och gnistrade av iver, och rätt som det var, hade den nått sitt mål, en droppe föll klingande till marken.

Brukspatronen såg på och skrattade: »Du var inte så dum, du,» sade han till solstrålen.

Gården var tyst och ödslig. Inte ett ljud hördes i det stora huset. Men brukspatronen blev inte otålig. Han visste, att kvinnor behöva mycken tid på sig, innan de bli i ordning.

Han satt och såg på duvslaget. Fåglarna hade galler för gluggen. De voro instängda, så länge vintern varade, för att höken inte skulle utrota dem. Tid efter annan kom en duva och stack sitt vita huvud ut mellan maskorna.

»Hon väntar på våren,» sade Melchior Sinclaire. »Men hon får ha tålamod än så länge.»

Duvan kom så regelbundet, att han tog upp klockan och gav akt på henne med uret i hand. Precis var tredje minut stack hon ut huvudet.

»Nej, min lilla vän,» sade han, »tror hon våren blir färdig på tre minuter? Hon får lära sig vänta.»

Och vänta fick han själv; men han hade god tid.

Hästarna skrapade först otåligt i snön, men så blevo de sömniga av att stå och blinka i solskenet. De lutade samman sina huvuden och sovo.

Kusken satt rak på bocken med piska och tömmar i hand och ansiktet vänt rätt mot solen och sov, sov, så att han snarkade.

Men brukspatronen sov inte. Han hade aldrig varit mindre betänkt på att sova. Sällan hade han haft nöjsammare timmar än under denna glada väntan. Marianne hade varit sjuk. Hon hade inte kunnat komma förr, men nu skulle hon komma. Å, naturligtvis skulle hon det. Och allt skulle bli gott igen.

Nu kunde hon ju förstå, att han inte var ond på henne. Han hade ju kommit själv med två hästar och kursläde.

Borta på flustret utanför bikupan satt en talgoxe i färd med ett riktigt sataniskt knep. Han skulle ha sig middag förstås, och rätt som det var knackade han mot flustret med sin lilla skarpa näbb. Men inne i kupan hängde bien i en stor, mörk pung. Allt är i den strängaste ordning, skaffarna dela ut matransonerna, munskänken springer från mun till mun med nektar och ambrosia. De, som hänga innerst, byta under beständigt krälande plats med de yttre, på det att värme och bekvämlighet må jämnt fördelas.

Då höra de talgoxens knackning, och hela kupan blir ett surrande av nyfikenhet. Är det vän eller är det fiende? Är det en fara för samhället? Drottningen har dåligt samvete. Hon kan inte vänta i lugn och ro. Månne det är mördade drönares vålnader, som spöka därute? »Gå ut och se vad det är!» befaller hon syster portvakterskan. Och denna går. Med ett »Leve drottningen!» störtar hon ut, och hej! där är talgoxen över henne. Med framsträckt hals och av iver darrande vingar griper han henne, krossar henne, äter henne, och ingen bär bud om hennes öde in till härskarinnan. Men talgoxen börjar åter knacka, och bidrottningen fortfar att sända ut sina portvaktare, och alla försvinna de. Ingen kommer åter för att tala om vem som har knackat. Hu, det blir hemskt inne i den mörka kupan! Hämndlystna andar driva sitt spel där-

utanför. Den som blott vore utan öron! Den som blott kunde låta bli att vara nyfiken! Den som blott kunde vänta i ro!

Den store Melchior Sinclaire skrattade så, att han fick tårar i ögonen, åt de dumma kvinnfolken inne i kupan och åt den kvicka, gulgröna kanaljen därutanför.

Det är då ingen konst att vänta, när man är fullt säker på sin sak, och när det finns så mycket att förströ tankarna med.

Där kommer den stora gårdshunden. Han smyger fram på yttersta tåspetsarna, håller ögonen på marken och svänger smått med svansen, som om han ämnade sig åstad i det likgiltigaste ärende. Med ens börjar han ivrigt gräva i snön. Helt visst har den gamla skälmen där gömt orättfånget gods.

Men just som han lyfter huvudet för att titta efter om han nu kan förtära det i ro, blir han helt snopen vid att se två skator framför sig.

»Tjuvgömmare!» säga skatorna och se ut som samvetet självt. »Vi äro polisbetjänter, vi. Hit med tjuvgodset!»

»Å, tyst, era rackare! Jag är gårdsfogden.»

»Just den rätta!» håna de.

Hunden kastar sig över dem, och de fly med tröga vingslag. Hunden rusar efter, hoppar och skäller. Men medan han jagar den ena, är den andra redan tillbaka. Hon flyger ned i hålet, sliter i köttstycket, men orkar inte lyfta det. Hunden rycker till sig köttet, håller det mellan tassarna och biter i det. Skatorna sätta sig tätt framför honom

och säga elakheter. Han bligar bistert på dem, medan han äter, och när det blir alltför galet, rusar han upp och driver bort dem.

Solen började sjunka ned mot de västra bergen. Den store brukspatronen såg på sin klocka. Hon var tre. Och mor, som hade haft middagen färdig klockan tolv!

I detsamma kom betjänten ut och anmälde, att fröken Marianne önskade tala med honom.

Brukspatronen lade vargskinnspälsen över armen och gick i strålande humör uppför trappan.

Då Marianne hörde hans tunga steg i trapporna, visste hon inte ännu om hon skulle följa honom hem eller inte. Hon visste bara, att hon måste ha ett slut på denna långa väntan.

Hon hade hoppats, att kavaljererna skulle komma hem; men de kommo inte. Så fick hon själv laga, att allt detta toge slut. Hon stod inte ut längre.

Hon hade tänkt, att han i vredesmod skulle fara sin väg, då han hade väntat fem minuter, eller att han skulle slå in dörrarna eller försöka sätta eld på huset.

Men där satt han lugn och småleende och bara väntade. Hon hyste varken hat eller kärlek till honom. Men det fanns en inre röst hos henne, som liksom varnade henne för att än en gång ge sig i hans makt. Och dessutom ville hon hålla sitt ord till Gösta.

Om han hade somnat, om han hade talat, om han hade varit orolig, om han hade visat något tecken till tvekan, om han hade låtit köra vagnen

bort i skuggan! Men han var bara tålamod och visshet.

Säker, så smittsamt säker, att hon skulle komma, bara han väntade.

Det värkte i hennes huvud. Det ryckte i varje nerv. Hon kunde inte få ro, så länge hon visste, att han satt där. Det var, som om hans vilja släpade henne bunden nedför trapporna.

Så skulle hon åtminstone tala med honom.

Innan han kom, lät hon draga upp gardinerna, och hon lade sig så, att hennes ansikte kom i full dager.

Därmed hade hon helt visst åsyftat att ställa honom på ett slags prov, men Melchior Sinclaire var en märklig man den dagen.

Då han såg henne, gjorde han inte en åtbörd, gav inte till ett utrop. Det var, som om han inte hade sett någon förändring hos henne. Hon visste hur högt han hade dyrkat hennes fagra yttre. Men han lät inte märka någon sorg. Han behärskade hela sin varelse för att inte bedröva henne. Detta grep henne. Hon började förstå varför hennes mor alltjämt höll honom kär.

Han visade ingen tvekan. Han kom varken med förebråelser eller urskuldanden.

»Jag skall svepa om dig vargskinnspälsen, Marianne. Den är inte kall. Den har legat i mitt knä hela tiden.»

I alla fall gick han fram till brasan och värmde den.

Sedan hjälpte han henne att resa sig från soffan,

svepte pälsen om henne, hängde en schal över hennes huvud, drog ned den under armarna och knöt den på ryggen.

Hon lät det ske. Hon var viljelös. Det var gott att bli omhägnad, det var ljuvligt att inte behöva vilja. Framför allt gott för den, som var så sönderplockad som hon, för den, som inte ägde en tanke eller en känsla, som var hennes egen.

Den store brukspatronen lyfte upp henne, bar henne ned i släden, slog upp kuren, stoppade fällen om henne och körde bort från Ekeby.

Hon slöt ögonen och suckade, dels av välbehag, dels av saknad. Hon lämnade livet, det verkliga livet, men så kunde det ju också vara detsamma för henne, hon som inte kunde leva, blott spela.

*

Ett par dagar därefter ställde hennes mor om, att hon fick råka Gösta. Hon sände efter honom, medan brukspatronen gjorde sin långa promenad upp till timmerkörarna, och förde honom in till Marianne.

Gösta kom in, men han varken hälsade eller talade. Han blev stående nere vid dörren och såg mot golvet som en genstörtig pojke.

»Men, Gösta!» utbrast Marianne. Hon satt i sin länstol och såg på honom halvt road.

»Ja, så heter jag.»

»Kom hit, kom ända fram till mig, Gösta!»

Han gick sakta fram till henne, men lyfte inte ögonen.

»Kom närmare! Fall på knä här!»

»Herre Gud, vad skall allt detta tjäna till?» utbrast han, men han lydde.

»Gösta, jag vill säga dig, att jag tror det var bäst, att jag kom tillbaka hem.»

»Man får hoppas, att de inte mer skola kasta ut fröken Marianne i snödrivan.»

»O, Gösta, tycker du inte om mig mer? Tycker du, att jag är för ful?»

Han drog ned hennes huvud och kysste henne, men han såg lika kall ut.

Hon var egentligen road. Om han behagade vara svartsjuk på hennes föräldrar, vad mer? Det måtte väl gå över. Nu roade det henne att försöka återvinna honom. Hon visste knappt varför hon ville hålla honom kvar, men hon ville det. Hon tänkte på att han dock för en enda gång hade lyckats befria henne från sig själv. Han var väl den ende, som skulle kunna göra det än en gång.

Och nu började hon tala, ivrig att återvinna honom. Hon sade, att det inte hade varit hennes mening att för alltid övergiva honom, men för en tid måste de för syns skull bryta sin förbindelse. Han hade ju själv kunnat se, att hennes far stod på vansinnets tröskel, att hennes mor gick i ständig livsfara. Han måste ju förstå, att hon hade varit tvungen att fara hem.

Då bröt hans vrede ut i ord. Hon behövde inte göra sig till. Han ville inte längre vara hennes

lekboll. Hon hade övergivit honom, så snart hon hade fått fara hem, och han kunde inte älska henne mer. Då han i förrgår kom hem från jakten och fann henne borta utan en hälsning, utan ett ord, då hade hans blod stelnat i ådrorna; han hade varit nära att dö av sorg. Han kunde inte älska den, som hade gjort honom så stor smärta. Hon hade för resten aldrig älskat honom. Hon var en kokett, som ville ha någon, som kysste och smekte henne också här i hemtrakten, det var allt.

Trodde han då, att hon brukade låta ungherrar smeka sig?

Åja, det trodde han nog. Kvinnorna voro inte så heliga, som de sågo ut. Själviskhet och koketteri från början till slut! Nej, om hon hade vetat hur han kände det, då han kom hem från jakten! Det var, som om han hade vadat i isvatten. Han skulle aldrig övervinna den smärtan. Den skulle följa honom genom hela livet. Han kunde aldrig bli människa mer.

Hon försökte förklara för honom hur allt hade gått till. Hon sökte påminna honom om att hon alltjämt var trogen.

Ja, det var detsamma, ty nu älskade han henne inte mer. Nu hade han genomskådat henne. Hon var självisk. Hon älskade honom inte. Hon hade rest utan att ge honom en hälsning.

Oupphörligt kom han tillbaka till detta. Hon nära nog njöt av uppträdet. Ond kunde hon inte bli. Hon förstod hans vrede så väl. Någon verklig brytning fruktade hon inte heller. Till sist blev hon

dock orolig. Hade det verkligen inträtt ett sådant omslag hos honom, att han inte mer kunde tycka om henne?

»Gösta!» sade hon. »Var jag självisk, när jag gick till Sjö efter majoren? Jag mindes nog, att de hade kopporna där. Inte heller är det gott att gå ute i tunna skor i köld och snö.»

»Kärleken lever av kärlek och inte av tjänster och välgärningar,» sade Gösta.

»Du vill då, att vi skola vara främlingar hädanefter, Gösta?»

»Det vill jag.»

»Gösta Berling är mycket ombytlig.»

»Man brukar beskylla mig för dylikt.»

Han var kall, omöjlig att värma, och egentligen var hon själv ännu kallare. Själviakttagelsen satt och hånlog åt hennes försök att spela förälskad.

»Gösta!» sade hon, i det hon gjorde ännu ett bemödande. »Jag har aldrig med min vilja förorättat dig, om det än kan se så ut. Jag ber dig: förlåt mig!»

»Jag kan inte förlåta dig.»

Hon visste, att om hon hade ägt en hel känsla, skulle hon ha vunnit honom åter. Och hon försökte spela passionerad. Isögonen hånade henne, men hon försökte i alla fall. Hon ville inte förlora honom.

»Gå inte, Gösta! Gå inte i vrede! Tänk på hur ful jag har blivit! Ingen kan älska mig mer.»

»Jag gör det inte heller,» sade han. »Du får

finna dig i att se ditt hjärta förtrampas, du som andra.»

»Gösta, jag har aldrig kunnat älska någon annan än dig. Förlåt mig! Överge mig inte! Du är den ende, som kan frälsa mig från mig själv.»

Han sköt henne ifrån sig.

»Du talar inte sanning,» sade han med isande lugn. »Jag vet inte vad du vill mig, men jag ser, att du ljuger. Varför vill du hålla kvar mig? Du är så rik, att friare aldrig skola saknas dig.»

Därmed gick han.

Och inte förr hade han stängt dörren, än saknaden och smärtan i hela sitt majestät höllo sitt intåg i Mariannes hjärta.

Det var kärleken, hennes eget hjärtas barn, som kom fram ur den vrå, dit isögonen hade förvisat honom. Han kom, den efterlängtade, nu, när det var för sent. Nu trädde han fram, allvarlig och allsmäktig, och saknad och smärta uppburo hans konungamantel.

Då Marianne kunde med verklig visshet säga till sig själv, att Gösta Berling hade övergivit henne, erfor hon en rent kroppslig smärta, så förfärlig, att hon nästan bedövades. Hon tryckte sina händer mot hjärtat och satt i timtal på samma ställe, kämpande med tårlös sorg.

Och det var hon själv, som led, inte en främling, inte en skådespelerska. Hon själv var det.

Varför hade hennes far kommit och skilt dem åt? Hennes kärlek hade ju inte varit död. Det var

blott i sitt svaghetstillstånd efter sjukdomen, som hon inte hade kunnat erfara hans makt.

O Gud, o Gud, att hon hade förlorat honom! O Gud, att hon hade vaknat så sent!

Ah, han var den ende, han var hennes hjärtas behärskare! Av honom kunde hon tåla allt. Hårdhet och onda ord från honom böjde henne blott till ödmjuk kärlek. Om han hade slagit henne, skulle hon som en hund krupit fram till honom och kysst hans hand.

Hon ryckte till sig penna och papper och skrev med förfärlig iver. Först skrev hon om sin kärlek och saknad. Sedan bad hon, inte om hans kärlek, endast om hans förbarmande. Det var något slags vers hon skrev.

Hon visste inte vad hon skulle göra för att skaffa sig lindring i denna dova smärta.

Då hon hade slutat, tänkte hon, att om han finge se detta, så skulle han dock tro, att hon älskade honom. Nå, varför skulle hon inte sända det skrivna till honom? Nästa dag skulle hon sända av det, och hon trodde nog, att det skulle föra honom åter till henne.

Nästa dag gick hon i ångest och strid med sig själv. Vad hon skrivit, föreföll henne så ömkligt och dumt. Det hade varken rim eller meter. Det var bara prosa. Han skulle väl bara skratta åt sådana verser.

Hennes stolthet vaknade också. Om han inte älskade henne mer, då var det en så förskräcklig förnedring att tigga om hans kärlek.

Stundom kom klokheten och sade henne, att hon borde vara glad, att hon hade sluppit ut ur förbindelsen med Gösta och alla de bedrövliga förhållanden, som den skulle draga med sig.

Hennes hjärtas kval voro dock så förskräckliga, att känslorna till sist fingo råda. Tre dagar efter den, då hon blivit medveten om sin kärlek, hade hon fått verserna inlagda och Gösta Berlings namn skrivet på omslaget. De blevo dock inte avsända. Innan hon hade funnit en lämplig budbärare, hade hon fått höra sådana ting om Gösta Berling, att hon insåg, att det redan var för sent att vinna honom tillbaka.

Men det blev hennes livs sorg, att hon inte hade sänt av de verserna i tid, medan hon hade kunnat vinna honom.

All hennes smärta knöt sig fast vid denna punkt: »Om jag inte hade dröjt så länge, om jag inte hade dröjt så många dagar!»

Livets lycka eller åtminstone livets verklighet skulle de ha vunnit henne, dessa skrivna ord. Hon var viss om att de skulle ha fört honom tillbaka till henne.

Sorgen kom dock att göra henne samma tjänst som kärleken. Den gjorde henne till en hel människa, mäktig att hänge sig så åt gott som ont. Sjudande känslor strömmade fritt genom hennes själ utan att hämmas av själviakttagelsens iskyla. Så blev hon ock, trots sin fulhet, mycket älskad.

Dock säger man, att hon aldrig glömde Gösta

Berling. Hon sörjde honom så, som man sörjer ett förspillt liv.

Och hennes stackars verser, som en tid blevo mycket lästa, äro för längesedan glömda. Dock te de sig sällsamt rörande, så som jag ser dem, skrivna på gulnat papper, med bleknat bläck och en tät, prydlig handstil. Det är en hel levnads saknad knuten till dessa arma ord, och jag skriver av dem med en viss mystisk bävan, som om det bodde hemliga krafter i dem.

Jag ber er läsa dem och tänka på dem. Vem vet vad makt de hade haft, om de hade blivit avsända? De äro dock lidelsefulla nog för att bära vittne om en sann känsla. Kanske hade de kunnat föra honom åter till henne.

De äro bevekande nog, ömma nog i sin tafatta formlöshet. Ingen kan önska dem annorlunda. Ingen kan vilja se dem insnörda i rimmets och meterns bojor, och dock är det så vemodsfullt att tänka, att kanske just denna ofullkomlighet hindrade henne från att sända dem i tid.

Jag ber er läsa dem och älska dem. Det är en människa stadd i stor nöd, som har skrivit dem.

Barn, du har älskat, men aldrig mer
skall du smaka kärlekens fröjd.
Lidelsens storm har skakat din själ.
Var glad, du är gången till ro!
Ej mer skall du vräkas i tornhög fröjd.
Var glad, du är gången till ro!
Ej mer skall du sänkas till smärtans djup,
o, aldrig mer!

Barn, du har älskat, men aldrig mer
lågar i flammor din själ.
Du var som ett fält av torkat gräs,
du fylldes av eld för en kort sekund.
För vältrande rökmoln och flingor av kol
flydde himmelens fåglar med höga skrän.
Må de vända hem! Du ej brinner mer,
kan ej brinna mer.

Barn, du har älskat, men aldrig mer
skall du höra kärlekens röst.
Ditt hjärtas krafter som trötta barn,
vilka sitta på skolans hårda bänk,
längta ut till frihet och lekar,
men ingen kallar dem mer.
De sitta som en kvarglömd postering:
ingen kallar dem mer.

Barn, den ende är gången
och med honom all kärlek och kärleks fröjd.
Han, som du älskat så, som om han lärt dig
att med vingar flyga i luftens rymd.
Han, som du älskat så, som om han skänkt dig
den enda säkra platsen i översvämmad by,
han är gången, han, som ensam förstod
öppna ditt hjärtas dörr.

*

Jag vill bedja dig om en enda ting, du min älskade:
Lägg aldrig uppå mig hatets börda!
Det svagaste av allt svagt, är det ej ett människohjärta?
Hur ville det leva under den sargande tanken,
att det vore en annan till plåga?

O, min älskade, ville du mörda mig,
skaffa dig ingen dolk, köp ej gift eller rep!
Men låt mig blott veta, att du vill se mig försvinna
från jordens grönskande ängder, från livets riken.
Och jag skall sjunka i graven.

Du gav mig livets liv. Du mig kärlek gav.
Och du tar din gåva igen. O, jag vet det väl.
Men byt den icke i hat!
Jag älskar ändock att leva. O, minns det!
Men jag vet jag skall dö under hatets börda.

TIONDE KAPITLET.

Unga grevinnan.

UNGA GREVINNAN sover till klockan tio om morgonen och vill var dag se färskt bröd på frukostbordet. Unga grevinnan syr tambursöm och läser poesi. Hon förstår intet av vävning och matlagning. Unga grevinnan är bortskämd.

Men unga grevinnan är glad och låter sin munterhet lysa över allt och alla. Man förlåter henne så gärna den långa morgonsömnen och det färska brödet, ty hon slösar med välgärningar mot de fattiga och är vänlig mot var man.

Unga grevinnans far är en svensk adelsman, som har bott i Italien hela sitt liv, kvarhållen där av det vackra landet och av en av det vackra landets sköna döttrar. Då greve Henrik Dohna reste i Italien, hade han blivit mottagen i denne ädlings hem, gjort bekantskap med hans döttrar, gift sig med en av dem och fört henne med sig till Sverige.

Hon, som alltid hade kunnat svenska och blivit uppfostrad till att älska allt svenskt, trives väl

uppe i björnlandet. Hon svänger om så glatt i den långdans av nöjen, som virvlar runtom Lövens långa sjö, att man kunde tro, att hon alltid hade levat däruppe. Litet nog förstår hon emellertid vad det vill säga att vara grevinna. Det finns ingen ståt, ingen stelhet, ingen nedlåtande värdighet hos denna unga, glada varelse.

De gamla herrarna voro de, som tyckte mest om unga grevinnan. Det var märkvärdigt vilken framgång hon hade hos gamla herrar. Då de hade sett henne på en bal, så kunde man vara viss om att de allesammans, både lagmannen i Munkerud och prosten i Bro och Melchior Sinclaire och kaptenen på Berga, skulle förklara för sina hustrur i djupaste förtroende, att om de hade råkat unga grevinnan för fyrtio eller trettio år sedan...

»Ja, då var hon visst inte född,» säga de gamla fruarna.

Och nästa gång de råkas, bry de unga grevinnan för att hon tar de gamla herrarnas hjärtan ifrån dem.

De gamla fruarna se henne med en viss ängslan. De komma så väl ihåg grevinnan Märta. Lika glad och god och älskad hade hon varit, då hon första gången kom till Berga. Och av henne hade det endast blivit en fåfäng och nöjeslysten kokett, som numera icke förmådde tänka på någonting annat än sina förströelser. »Om hon bara hade en man, som kunde hålla henne till arbete!» säga de gamla fruarna. »Om hon bara kunde sätta upp vävar!» Ty att sätta upp vävar, det tröstar för

all sorg, det slukar alla intressen, det har varit många kvinnors räddning.

Unga grevinnan vill gärna bli en bra husmor. Hon vet intet bättre än att som en lycklig hustru bo i ett gott hem, och ofta kommer hon på de stora bjudningarna och slår sig ned hos de gamla.

»Henrik vill så gärna, att jag skall lära mig bli en duglig husmor,» säger hon, »liksom hans mor är. Lär mig hur man sätter upp vävar!»

Då höja de gamla en tvåfaldig suck: för det första över greve Henrik, som kan tro, att hans mor var en duglig husmor, och för det andra över svårigheten att inviga denna unga okunniga varelse i så invecklade ting. Man behöver bara tala vid henne om pasma och solv, om skaft och vinklar, om entränning och tuskaft, för att det skall löpa runt i hennes huvud, än mera då, när talet blir om korndräll och gåsöga och vandringsman.

Ingen, som ser unga grevinnan, kan låta bli att undra över varför hon har gift sig med den dumma greve Henrik.

Stackars den, som är dum! Det är synd om honom, var han är. Och mest synd är det om den, som är dum och bor i Värmland.

Allaredan finns det många historier om greve Henriks dumhet, och han är inte mer än några och tjugu år gammal. Man kan tala om hur han underhöll Anna Stjärnhök på ett slädparti för några år sedan.

»Du är vacker, du Anna,» sade han.

»Du pratar, Henrik.»

»Du är den vackraste i hela Värmland.»

»Det är jag visst inte.»

»Den vackraste på slädpartiet är du i alla fall.»

»Ack, Henrik, det är jag inte heller.»

»Ja, men nog är du vackrast i denna släden. Det kan du då inte neka.»

Nej, det kunde hon inte.

Ty greve Henrik är inte vacker, han. Han är lika ful som dum. De bruka säga om honom, att det huvud, som sitter på hans tunna hals, har gått i arv inom släkten i ett par hundra år. Det är därför hjärnan är så utnött hos den sista arvingen. »Det är ju klart, att han inte har något eget huvud,» säger man. »Han har lånat far sins. Han törs ju inte böja på det. Han är rädd för att mista det. Han har ju allaredan gul hy och rynkor i pannan. Huvudet har nog varit i bruk hos både far och farfar. Varför skulle annars håret vara så tunt och läpparna så blodlösa och hakan så spetsig?»

Ständigt har han spektakelmakare omkring sig, som locka honom att säga dumheter och sedan bevara dem, sprida ut dem, hjälpa upp dem.

Lycka är det för honom, att han inte märker något. Han är högtidlig och värdig i allt sitt uppträdande. Kan han tänka sig, att andra inte också äro det? Värdigheten har satt sig i kroppen på honom: han rör sig avmätt, han går rak, han vrider aldrig på huvudet, utan att hela kroppen följer med.

Han hade varit i Munkerud på besök hos lag-

mannens för några år sedan. Ridande hade han kommit, burit hög hatt, gula byxor och blanka stövlar och suttit styv och stolt i sadeln. Vid ankomsten gick allt väl. Men då han skulle rida bort igen, hände sig, att en av de nedhängande kvistarna i björkallén slog av honom hatten. Han steg av, satte på sig hatten och red åter fram under samma kvist. Åter blev hatten avslagen. Det upprepades fyra gånger.

Lagmannen gick till sist fram till honom och sade: »Om bror skulle rida på sidan om kvisten nästa gång?»

Femte gången kom han lyckligen förbi kvisten.

Men det är dock så, att unga grevinnan tycker om honom i trots av hans gammalmanshuvud. Hon visste ju inte, att han i sitt eget land omgavs av en sådan dumhetens martyrgloria, då hon såg honom nere i Rom. Därute hade det varit något av ungdomsglans över honom, och de hade blivit förenade under så ytterst romantiska omständigheter. Man skulle bara höra grevinnan berätta om huru greve Henrik måste enlevera henne. Munkar och kardinaler hade råkat i vrede över att hon hade velat överge sin moders religion, som hon förut hade tillhört, och bli protestant. Hela pöbeln hade varit i uppror. Hennes fars palats belägrades. Henrik förföljdes av banditer. Mor och syster bönföllo henne om att avstå från giftermålet. Men hennes far blev rasande över att det italienska packet skulle hindra honom att ge sin dotter åt vem han ville. Han befallde greve Henrik att en-

levera henne. Och så, eftersom det var omöjligt för dem att bli vigda hemma, utan att det upptäcktes, så smögo sig hon och Henrik på bakgator och alla möjliga mörka vägar till svenska konsulatet. Och då hon där hade avsvurit sin katolska tro och blivit protestant, så blevo de ögonblickligen vigda och sända åstad norrut i en raskt körd resvagn. »Det kunde inte hinnas med någon lysning, ser ni. Det kunde det rakt inte,» brukar unga grevinnan säga. »Och det var ju dystert att bli vigd på ett konsulat och inte i en av de vackra kyrkorna, men annars hade Henrik fått vara utan mig. Därnere äro alla så häftiga, både pappa och mamma och kardinaler och munkar, alla äro häftiga. Det var därför allt måste gå så hemligt till, och om folket hade fått se oss smyga hemifrån, hade de säkert slagit ihjäl oss båda två bara för att rädda min själ. Henrik var naturligtvis redan hemfallen åt fördömelsen.»

Men den unga grevinnan tycker om sin man, även sedan de ha kommit hem till Borg och leva ett lugnare liv. Hon älskar hos honom glansen av det gamla namnet och de bragdrika förfäderna. Hon tycker om att se hur hennes närvaro uppmjukar stelheten i hans väsen och att höra hur hans röst veknar, när hon talar med honom. Och dessutom håller han av henne och skämmer bort henne, och så är hon nu en gång gift med honom. Unga grevinnan kan just inte tänka sig, att inte en gift kvinna skulle tycka om sin man.

På visst sätt motsvarar han också hennes ideal

av manlighet. Han är rättrådig och sanningsälskande. Han har aldrig svikit sitt givna ord. Hon håller honom för en sann ädling.

*

Den åttonde i mars månad firar länsman Scharling sin födelsedag, och då färdas mycket folk uppför Broby backar. Människor från östan och västan, kända och okända, bjudna och objudna bruka då komma till länsmansgården. Alla äro välkomna. Alla finna nog av mat och dryckjom, och i balsalen finns svängrum nog för de danslystna från sju kyrksocknar.

Unga grevinnan kommer också, såsom hon kommer allestädes, där man kan vänta sig dans och lustighet.

Men den unga kvinnan är inte glad, när hon kommer. Det är, som om hon hade en förkänsla av att nu är det hennes tur att dragas in i äventyrens vilda jakt.

På vägen har hon suttit och betraktat den sjunkande solen. Den gick ned från en himmel utan moln och efterlämnade inga guldkanter på lätta skyar. Gråblek skymningsluft, genomjagad av kalla stormilar, betäckte nejden.

Unga grevinnan såg hur dagen och natten kämpade och hur rädsla grep allt levande vid de väldigas strid. Hästarna hastade bort med det sista lasset för att snart komma under tak. Timmerhuggarna skyndade hem från skogen, pigorna från

ladugården. Vilddjuren tjöto i skogsbrynet. Dagen, människornas älskling, besegrades.

Ljuset slocknade, färgerna bleknade. Köld och fulhet var allt hon såg. Vad hon hade hoppats, vad hon hade älskat, vad hon hade verkat, tycktes henne också inhöljas i skymningens grå dager. Det var trötthetens, nederlagets, vanmaktens timme så för henne som för all naturen.

Hon tänkte på att hennes eget hjärta, som nu i sin sprittande fröjd höljde tillvaron i purpur och guld, hon tänkte på att detta hjärta kanske en gång skulle förlora sin kraft att lysa upp hennes värld.

»O, vanmakt, mitt eget hjärtas vanmakt!» sade hon till sig själv. »Kvävande gråa skymningsgudinna, en gång skall du bli härskarinna i min själ. Då skall jag se livet fult och grått, som det kanske också är, då skall mitt hår vitna, min rygg krökas, min hjärna förlamas.»

I detsamma svängde släden in på länsmansgården, och som den unga grevinnan just då såg upp, föllo hennes ögon på ett gallerfönster i en flygelbyggnad och på ett bistert blickande ansikte därbakom.

Detta ansikte tillhörde majorskan på Ekeby, och den unga kvinnan kände, att nu var hennes nöje förstört för den aftonen.

Det går väl an att vara glad, då man inte ser sorgen, blott hör henne omtalas som en gäst i främmande land. Värre är det att bevara hjärtats

glädje, då man står öga mot öga med nattsvart, bistert blickande nöd.

Grevinnan vet nog, att länsman Scharling har satt majorskan i häkte, och att hon skall undergå rannsakning för de våldsbragder hon utförde på Ekeby samma natt, som den stora balen stod där. Men hon har just inte tänkt på att hon skulle hållas i förvar där på länsmansgården, så nära balsalen, att man därifrån kunde se in i hennes rum, så nära, att hon måste höra dansmusiken och det glada stojet. Och nu tar tanken på henne bort all grevinnans glädje.

Unga grevinnan dansar nog både vals och kadrilj. Hon är nog uppe både i menuetten och angläsen, men mellan varje dans måste hon smyga fram till fönstret och se över till flygelbyggnaden. Där är ljus i majorskans fönster, och hon kan se hur denna går fram och åter i sitt rum. Hon tycks aldrig vila, utan går ständigt.

Grevinnan har alls ingen glädje av dansen. Hon bara tänker på hur majorskan går fram och åter i sitt fängelse som ett fångat vilddjur. Hon undrar på att alla andra kunna dansa. Helt visst äro där många, som äro lika upprörda som hon över att veta majorskan vara dem så nära, och dock är det ingen, som låtsar om något. Det bor ett fördragsamt folk i Värmland.

Men för varje gång hon har sett ut, röra sig hennes fötter tyngre i dansen, och skrattet vill fastna i hennes strupe.

Länsmannens hustru ger akt på henne, då hon

stryker imman av fönsterrutan för att se ut, och kommer fram till henne.

»Ett sådant elände! Å, ett sådant elände detta är!» viskar hon till grevinnan.

»Jag tycker det är nästan omöjligt att dansa i afton,» viskar grevinnan tillbaka.

»Inte är det heller med min vilja, som vi ha bal här, medan hon sitter där instängd,» svarar fru Scharling. »Hon har varit i Karlstad hela tiden, sedan hon blev häktad. Nu skall rannsakningen snart ske med henne, och därför blev hon hitförd i dag. Inte kunde vi sätta henne i det usla häktet i tingshuset, utan hon fick vara i vävkammaren i flygeln. Hon skulle ha fått vara i mitt förmak, grevinna, om inte alla dessa människor hade kommit just i dag. Grevinnan känner henne knappast, men hon har varit som en mor och en drottning för oss alla. Vad skall hon tänka om oss, som dansa här, medan hon är i så stor nöd? Väl är det, att de flesta inte veta, att hon sitter där.»

»Hon borde aldrig ha blivit häktad,» säger unga grevinnan strängt.

»Nej, det är ett sant ord, grevinna, men det var ingen annan råd, om inte ännu värre olyckor skulle ske. Inte var det någon, som förmenade henne att sätta eld på sina egna halmstackar och köra bort kavaljererna, men majoren strök ju omkring på jakt efter henne. Gud vet vad han hade tagit sig till, om hon inte hade blivit insatt. Scharling har fått lida mycken förargelse för att han häktade majorskan, grevinna. Till och med i Karlstad voro

de missnöjda med honom, därför att han inte såg genom fingrarna med allt, som hände på Ekeby. Men han gjorde vad han trodde vara bäst.»

»Men nu blir hon väl dömd?» säger grevinnan.

»Ånej, grevinna, dömd blir hon inte. Majorskan på Ekeby blir nog frikänd, men det är ändå för mycket för henne, allt detta, som hon har måst bära i dessa dagar. Hon blir visst tokig. Ni kan veta, en så stolt fru, hur kan hon tåla att behandlas som en brottsling? Jag tror, att det hade varit bäst, om hon hade fått gå fri. Hon hade kanske undkommit på egen hand.»

»Släpp henne lös!» säger grevinnan.

»Det kan ju envar annan göra än länsmannen eller hans hustru,» viskar fru Scharling. »Vi måste ju vakta henne, vi. Särskilt i natt, då så många av hennes vänner äro här, sitta två karlar på vakt utanför dörren, och det är stängt och bommat om henne, så att ingen kan komma till henne. Men om någon toge ut henne, grevinna, så skulle vi bli så glada, både Scharling och jag.»

»Kan jag inte få gå till henne?» säger unga grevinnan.

Fru Scharling fattar henne ivrigt om handleden och för henne med sig ut. I förstugan kasta de över sig ett par schalar, och så skynda de över gården.

»Det är inte sagt, att hon talar till oss ens,» säger länsmannens hustru. »Men hon kan ändå se, att vi inte ha glömt henne.»

De komma in i flygelns första rum, där de

två männen sitta och vakta vid den tillbommade dörren, och träda utan att hindras in till majorskan. Hon bor i ett stort rum, uppfyllt med vävstolar och annan redskap. Det begagnas egentligen till vävkammare, men det har galler för fönstret och starka lås för dörren för att i nödfall kunna användas till häkte.

Därinne fortfar majorskan att gå utan att ge synnerlig akt på dem.

Hon är stadd på en lång vandring i de dagarna. Hon kan inte minnas annat, än att hon går de tjugu milen upp till sin mor, som sitter däruppe i Älvdalsskogarna och väntar på henne. Hon har aldrig tid att vila. Hon måste gå. Rastlös brådska är över henne. Hennes mor är mer än nittio år. Hon skall snart vara död.

Hon har mätt upp golvets längd alnvis, och nu räknar hon varven, läggande hop alnarna till famnar och famnarna till halvmil och mil.

Tung och lång synes henne vägen, och dock vågar hon inte vila. Hon vadar fram genom djupa drivor. Hon hör de eviga skogarna susa över sig, där hon går. Hon rastar i finnens pörte och i kolarens rishydda. Stundom, då ingen människa finns på flere mil, måste hon bryta sig kvistar till ett läger och vila under roten av en kullvräkt gran.

Och slutligen har hon nått målet, de tjugu milen äro slut, skogen öppnar sig, och röda boningshus stå på en snötäckt gård. Klarälven rusar skummande fram i en rad av små forsar, och på det välkända bruset hör hon, att hon är hemma.

Och hennes mor, som får se henne komma, tiggande, såsom hon har velat det, kommer henne till mötes.

Då majorskan har kommit så långt, ser hon alltid upp, blickar omkring sig, ser den stängda dörren och vet var hon är.

Då undrar hon om hon håller på att bli tokig och sätter sig att tänka och vila. Men om en stund är hon i färd på nytt, sammanräknar alnar och famnar till halvmil och mil, håller små korta raster i finnpörtena och sover varken natt eller dag, förrän hon åter har tillryggalagt de tjugu milen.

Under hela den tid hon har suttit fången har hon nästan aldrig sovit.

Och de båda kvinnorna, som ha kommit för att se till henne, se på henne med ångest.

Den unga grevinnan skall sedan alltid minnas henne, sådan hon då gick där. Hon ser henne sedan ofta i sina drömmar och vaknar då upp från synen med ögonen våta av tårar och en klagan på läpparna.

Den gamla är ängsligt förfallen, håret ser tunt ut, och lösa tovor tränga sig ut ur den smala flätan. Ansiktet är slappt och insjunket, kläderna oordnade och trasiga. Men med allt detta har hon kvar så mycket av den högt stående, allom bjudande härskarinnan, att hon inte inger medlidande blott, utan även vördnad.

Men vad grevinnan tydligen mindes, var ögonen, insjunkna, inåtvända, inte ännu berövade allt

förståndets ljus, men nästan färdiga att slockna och med en vildhetens gnista lurande på djupet, så att man måste fasa och frukta för att i nästa ögonblick ha den gamla över sig, med tänderna färdiga att bita, fingrarna att klösa.

De ha nu stått där en god stund, då majorskan med ens stannar inför den unga kvinnan och ser på henne med en sträng blick. Grevinnan tar ett steg baklänges och griper fru Scharlings arm.

Majorskans drag få med ens liv och uttryck, hennes ögon se ut i världen med fullt förstånd.

»Ånej, ånej,» säger hon och småler, »så illa är det ändå inte, min kära unga dam.»

Hon bjuder dem nu sitta ned och sätter sig även själv. Hon tar an en air av gammaldags ståtlighet, känd från de stora kalasen på Ekeby och kungabalerna i landshövdingeresidenset i Karlstad. De glömma trasorna och häktet och se endast den stoltaste och rikaste frun i Värmland.

»Min kära grevinna!» säger hon. »Vad kan förmå er att lämna dansen för att uppsöka en ensam gammal gumma som jag? Ni måtte vara mycket god.»

Grevinnan Elisabet kan inte svara. Hennes röst är kvävd av rörelse. Fru Scharling svarar i hennes ställe, att hon inte har kunnat dansa, därför att hon har tänkt på majorskan.

»Kära fru Scharling,» svarar majorskan, »är det nu så långt kommet med mig, att jag stör de unga i deras glädje? Ni skall inte gråta över mig, min kära unga grevinna,» fortfor hon. »Jag är

en elak gammal kvinna, som förtjänar mitt öde. Ni håller det inte för rätt att slå sin mor?»

»Nej, men...»

Majorskan avbryter henne och stryker det krusiga, ljusa håret upp ur hennes panna.

»Barn, barn,» säger hon, »hur kunde ni gå och gifta er med den dumma Henrik Dohna?»

»Men jag älskar honom.»

»Jag ser hur det är, jag ser hur det är,» säger majorskan. »Ett snällt barn och ingenting mer, gråter med de bedrövade och skrattar med de glada. Och tvungen att säga 'ja' till den förste, som säger: 'Jag älskar dig'. Ja visst, ja. Gå nu in och dansa, min kära unga grevinna! Dansa ni och var glad! Det finns ingenting ont i er.»

»Men jag ville göra något för majorskan.»

»Barn,» säger majorskan högtidligt, »det bodde en gammal kvinna på Ekeby, som höll himmelens vindar fångna. Nu är hon fängslad, och vindarna äro fria. Är det underligt, att det går en storm genom landet?

Jag, som är gammal, har sett den förr, grevinna. Jag känner den. Jag vet, att den dånande Guds storm kommer över oss. Än susar den fram över de stora rikena, än över de små, bortglömda samhällena. Guds storm glömmer ingen. Den kommer så över stora som över små. Det är grant att se Guds storm komma.

Guds storm, du välsignade Herrans väder, blås över jorden! Röster i luften, röster i vattnen, ljuden och förfären! Gören Guds storm dånande!

Gören Guds storm skräckinjagande! Må stormbyarna draga ut över landet, störta fram mot vacklande väggar, bryta de lås, som ha rostat, och de hus, som luta till fall!

Ångest skall breda sig över landet. De små fågelnästena skola falla från sitt fäste på grenen. Hökboet i furans topp skall ristas till jorden med stort dån, och ända in till uvnästet i bergsskrevan skall vinden väsa med sin draktunga.

Vi tyckte, att allt var gott här hos oss, men det var inte så. Guds storm behövs nog. Jag förstår det, och jag klagar inte. Jag ville blott, att jag finge gå till min mor.»

Hon faller med ens samman.

»Gå nu, unga kvinna!» säger hon. »Jag har inte tid mer. Jag måste gå. Gå nu, och akta er för dem, som rida på stormmolnen!»

Därmed återtar hon sin vandring. Dragen slappas, blicken blir inåtvänd. Grevinnan och fru Scharling måste lämna henne.

Så snart de åter äro inne hos de dansande, går unga grevinnan rätt fram till Gösta Berling.

»Jag skall hälsa herr Berling från majorskan,» säger hon. »Hon väntar, att herr Berling skall ta henne ut ur fängelset.»

»Då får hon också vänta, grevinna.»

»Å, hjälp henne, herr Berling!»

Gösta blickar mörkt framför sig. »Nej,» säger han, »varför skulle jag hjälpa henne? Vad är jag henne för tack skyldig? Allt, vad hon har gjort för mig, har varit till mitt fördärv.»

»Men, herr Berling...»

»Om hon inte hade funnits,» säger han häftigt, »sove jag nu däruppe under de eviga skogarna. Skall jag vara skyldig att våga livet för henne, därför att hon har gjort mig till kavaljer på Ekeby? Tror grevinnan, att det följer mycken berömmelse med det ämbetet?»

Den unga grevinnan vänder sig ifrån honom utan att svara. Hon är ond.

Hon går till sin plats, tänkande bittra tankar om kavaljererna. Hit äro de komna med valthorn och fioler och ämna låta stråkarna gnida över strängarna, till dess taglet har nötts ut, utan att tänka på att de lustiga tonerna klinga över till den fångnas usla rum. Hit komma de för att dansa, till dess skosulorna bli till stoft, och tänka inte på att deras gamla välgörarinna kan se deras skuggor svänga förbi innanför de immade rutorna. Ack, vad världen blev grå och ful! Ack, vilken skugga nöden och hårdheten kastade över unga grevinnans själ!

Om en stund kommer Gösta för att bjuda upp henne till dans.

Hon nekar tvärt.

»Vill inte grevinnan dansa med mig?» frågar han och blir mycket röd.

»Varken med er eller med någon annan av Ekeby kavaljerer,» säger hon.

»Vi äro då inte värdiga en sådan ära?»

»Det är ingen ära, herr Berling. Men jag fin-

ner intet nöje i att dansa med dem, som glömma alla tacksamhetens bud.»

Gösta har redan svängt sig om på klacken.

Denna scen höres och ses av många. Alla giva grevinnan rätt. Kavaljerernas otacksamhet och hjärtlöshet mot majorskan har väckt allmän harm.

Men i de dagarna är Gösta Berling farligare än ett vilt djur i skogen. Alltsedan han kom hem från jakten och fann Marianne borta, har hans hjärta varit som ett ömt sår. Han har god lust att tillfoga någon en blodig oförrätt och att sprida sorg och kval i vida kretsar.

Vill hon ha det så, säger han till sig själv, då skall det också gå, som hon vill. Men hon får inte heller spara sitt eget skinn. Unga grevinnan tycker om enleveringar. Hon skall få sitt lystmäte. Han har ingenting emot ett äventyr. I åtta dar har han gått och sörjt för en kvinnas skull. Det kan vara nog lång tid. Han kallar Beerencreutz, översten, och Kristian Bergh, den starke kaptenen, och den tröge kusin Kristoffer, som aldrig tvekar vid ett vansinnigt äventyr, och lägger råd med dem om hur man skall hämnas kavaljersflygelns kränkta ära.

*

Så kommer gästabudets slut. En lång rad av slädar kör upp på gården. Herrarna ta på sig pälsarna. Damerna söka sina kläder i avklädningsrummets förtvivlade oreda.

Den unga grevinnan har haft brått att få

lämna denna förhatliga bal. Hon är först färdig av damerna. Hon står leende mittpå golvet och ser på förvirringen, då dörren slås upp och Gösta Berling visar sig på tröskeln.

Ingen man har dock rätt att tränga in i detta rum. Gamla damer stå där i sitt tunna hår, sedan de ha lagt av de prydande mössorna. Och de unga ha vikit upp klänningskjolarna under pälsarna, för att de styva volangerna inte skola tryckas under färden.

Men utan att akta på de hejdande ropen störtar Gösta Berling fram till grevinnan och griper henne.

Och han lyfter henne i sina armar och rusar ur rummet ut i förstugan och därifrån ut på trappan med henne.

Inte kunde de överraskade kvinnornas skrik hejda honom. Då de skynda efter, se de bara hur han kastar sig i en släde med grevinnan i famnen.

De höra kusken smälla med piskan och se hästen sätta av. De känna kusken — det är Beerencreutz. De känna hästen — det är Don Juan. Och i djupt bekymmer över grevinnans öde kalla de på männen.

Och dessa förspilla inte tiden med många frågor, utan störta till slädarna. Och med greven i spetsen jaga de efter kvinnorövaren.

Men han ligger i släden, fasthållande den unga grevinnan. All sorg har han glömt, och yr av äventyrets berusande fröjd sjunger han med full hals en visa om kärlek och rosor.

Tätt intill sig håller han henne tryckt, men hon gör intet försök att fly. Hennes ansikte ligger, vitt och förstenat, vid hans bröst.

Ack, vad skall en man göra, då han har ett blekt, hjälplöst ansikte så nära sig, då han ser det ljusa håret, som eljest skuggar den vita, strålande pannan, undanskjutet, och då ögonlocken ha tungt slutit sig över de grå ögonens skälmska glitter?

Vad skall en man göra, då de röda läpparna blekna bort under hans ögon?

Kyssa, naturligtvis kyssa de bleknande läpparna, de slutna ögonen, den vita pannan.

Men då vaknar den unga kvinnan upp. Hon kastar sig undan. Hon är som en spänd fjäder. Och med hela sin kraft måste han kämpa med henne, för att hon inte skall kasta sig ur släden, tills han tvingar henne, kuvad och darrande, ned i slädens ena hörn.

»Se!» säger Gösta då helt lugnt till Beerencreutz. »Grevinnan är den tredje, som Don Juan och jag föra bort denna vinter. Men de andra hängde kring min hals med kyssar, och hon vill varken kyssas av mig eller dansa med mig. Kan du bli klok på dessa kvinnor, Beerencreutz?»

Men då Gösta körde från gården, då kvinnorna skreko och männen svuro, då dombjällrorna klingade och piskorna smällde och allt var rop och förvirring, blevo de män, som vaktade majorskan, underliga till mods.

»Vad står på?» tänkte de. »Vad skrika de för?»

Med ens slogs dörren upp, och en röst ropade åt dem:

»Hon är borta. Nu far han med henne.»

De ut, springande som galningar, utan att se efter om det var majorskan eller vem det var, som var borta. Lyckan var med dem, så att de till och med kommo upp i en bortilande släde. Och de foro både länge och väl, innan de fingo veta vem man förföljde.

Men Bergh och kusin Kristoffer gingo i god ro fram till dörren, sprängde låset och öppnade för majorskan.

»Majorskan är fri,» sade de.

Hon kom ut. De stodo, raka som pinnar, på ömse sidor om dörren och sågo inte åt henne.

»Majorskan har häst och släde härutanför.»

Hon gick då ut, satte sig i åkdonet och körde bort. Henne förföljde ingen. Ingen visste heller vart hon for.

Utför Broby backar skyndar Don Juan mot Lövens isbelagda yta. Den stolta springaren flyger fram. Stärkande iskall luft viner om de åkandes kinder. Bjällrorna klinga. Stjärnor och måne blänka. Snön ligger blåvit och skiner av sin egen glans.

Gösta känner poetiska tankar vakna inom sig. »Beerencreutz,» säger han, »se, detta är livet. Så, som Don Juan ilar bort med denna unga kvinnan, så ilar tiden bort med människan. Du är nödvändigheten, som styr färden. Jag är begäret, som

fängslar viljan. Och så ryckes hon, den maktlösa, allt djupare och djupare nedåt.»

»Prata inte!» ryter Beerencreutz. »Nu komma de efter oss.»

Och med vinande piskslag eggar han Don Juan till allt vildare fart.

»Där äro vargarna, här bytet!» utropar Gösta. »Don Juan, min gosse, tänk, att du är en ung älg! Störta fram genom busksnåren, vada genom myren, ta ett språng från fjällryggen ner i den klara sjön, sim över den med modigt upplyft huvud, och försvinn, försvinn i den täta granskogens frälsande dunkel! Spring, Don Juan, gamla kvinnorövare! Spring som en ung älg!»

Fröjd fyller hans vilda hjärta vid den ilande farten. Jubelsång är för honom de förföljandes skrik. Fröjd fyller hans vilda hjärta, då han känner grevinnans kropp skaka av skräck, då han hör hennes tänder skallra.

Plötsligt lossnar det grepp av järn, varmed han har hållit henne. Han ställer sig upp i släden och svänger sin mössa.

»Jag är Gösta Berling,» ropar han, »herre till tiotusen kyssar och trettontusen kärleksbrev. Hurra för Gösta Berling! Ta honom den, som kan!»

Och i nästa ögonblick viskar han i grevinnans öra:

»Är inte farten god? Är inte färden kunglig? Bortom Löven ligger Vänern. Bortom Vänern ligger havet, överallt oändliga vidder av klar, blåsvart is och därbortom en strålande värld. Rullan-

de tordön i den frysande isen, gälla rop bakom oss, stjärnskott i höjden och klingande bjällror framför oss! Framåt! Alltjämt framåt! Har ni lust att pröva den färden, unga, sköna dam?»

Han har släppt henne fri. Hon stöter honom häftigt ifrån sig.

Nästa stund finner honom på knä vid hennes fötter.

»Jag är en usling, en usling! Grevinnan skulle inte ha retat mig. Ni stod där så stolt och fin och trodde aldrig, att en kavaljersnäve kunde nå er. Himmel och jord älska er. Ni skulle inte öka deras börda, som himmel och jord förakta.»

Han rycker till sig hennes händer och för dem till sitt ansikte.

»Om ni ändå visste,» säger han, »vad det vill säga att veta sig vara en förkastad! Man frågar inte efter vad man gör. Nej, det gör man inte.»

I samma ögonblick märker han, att hon inte har något på händerna. Han drar då ett par stora skinnvantar ur fickan och sätter på henne.

Därmed har han på en gång blivit alldeles lugn. Han sätter sig till rätta i släden, så långt från den unga grevinnan som möjligt.

»Grevinnan behöver inte vara rädd,» säger han. »Ser inte grevinnan vart vi fara? Ni kan ju begripa, att vi inte töras göra er något ont.»

Hon, som nästan hade varit från sina sinnen av fasa, ser nu, att de redan ha farit över sjön och att Don Juan strävar uppför de branta backarna vid Borg.

De stanna hästen utanför trappan till grevegården och låta den unga grevinnan stiga ur släden vid porten till sitt eget hem.

Men då hon omges av utskyndande tjänare, återfår hon mod och sinnesnärvaro.

»Ta vara på hästen, Andersson!» säger hon till kusken. »Dessa herrar, som ha skjutsat mig hem, äro väl så goda och stiga in en stund? Greven kommer strax.»

»Som grevinnan önskar,» säger Gösta och stiger genast ur släden. Beerencreutz kastar tömmarna ifrån sig utan ett ögonblicks tvekan. Men unga grevinnan går före dem och visar dem med illa dold skadefröjd in i salen.

Grevinnan hade nog väntat, att kavaljererna skulle tveka vid förslaget att invänta hennes man.

De visste då inte vilken sträng och rättrådig man han var. De fruktade inte för den räfst han skulle hålla med dem, som våldsamt hade gripit henne och tvingat henne att åka med dem. Hon ville höra honom förbjuda dem att någonsin mer sätta sin fot i hennes hem.

Hon ville se honom kalla in tjänarna för att utpeka kavaljererna som män, vilka de hädanefter aldrig skulle släppa inom Borgs portar. Hon ville höra honom uttala sitt förakt inte bara över det, som de hade gjort henne, utan också över deras handlingssätt mot den gamla majorskan, deras välgörarinna.

Han, som för henne var idel ömhet och undseende, han skulle resa sig i rättvis stränghet mot

hennes förföljare. Kärleken skulle ge eld åt hans tal. Han, som beskyddade och aktade henne som ett väsen av finare art än envar annan, han skulle inte tåla, att råa män slogo ned på henne som rovfåglar på sparven. Hon glödde av hämndtörst.

Beerencreutz, översten med de täta, vita mustascherna, steg dock oförfärad in i matsalen och gick fram till brasan, som alltid skulle vara tänd, då grevinnan kom hem från en bjudning.

Gösta stannade i dunklet nere vid dörren och betraktade tyst grevinnan, medan betjänten befriade henne från ytterplaggen. Där han satt och såg på denna unga kvinna, blev han så glad, som han inte varit på många år. Det gick så klart upp för honom, det var honom så visst som en uppenbarelse, fastän han inte förstod hur han hade upptäckt det, att hon hade inom sig en den skönaste själ.

Än så länge låg den bunden och slumrade, men den skulle nog komma fram. Han blev så glad över att ha upptäckt all den renhet och fromhet och oskuld, som bodde innerst i henne. Han var nästan färdig att skratta åt henne för att hon såg så ond ut och stod med blossande kinder och sammandragna ögonbryn.

»Du vet inte hur mild och god du är,» tänkte han.

Den sida av hennes väsen, som var vänd mot sinnevärlden, skulle aldrig göra hennes inre jag full rättvisa, tänkte han. Men Gösta Berling måste från denna stund vara hennes tjänare, såsom man

måste tjäna allt skönt och gudomligt. Ja, det stod inte till att ångra, att han nyss hade farit fram så våldsamt mot henne. Om hon inte hade varit så rädd, om hon inte hade stött undan honom så häftigt, om han inte hade förnummit hur hela hennes väsen upprördes av hans råhet, så skulle han aldrig ha vetat vilken fin och ädel ande som bodde inom henne.

Han hade inte kunnat tro det förr. Hon hade ju bara varit danslystnad och munterhet. Och så hade hon ju kunnat gifta sig med den dumma greve Henrik.

Ja, nu skulle han vara hennes slav till sin död: hund och träl, som kapten Kristian brukade säga, och ingenting mer.

Han satt därnere vid dörren, Gösta Berling, och höll med knäppta händer ett slags gudstjänst. Alltsedan den dagen, då han första gången kände inspirationens eldtunga flamma över sig, hade han inte erfarit en sådan helighet i sin själ. Han lät inte störa sig, fastän greve Dohna kom in med en mängd människor, som svuro och beskärmade sig över kavaljerernas upptåg.

Han lät Beerencreutz ta emot stormen. I makligt lugn stod den i många äventyr prövade framme vid spiseln. Han hade satt upp foten mot spiselgallret, stödde armbågen mot knäet och hakan mot handen och såg på de instormande.

»Vad skall nu allt detta betyda?» röt den lilla greven åt honom.

»Det betyder,» sade han, »att så länge det finns

kvinnfolk på jorden, så länge finns det också fånar, som dansa efter deras pipa.»

Den unga greven blev röd i ansiktet.

»Jag frågar vad detta betyder!» upprepade han.

»Det frågar jag också,» hånade Beerencreutz. »Jag frågar vad det betyder, att Henrik Dohnas grevinna inte vill dansa med Gösta Berling.»

Greven vände sig frågande mot sin hustru.

»Jag kunde det inte, Henrik!» utbrast hon. »Jag kunde inte dansa med honom eller någon av dem. Jag tänkte på majorskan, som de läto försmäkta i häkte.»

Den lilla greven rätade på sin stela kropp och sträckte upp sitt gammalmanshuvud.

»Vi kavaljerer,» sade Beerencreutz, »tillåta ingen att skymfa oss. Den, som inte vill dansa med oss, måste åka med oss. Det har inte skett grevinnan någon skada, och därmed kan saken få vara slut.»

»Nej!» sade greven. »Därmed kan den inte vara slut. Det är jag, som svarar för min hustrus gärningar. Nu frågar jag varför inte Gösta Berling vände sig till mig för att få upprättelse, när min hustru hade förolämpat honom.»

Beerencreutz smålog.

»Jag frågar!» upprepade greven.

»Man ber inte räven om lov att få dra huden av honom,» sade Beerencreutz.

Greven lade handen på sitt smala bröst.

»Jag har ord om mig att vara en rättvis man,» utbrast han. »Jag kan döma över mina tjänare. Varför skulle jag inte kunna döma över min hust-

ru? Kavaljererna ha inte rätt att döma henne. Det straff, som de ha tillämpat på henne, förintar jag. Det har aldrig funnits till, förstår ni, mina herrar. Det har aldrig funnits till.»

Greven skrek ut orden i högsta falsett. Beerencreutz sände en snabb blick ut över församlingen. Det var inte en av de närvarande — Sintram och Daniel Bendix och Dahlberg och allt, vad det kunde vara för ena, som hade följt med in —, som inte stod och småmyste åt hur han lurade den dumma Henrik Dohna.

Unga grevinnan förstod inte genast. Vad var det, som skulle räknas för intet? Hennes ångest, kavaljerernas hårda grepp om hennes späda kropp, den vilda sången, de vilda orden, de vilda kyssarna, skulle detta inte finnas till? Fanns det denna kväll intet, över vilket den gråa skymningsgudinnan inte rådde?

»Men, Henrik...»

»Tyst!» sade han. Och han rätade upp sig för att hålla strafftalet till henne. »Ve dig, att du, som är kvinna, har velat sätta dig till domare över män!» säger han. »Ve dig, att du, som är min hustru, vågar förolämpa någon, vars hand jag gärna trycker! Vad har du att göra med att kavaljererna ha satt majorskan i häkte? Hade de inte rätt? Aldrig kan du veta hur en man måste vredgas i djupet av sin själ, då han hör talas om kvinnors otro. Ämnar du själv vandra den onda vägen efter du tar en sådan kvinnas försvar?»

»Men, Henrik...»

Hon klagade som ett barn och sträckte ut armarna som för att avvärja de onda orden. Hon hade kanske aldrig förr hört så hårda ord riktade till sig. Hon var så hjälplös bland dessa hårda män, och nu vände hennes enda försvarare sig mot henne. Aldrig mer skulle hennes hjärta ha kraft att lysa upp världen.

»Men, Henrik, det är ju du, som skulle skydda mig!»

Gösta Berling var uppmärksam nu, då det var för sent. Han visste sannerligen inte vad han skulle göra. Han ville henne så väl. Men han vågade inte tränga sig mellan man och hustru.

»Var är Gösta Berling?» sporde greven.

»Här!» sade Gösta. Och han gjorde ett erbarmligt försök att skämta bort saken. »Greven höll visst på att hålla tal, och jag somnade in. Vad säger greven, om vi skulle fara hem nu och och låta er få gå och lägga er?»

»Gösta Berling, eftersom min grevinna har nekat att dansa med dig, befaller jag, att hon kysser din hand och ber dig om förlåtelse.»

»Min kära greve Henrik,» sade Gösta småleende, »det är ingen hand, som passar för en ung kvinna att kyssa. I går var den röd av blod från en skjuten älg, i natt svart av sot efter ett slagsmål med en kolare. Greven har fällt en ädel och högsinnad dom. Det är upprättelse nog. Kom, Beerencreutz!»

Greven ställde sig i hans väg.

»Gå inte!» sade han. »Min hustru måste lyda mig. Jag vill, att min grevinna skall veta vart det leder att handla självrådigt.»

Gösta stannade hjälplös. Grevinnan stod alldeles blek; men hon rörde sig inte.

»Gå!» sade greven.

»Henrik, jag kan inte.»

»Du kan,» sade greven hårt. »Du kan. Men jag vet vad du vill. Du vill tvinga mig att slåss med den mannen, därför att du i din nyckfullhet inte tycker om honom. Nåväl då, om du inte vill ge honom upprättelse, så skall jag det. Alltid är det kärt för er, kvinnor, om män bli dödade för er skull. Du har begått felet, men vill inte försona det. Alltså måste jag göra det. Jag skall duellera, min grevinna. Om några timmar skall jag vara ett blodigt lik.»

Hon gav honom en lång blick. Och hon såg honom, sådan han var: dum, feg, uppblåst av högmod och fåfänga, den ömkligaste av människor.

»Lugna dig!» sade hon. Och hon hade blivit kall som is. »Jag skall göra det.»

Men nu blev Gösta Berling rent utom sig.

»Grevinnan får inte! Nej, ni får inte! Ni är ju bara ett barn, ett svagt, oskyldigt barn, och ni skulle kyssa min hand! Ni har en så vit, skön själ. Jag skall aldrig mer komma er nära. Å, aldrig mer! Jag bringar död och fördärv över allt gott och skuldlöst. Ni skall inte röra vid mig. Jag ryser för er som eld för vatten. Ni får inte!»

Han stack händerna bakom ryggen.

»Det gör mig ingenting mer, herr Berling. Numera gör det mig ingenting. Jag ber er om förlåtelse. Jag ber er, låt mig få kyssa er hand!»

Gösta höll sina händer kvar på ryggen. Han översåg ställningen. Han närmade sig dörren.

»Om du inte tar emot den upprättelse, som min hustru bjuder, måste jag slåss med dig, Gösta Berling, och måste dessutom pålägga henne ett annat, svårare straff.»

Grevinnan höjde på axlarna. »Han är ju tokig av feghet,» viskade hon. »Låt det nu ske! Det betyder ingenting, att jag blir förödmjukad. Det är ju detta ni har velat hela tiden.»

»Har jag velat det? Tror ni, att jag har velat det? Nå, om jag inte har några händer kvar att kyssa, så måste ni väl se, att jag inte har velat det,» utbrast han.

Han sprang fram till brasan och sträckte sina händer in i den. Lågan slog tillsammans om dem, huden rynkade sig, naglarna knastrade. Men i samma sekund fick Beerencreutz honom i nacken och slängde honom handlöst utåt golvet. Han snavade mot en stol och blev sittande. Han satt nästan och blygdes över ett så dumt tilltag. Skulle hon inte tro, att han blott hade velat göra det på skryt? Att göra så i det folkuppfyllda rummet måste ju ta sig ut som dumt skryt. Det hade inte varit en skymt av fara.

Innan han kunde tänka på att resa sig, låg grevinnan på knä bredvid honom. Hon fattade de röda, sotiga händerna och betraktade dem.

»Jag skall kyssa dem, kyssa dem,» utbrast hon, »så snart de inte äro för ömma och onda!» Och tårarna strömmade ur hennes ögon, medan hon såg brännblåsorna höja sig under den svedda huden.

Så blev han för henne som en uppenbarelse av en okänd härlighet. Att det dock ännu kunde ske sådana ting på jorden, att sådant kunde göras för henne! Nej, vilken man, vilken man var då inte denne, i stånd till allt, väldig i gott som i ont, stordådens man, de starka ordens, de lysande gärningarnas man! En hjälte, en hjälte, skapad av annat ämne än andra! Slav av en nyck, av stundens lust, vild och förskräcklig, men ägare av en rasande kraft, skyende intet.

Hon hade varit så betryckt hela kvällen, inte sett annat än sorg och grymhet och feghet. Nu var allt glömt. Unga grevinnan var åter glad över att vara till. Skymningsgudinnan var slagen. Unga grevinnan såg ljus och färger lysa upp världen.

*

Det var samma natt uppe i kavaljersflygeln.

Där ropade de ve och förbannelse över Gösta Berling. De gamla herrarna ville sova, men det var omöjligt. Han lät dem inte få ro. Fåfängt var det, att de drogo för sänggardinerna och släckte ljusen. Han bara pratade.

Nu lät han dem veta vilken ängel unga grevinnan var och hur han tillbad henne. Han skulle tjäna henne, dyrka henne. Han var nöjd nu med

att alla hade övergivit honom. Nu kunde han ägna ett liv åt hennes tjänst. Hon föraktade honom naturligtvis. Men han skulle vara nöjd med att ligga vid hennes fötter som en hund.

Hade de givit akt på Lagön ute i Löven? Hade de sett den söderifrån, där den skrovliga klippan reser sig tvärbrant ur vattnet? Hade de sett den norrifrån, där den sjunker mot sjön i sakta sluttning, och där de smala sandreven, beväxta med stora, härliga granar, slingra sig fram i vattenbrynet och bilda de underbaraste småsjöar? Däruppe på den branta klipptoppen, varest ännu spillror efter en gammal sjörövarborg ligga kvar, skulle han bygga ett slott åt unga grevinnan, ett slott av marmor. Breda trappor, vid vilka vimplade båtar kunde landa, skulle huggas i berget ned till sjön. Där skulle finnas strålande salar och höga torn med förgyllda tinnar. Det skulle bli en passande bostad åt unga grevinnan. Det gamla trärucklet på Borgs udde var inte värt, att hon beträdde det en gång.

När han hade hållit på så en stund, började en och annan snarkning ljuda bakom de gulrutiga gardinerna. Men de flesta svuro och jämrade sig över honom och hans dårskaper.

»Människor,» säger han då högtidligt, »jag ser den gröna jorden betäckt av människoverk eller av spillror efter människoverk. Pyramiderna tynga jorden, babelstornet har genomborrat skyn, de sköna templen och de grå borgarna ha rest sig ur gruset. Men av allt, som händer ha byggt, vad är

det, som inte har fallit eller skall falla? O, människor, kasta mursleven och lerformen! Bred murarförklädet över ert huvud och lägg er ned att bygga drömmarnas ljusa slott! Vad skall anden med tempel av sten och ler? Lär att bygga oförgängliga slott av drömmar och syner!»

Därmed gick han skrattande till vila.

Då grevinnan kort därpå fick veta, att majorskan var befriad, gjorde hon middagsbjudning för kavaljererna.

Därmed började hennes och Gösta Berlings långa vänskap.

ELFTE KAPITLET.

Spökhistorier.

O SENA TIDERS BARN!

Jag har ingenting nytt att berätta er, endast det, som är gammalt och nästan glömt. Sägner har jag från barnkammaren, där de små sutto på låga pallar kring sagoberätterskan med det vita håret, eller från stockelden i stugan, där drängar och torpare sutto och språkade, medan ångan rykte från deras våta kläder och de drogo knivar ur läderslidan vid halsen för att breda ut smör på tjockt, mjukt bröd, eller från salen, där gamla herrar sutto i vaggande gungstolar och, livade av den ångande toddyn, talade om flydda tider.

Stod så ett barn, som hade lyssnat till sagoberätterskan, till arbetskarlarna, till de gamla herrarna, vid fönstret i vinterkvällen, då såg det inga moln vid himlens rand, utan skyarna voro kavaljerer, som jagade över fästet i rangliga enspännare, stjärnorna voro vaxljusen, som tändes i den gamla grevegården på Borgs udde, och spinnrocken, som surrade i nästa rum, trampades av den gamla Ulrika Dillner. Ty barnets huvud var upp-

fyllt av de gamla tidernas människor. För dem levde och svärmade det.

Men skickades ett sådant barn, vars hela själ var mättad av sägner, över den mörka vinden in på handkammaren efter lin eller skorpor, då ilade de små fötterna, då kom det i flygande fart utför trappan genom förstugan och in i köket. Ty däruppe i mörkret hade det måst tänka på alla gamla historier det hade hört om den elake brukspatronen på Fors, om honom, som hade gått i förbund med djävulen.

Den elake Sintrams stoft vilar sedan länge på Svartsjö kyrkogård, men ingen tror, att hans själ har kallats till Gud, såsom det står på gravstenen.

Medan han levde, var han en av dem, till vilkas hem på långa, regniga söndagseftermiddagar en tung kaross, förspänd med svarta hästar, kunde komma körande. En mörkklädd, elegant herre stiger då ur vagnen och hjälper till att med kort och tärning fördriva de tröga timmarna, som i sin enformighet ha bragt husets herre till förtvivlan. Spelpartiet fortsättes till efter midnatt, och då den främmande reser i morgongryningen, lämnar han alltid efter sig någon olycksbringande avskedsgåva.

Så länge Sintram fanns på jorden, var han en av dem, vilkas ankomst bådas av andar. Skrymt går före dem: deras vagnar rulla in på gården, deras piska smäller, deras röster ljuda på trappan, förstudörren öppnas och slutes. Hundar och människor vakna av larmet, så starkt är det, men det är

dock ingen, som kommer: det är bara skrymt, som går före dem.

Hu, dessa fasans människor, som de onda andarna söka! Vad kunde det väl vara för en stor, svart hund, som visade sig på Fors i Sintrams tid? Han hade förfärliga, gnistrande ögon och en lång, bloddrypande tunga, som hängde långt ut ur det flämtande svalget. En dag, just då drängarna hade varit inne i köket och spisat middag, hade han krafsat på köksdörren, och alla pigorna hade skrikit av förfäran, men den största och starkaste av drängarna hade tagit ett brinnande vedträ ur spiseln, ryckt upp dörren och slängt det i hundens gap.

Då hade han flytt med ett förfärligt vrålande, lågor och rök hade stått honom ur munnen, gnistor virvlade omkring honom, och hans fotspår på vägen lyste som eld.

Och var det inte förskräckligt detta, att varje gång, då brukspatronen körde hem från en resa, så förbyttes dragarna för honom? Han for med hästar, men då han kom hem om nätterna, hade han alltid svarta tjurar för vagnen. Folket, som bodde bredvid landsvägen, såg de stora, svarta hornen avteckna sig mot natthimlen, då han reste förbi, och hörde djurens bölande och förfärades över den rad av gnistor, som klövar och vagnshjul framlockade ur det torra gruset.

Ja, nog behövde de små fötterna skynda för att komma över den stora, mörka vinden. Tänk, om något förfärligt, om den, vars namn man inte kan nämna, hade kommit fram däruppe ur en mörk

vrå! Vem kunde vara säker? Det var inte bara de onda, som han visade sig för. Hade inte Ulrika Dillner sett honom? Både hon och Anna Stjärnhök kunde berätta om att de hade sett honom.

*

Vänner, människors barn, I, som dansen, I, som skratten! Jag ber er så hjärtligt, dansen varligt, skratten milt, ty det kan komma så mycken olycka åstad, om era tunnsulade sidenskor trampa på ömtåliga hjärtan i stället för på hårda plankor, och ert lustiga, silverklingande skratt kan jaga en själ till förtvivlan.

Det var säkerligen så, att de ungas fötter hade trampat för hårt på gamla Ulrika Dillner, och de ungas skratt hade ljudit för övermodigt i hennes öra, ty det kom med ens över henne en oemotståndlig längtan efter en gift kvinnas titlar och värdigheter. Hon sade äntligen ja till den elake Sintrams långa frieri, följde honom till Fors som hans hustru och levde skild från de gamla vännerna på Berga, de gamla kära bestyren och den gamla oron för dagligt bröd.

Det var ett parti, som gick hastigt och lustigt. Sintram friade vid jultiden, och i februari stod bröllopet. Det året bodde Anna Stjärnhök i kapten Ugglas hem. Hon var en god ersättning för gamla Ulrika, och denna kunde utan samvetskval draga ut och erövra sig frutiteln.

Utan samvetskval, men inte utan ånger. Det var inte något gott ställe hon flyttade till: de stora,

tomma rummen voro fyllda av hemsk skräck. Så snart det blev mörkt, började hon rysa och förskräckas. Hon höll på att förgås av hemlängtan.

De långa söndagseftermiddagarna voro svårare än allt annat. De hade aldrig ett slut, varken de eller den långa rad av pinande tankar, som släpade sig fram genom hennes hjärna.

Så hände sig en dag i mars, då Sintram inte hade kommit hem från kyrkan till middagen, att hon gick in i salongen i övre våningen och satte sig vid klaveret. Det var hennes sista tröst. Klaveret, med en flöjtspelare och en herdinna målade på det vita locket, var hennes eget, ärvt från hennes föräldrahem. För det kunde hon klaga sin nöd, det förstod henne.

Men är det inte både ömkligt och löjligt? Vet ni vad hon spelar? Bara en polska, och hon, som är så hjärtans bedrövad!

Hon kan inte något annat. Innan hennes fingrar stelnade kring visp och förskärarkniv, fick hon lära sig den enda polskan. Den sitter kvar i hennes fingrar, men hon kan inte något annat stycke, inte någon sorgmarsch, inte någon lidelsefull sonat, inte ens en klagande folkvisa, bara den polskan.

Den spelar hon, så ofta hon har något att anförtro åt det gamla klaveret. Hon spelar den, både då hon vill gråta och då hon vill le. Då hon firade sitt bröllop, spelade hon den, och då hon hade kommit första gången i eget hem, och likaså nu.

De gamla strängarna förstå henne nog: hon är olycklig, olycklig.

En vägfarande, som drar förbi och hör polskan ljuda, kunde tro, att den elake brukspatronen höll bal för grannar och fränder, så muntert ljuder den. Det är en övermåttan käck och lustig melodi. Med den har hon i forna dagar spelat sorglösheten in och hungern ut på Berga gård. Då den ljöd, skulle alla upp till dans. Den sprängde reumatismens band kring ledgångarna och narrade åttioåriga kavaljerer upp på golvet. Hela världen kunde vilja dansa efter den polskan, så lustigt låter den — men den gamla Ulrika gråter.

Han har trumpna, vresiga tjänare omkring sig och ilskna djur. Hon längtar efter vänliga ansikten och leende munnar. Det är denna hennes förtvivlade längtan, som den glada polskan skall tolka.

Människor ha svårt att lära sig, att hon är fru Sintram. Alla kalla henne mamsell Dillner. Se, det är meningen, att polskmelodien skall förklara hennes ånger över fåfängan, som lockade henne att jaga efter frutiteln.

Gamla Ulrika spelar, som om hon ville spränga strängarna. Det är så mycket att överrösta: jämmerrop av fattiga bönder, förbannelser av utpinade torpare, hånskratt av trotsiga tjänare och först och sist skammen, skammen att vara en ond mans hustru.

Vid dessa toner har Gösta Berling fört den unga grevinnan Dohna upp i dansen. Marianne Sinclaire och hennes många beundrare ha dansat efter den, och majorskan på Ekeby har rört sig i dess takt, då den vackra Altringer ännu levde. Hon ser dem par efter par, förenade i ungdom och

skönhet, virvla förbi. Det gick en ström av munterhet från dem till henne, från henne till dem. Det var hennes polska, som kom deras kinder att glöda, deras ögon att stråla. Hon är skild från allt detta nu. Må polskan dåna — så många minnen, så många ljuvliga minnen att överrösta!

Hon spelar för att döva sin ängslan. Hennes hjärta vill brista av förskräckelse, då hon ser den svarta hunden, då hon hör tjänarna viska om de svarta tjurarna. Hon spelar polskan om och om igen för att döva sin ängslan.

Då märker hon, att hennes man har kommit hem. Hon hör, att han kommer in i rummet och sätter sig i gungstolen. Hon känner så väl igen vaggningen, då meden knarrar mot golvtiljan, att hon inte ens ser sig om.

Allt under det hon spelar, fortfar vaggningen. Nu hör hon inte mer tonerna, endast vaggningen.

Stackars gamla Ulrika, så utpinad, så ensam, så hjälplös, vilsekommen i fiendeland, utan en vän att klaga för, utan annan tröstare än ett skrällande klaver, som svarar henne med en polska!

Det är som ett gapskratt på en begravning, en dryckessång i en kyrka.

Allt under det gungstolen fortfar att vagga, hör hon plötsligt hur klaveret skrattar åt hennes klagan, och hon slutar mitt i en takt. Hon reser sig och ser bort till gungstolen.

Men ögonblicket därpå ligger hon avsvimmad på golvet. Det var inte hennes man, som satt i gungstolen, utan en annan — den, som inte små

barn våga nämna vid namn, den, som skulle skrämma dem till döds, om de mötte honom på den ödsliga vinden.

*

Kan den, vars själ har blivit mättad av sägner, någonsin frigöra sig från deras välde? Nattvinden tjuter därute, en ficus och en nerium piska balkongens pelare med sina styva blad, himlen välver sig mörk över de långsträckta bergen, och jag, som sitter ensam i natten och skriver, med lampan tänd och gardinen uppdragen, jag, som nu är gammal och borde vara klok, jag känner samma rysningar krypa uppför ryggraden, som då jag första gången hörde denna historia, och jag måste oupphörligen lyfta ögonen från arbetet för att se efter om inte någon kommit in och gömt sig i vrån därborta; jag måste se ut på balkongen för att ge akt på om inte ett svart huvud sticker upp över räckverket. Den viker aldrig ifrån mig, denna skräck, som väckes av de gamla historierna, då natten är mörk och ensligheten djup, och den blir mig till sist så övermäktig, att jag måste kasta pennan, krypa ned i min säng och draga täcket upp över ögonen.

Det var min barndoms stora, hemliga undran, att Ulrika Dillner överlevde den där eftermiddagen. Jag hade inte gjort det.

Lycka var det, att Anna Stjärnhök strax därefter kom åkande till Fors, att hon fann henne på salongsgolvet och väckte henne till liv igen. Men

med mig hade det inte gått så väl. Jag hade redan varit död.

Jag vill önska er, kära vänner, att ni måtte slippa att se gamla ögons tårar.

Eller att ni inte må stå hjälplösa, då ett grått huvud lutar sig intill ert bröst för att få stöd, eller då gamla händer knäppas kring edra i tyst bön. Må ni slippa att se de gamla sänkta i sorg, som ni inte kan hugsvala!

Vad är dock de ungas klagan? De ha styrka, de ha hopp. Men vilket elände är det inte, då de gamla gråta, vilken förtvivlan, då de, som ha varit era unga dagars stöd, sjunka i maktlös klagan!

Där satt Anna Stjärnhök och lyssnade till gamla Ulrika, och hon såg ingen utväg för henne.

Den gamla grät och darrade. Hennes ögon voro vilda. Hon talade och talade, stundom så förvirrat, som om hon inte mer visste var hon befann sig. De tusen rynkorna, som genomfårade hennes ansikte, voro dubbelt så djupa som vanligt, löslockarna, som hängde ned över hennes ögon, raknade av tårarna, och hela den långa, magra gestalten skakade av snyftningar.

Slutligen måste Anna göra slut på jämmern. Hon hade sitt beslut färdigt. Hon ville föra henne med sig tillbaka till Berga. Det var visserligen sant, att hon var Sintrams hustru, men på Fors kunde hon inte stanna. Brukspatronen skulle göra henne tokig, om hon bleve kvar hos honom. Anna Stjärnhök beslöt att föra bort gamla Ulrika.

Å, vad den stackarn gladdes och förfärades åt detta beslut! Men hon skulle visst inte våga lämna sin man och sitt hem. Han skulle kanske skicka den stora, svarta hunden efter henne.

Men Anna Stjärnhök övervann hennes motstånd, dels med gyckel, dels med hot, och om en halvtimme hade hon henne bredvid sig i släden. Anna körde själv, och gamla Disa drog släden. Föret var uselt, ty man var långt framme i mars, men det gjorde gamla Ulrika gott att åter åka i den kända släden efter den kända hästen, som hade varit trotjänare på Berga minst lika länge som hon.

Som hon nu hade ett gott humör och ett oförfärat sinne, denna gamla hushållsträl, slutade hon upp att gråta, då de foro förbi Arvidstorp, vid Högberg skrattade hon redan, och då de foro förbi Munkeby, höll hon på att berätta om hur det var i hennes ungdom, då hon tjänade hos grevinnan på Svanaholm.

De åkte nu in i de ödsliga, folkfattiga trakterna norr om Munkeby på en backig och stenig väg. Vägen letade sig fram till alla kullar, som den möjligen kunde nå, den kröp upp till deras topp i långsam krökning, störtade utför dem i tvärbrant stupning, men ilade så rakt den kunde över den jämna dalbottnen för att genast finna en ny brant att klättra över.

De höllo just på att fara utför Västratorps backe, då gamla Ulrika tvärtystnade och grep Anna hårt om armen. Hon stirrade på en stor, svart hund vid vägkanten.

»Se!» sade hon.

Hunden satte av inåt skogen. Anna såg inte mycket av honom.

»Kör,» sade Ulrika, »kör, så fort du kan! Nu får Sintram bud om att jag har rest.»

Anna försökte att skratta bort hennes ångest, men hon höll i sig.

»Vi få snart höra hans bjällror, skall du få se. Vi få höra dem, innan vi komma upp på toppen av nästa backe.»

Och då Disa flåsade ut ett ögonblick på toppen av Elofsbacken, hördes bjällerklang nedanför dem.

Nu blev gamla Ulrika helt tokig av ängslan. Hon darrade, snyftade och jämrade sig så som nyss i salongen på Fors. Anna ville mana på Disa, men denna vände blott på huvudet och gav henne en blick av outsäglig förvåning. Trodde hon, att Disa hade glömt när det var tid att springa och när det var tid att gå! Ville hon lära henne att dra en släde, lära henne, som kände varje sten, varje bro, varje grind, varje backe sedan mer än tjugu år tillbaka?

Under detta kom bjällerklangen allt närmare.

»Det är han, det är han! Jag känner hans bjällror,» jämrar sig gamla Ulrika.

Klangen kommer allt närmare. Ibland är den så onaturligt stark, att Anna vänder sig om för att se om Sintrams häst inte har huvudet inpå hennes släde, ibland dör den bort. De höra den än till höger, än till vänster om vägen, men de

se ingen åkande. Det är, som om bjällerklangen ensam förföljde dem.

Så, som det är på natten, då man reser hem från gästabud, så är det även nu. Dessa bjällror klinga i melodier, sjunga, tala, svara. Skogen genljuder av det larm de föra.

Anna Stjärnhök nästan längtar, att de förföljande äntligen skola komma så nära, att hon skall få se Sintram själv och hans röda häst. Hon blir hemsk till mods av denna förfärliga bjällerklang.

»De där bjällrorna pina mig,» säger hon.

Och strax uppfångas ordet av bjällrorna. »Pina mig,» ringa de. »Pina mig, pina, pina, pina mig,» sjunga de på alla möjliga melodier.

Det var inte så längesedan hon åkte denna samma väg, jagad av vargar. Hon hade i mörkret sett vita tänder blänka i vida gap, hon hade tänkt, att hennes kropp skulle komma att sönderslitas av skogens vilddjur, men då hade hon inte varit rädd. Härligare natt hade hon inte genomlevat. Stark och skön hade hästen varit, som hade dragit henne, stark och skön var mannen, som med henne delade äventyrets fröjd.

Ah, denna gamla häst, denna gamla, hjälplösa, darrande reskamrat! Hon känner sig så maktlös, att hon vill gråta. Hon kan inte undkomma denna förfärliga, upphetsande bjällerklang.

Då håller hon stilla och stiger ur släden. Detta måste ha ett slut. Varför skall hon fly undan, som om hon vore rädd för den elake, föraktade uslingen?

Äntligen ser hon ett hästhuvud komma fram ur den tilltagande skymningen och efter huvudet en hel häst, en hel släde, och i släden sitter Sintram själv.

Hon ger emellertid akt på att det inte är så, som om de hade kommit längs landsvägen, denna släde och denna häst och brukspatron, utan snarare som om de hade skapats just där inför hennes ögon och framträtt ur skymningen, allteftersom de hade blivit färdigdanade.

Anna kastar tömmarna till Ulrika och går Sintram till mötes.

Han håller in hästen.

»Se, se,» säger han, »vilken tur för en stackare! Kära fröken Stjärnhök, låt mig flytta min reskamrat över i hennes släde. Han skall till Berga i kväll, och jag har bråttom hem.»

»Var har brukspatron sin reskamrat?»

Sintram river upp fotsacken och visar Anna en karl, som ligger sovande på slädbottnen. »Han är lite full,» säger han, »men vad gör det? Han sover nog. Det är bekant folk för resten, fröken Stjärnhök, det är Gösta Berling.»

Anna ryser till.

»Se, jag skall säga,» fortfor Sintram, »att den, som överger den älskade, säljer honom åt djävulen. Det var på det sättet jag kom i hans klor. Man tycker, man skall göra så väl, förstås. Försaka, det är av godo, och älska, det är av ondo.»

»Vad menar brukspatron? Vad talar brukspatron om?» frågade Anna helt uppskakad.

»Jag menar, att hon inte skulle ha låtit Gösta Berling resa ifrån sig, fröken Anna.»

»Gud ville det, brukspatron.»

»Jojo, så är det, försaka är av godo, och älska är av ondo. Den gode guden tycker inte om att se människor lyckliga. Han sänder vargar efter dem. Men om det nu inte var Gud, som gjorde det, fröken Anna? Kunde det inte lika så gärna ha varit jag, som kallade mina små grå lamm från Dovrefjäll för att jaga den unge mannen och den unga flickan? Tänk, om det var jag, som sände vargarna, därför att jag inte ville mista en av de mina! Tänk, om det inte var Gud, som gjorde det!»

»Han skall inte locka mig att tvivla på den saken, brukspatron,» säger Anna med svag stämma, »då är jag förlorad.»

»Se nu här,» säger Sintram och böjer sig ned över den sovande Gösta Berling, »se på hans lillfinger! Det där lilla såret läkes aldrig. Där togo vi blod, då han skrev under kontraktet. Han är min. Det är en egen kraft i blod. Han är min, det är endast kärleken, som kan lösa honom, men om jag får behålla honom, skall han bli rar.»

Anna Stjärnhök strider och strider för att bli fri från den förtrollning, som har gripit henne. Detta allt är ju galenskap, galenskap. Ingen kan svära bort sin själ till den lede frestaren. Men hon har ingen makt över sina tankar, skymningen ligger så tung över henne, skogen står så mörk och tyst. Hon kan inte undkomma stundens hemska skräck.

»Menar hon kanske,» fortsätter brukspatronen,

»att det inte finns mycket kvar hos honom att fördärva? Tro inte så! Har han pinat bönder, har han svikit fattiga vänner, har han spelat falskt? Har han, fröken Anna, har han varit gifta kvinnors älskare?»

»Jag tror, att brukspatron är den onde själv!»

»Låt oss byta, fröken Anna! Ta hon Gösta Berling, ta honom och gift sig med honom! Behåll honom och ge dem på Berga pengarna! Jag avstår honom åt henne, och hon vet, att han är min. Tänk på att det inte var Gud, som sände vargarna efter henne här om natten, och låt oss byta!»

»Hvad vill patron ha i vederlag?»

Sintram grinade.

»Jag, vad jag vill ha? Å, jag nöjer mig med litet. Jag vill bara ha den där gamla kvinnan i hennes släde, fröken Anna.»

»Satan, frestare,» ropar Anna, »vik ifrån mig! Skall jag svika en gammal vän, som litar på mig! Skall jag lämna henne åt dig, så att du får pina henne till galenskap!»

»Se, se, se, lugn, fröken Anna! Tänk på saken! Här är en ung, härlig man och där en gammal, utsliten käring. En av dem måste jag ha. Vem av dem vill hon låta mig få?»

Anna Sjärnhök skrattade i förtvivlan.

»Tycker brukspatron, att vi ska stå här och byta själar, såsom man byter hästar på Broby marknad?»

»Just så, ja. Men om fröken Anna vill, ska vi ställa det på ett annat sätt. Vi ska tänka på den Stjärnhökska äran.»

Därmed börjar han med hög röst kalla och ropa på sin hustru, som sitter framme i Annas släde, och till flickans outsägliga fasa hörsammar hon genast kallelsen, stiger ur släden och kommer darrande och rysande fram till dem.

»Se, se, se, en så lydig hustru!» säger Sintram. »Inte rår fröken Anna för, att hon kommer, då hennes man kallar. Nu lyfter jag Gösta ur min släde och lämnar honom här. Lämnar honom för alltid, fröken Anna. Vem som vill, får ta upp honom.»

Han böjer sig för att lyfta upp Gösta, men då lutar Anna sig ända ned till hans ansikte, sätter ögonen i honom och väser som ett retat djur:

»I Guds namn, far hem med dig! Vet du inte vem som sitter i gungstolen i salongen och väntar på dig? Törs du låta den herrn vänta?»

Det är för Anna nästan höjden av dagens gräsligheter att se huru dessa ord verka på den elake. Han drar åt sig tömmarna, vänder och kör hemåt, drivande hästen till sken med piskslag och vilda rop. Utför den förskräckliga backen går den livsfarliga färden, medan en lång rad av gnistor spraka fram under medar och hovar i det tunna marsföret.

Anna Stjärnhök och Ulrika Dillner stå ensamma på vägen, men de tala inte ett ord. Ulrika ryser för Annas vilda blickar, och denna har ingenting att säga den gamla stackaren, för vars skull hon har uppoffrat den älskade.

Hon hade velat gråta, rasa, rulla sig på vägen och strö snö och sand på sitt huvud.

Förr hade hon känt försakelsens ljuvhet, nu kände hon dess bitterhet. Vad var det att uppoffra sin kärlek mot att uppoffra den älskades själ!

De körde fram till Berga under samma tystnad, men då de voro framme och salsdörren öppnades, svimmade Anna Stjärnhök för första och enda gången i sitt liv. Därinne sutto både Sintram och Gösta Berling och språkade i god ro. Toddybrickan var redan inne. De hade väl varit där minst en timme.

Anna Stjärnhök svimmade, men gamla Ulrika stod lugn. Hon hade nog märkt, att det inte var rätt beställt med den, som hade jagat efter dem på landsvägen.

Sedan bemedlade kapten Uggla och kaptenskan saken så med brukspatronen, att gamla Ulrika fick stanna på Berga. Han gav med sig i all godmodighet. »Han ville visst inte göra henne tokig,» sade han.

*

O, sena tiders barn!

Jag begär ju inte, att någon skall sätta tro till dessa gamla historier. De kunna inte vara annat än lögn och dikt. Men ångern, som vaggar fram och åter över hjärtat, till dess det jämrar sig, som golvplankorna i Sintrams sal jämrade sig under den vaggande meden, men tvivlet, som ringer för öronen, såsom bjällrorna ringde för Anna Stjärnhök i den öde skogen, när bliva de till lögn och dikt?

O, att de kunde bliva det!

TOLFTE KAPITLET.

Ebba Dohnas historia.

DEN FAGRA UDDEN på Lövens östra strand, omkring vilken vikarna glida in med lena vågor, den stolta udden, där Borgs herrgård ligger, må du akta dig att beträda.

Aldrig såg man Löven härligare än från dess topp.

Ingen kan veta hur fager han är, mina drömmars sjö, förrän han från Borgs udde har sett morgondimmorna glida bort över dess glättade yta, innan han från fönstren i det lilla blå kabinettet, där så många minnen bo, har sett honom återspegla en blekröd solnedgång.

Men jag säger dig ändå: gå inte dit!

Ty kanske gripes du av begär att stanna i det gamla herresätets sorgtyngda salar, kanske gör du dig till ägare av denna fagra jord, och om du är ung, rik och lycklig, slår du, som så mången annan, där upp ditt hem med en ung maka.

Nej, det är bättre att inte se den vackra udden,

ty på Borg kan ingen lycka bo. Vet, att hur rik, hur lycklig du än må vara, som flyttar in där, skola dessa gamla tårdränkta golv snart dricka även dina tårar, och dessa väggar, som skulle kunna återge så många klagoljud, skola ock uppsamla dina suckar.

Det ligger ett oblitt öde över denna sköna gård. Det är, som om olyckan vore jordad där, men inte funne ro i sin grav, utan ständigt stege upp ur den för att ängsla de levande. Vore jag herre till Borg, då skulle jag genomsöka marken, både granparkens stengrund och boningshusets källargolv och den bördiga myllan ute på fälten, ända tills jag funne den häxans maskgnagna lik, och då skulle jag ge henne en grav i vigd jord på Svartsjö kyrkogård. Och vid begravningen skulle jag inte spara på ringarens betalning, utan klockorna skulle ljuda länge och kraftigt över henne, och till präst och klockare skulle jag sända rika gåvor, att de med fördubblad kraft måtte med tal och sång viga henne till evig vila.

Eller om inte detta hjälpte, skulle jag en stormig natt låta elden nalkas de buktande träväggarna och låta den förhärja allt, så att inte människor mer måtte lockas att bo i olyckans hem. Sedan skulle ingen få beträda denna dömda plats, endast kyrktornets svarta kajor skulle få grunda ett nybygge i den stora skorstensmuren, som svärtad och hemsk reste sig över den öde grunden.

Dock skulle jag helt visst ängslas, då jag såge lågorna slå samman över taket, då tjock rök, rod-

nande av eldskenet och späckad av gnistor, välte fram ur den gamla grevegården. I sprakandet och suset skulle jag tro mig höra hemlösa minnens klagan, på lågornas blåa toppar skulle jag tro mig se störda vålnader sväva. Jag skulle tänka på hur sorgen förskönar, hur olyckan smyckar och gråta, som om ett tempel åt gamla gudar hade dömts till förgängelse.

Dock, tyst du, som kraxar om olyckor! Än ligger Borg och glänser på höjden av udden, skyddat av sin park av väldiga granar, och de snötäckta fälten därnedanför glittra i marsdagens stickande solsken, än höres innanför dess väggar den glada grevinnan Elisabets muntra skratt.

Om söndagarna går hon i Svartsjö kyrka, som ligger nära Borg, och samlar ihop ett litet middagssällskap. Lagmannens från Munkerud bruka komma och kaptenens från Berga och komministerns och den elake Sintram. Om Gösta Berling skulle vara kommen till Svartsjö, vandrande på Lövens is, så bjuder hon också honom. Varför skulle hon inte bjuda Gösta Berling?

Hon vet väl inte, att förtalet börjar viska om att Gösta kommer så ofta över till östra stranden för att få råka henne. Kanske han också kom för att få supa och spela hos Sintram, men det frågar man inte så mycket efter, alla veta, att hans kropp är av järn, men det är en annan sak med hans hjärta. Det är just ingen, som tror, att han kan se ett par glittrande ögon och ett ljust hår, som krusar sig omkring en vit panna, utan att bli förälskad.

Den unga grevinnan är god mot honom. I det ligger ingenting märkvärdigt; hon är god mot alla. Trasiga tiggarungar sätter hon i sitt knä, och då hon på landsvägen kör förbi någon gammal stackare, låter hon kusken hålla och tar upp den fattiga fotgängaren i sin släde.

Gösta brukar sitta i det lilla blå kabinettet, där man har den präktiga utsikten över sjön, och läsa poesi för henne. Det kan inte vara något ont i det. Han glömmer inte, att hon är grevinna och han en hemlös äventyrare, och det är gott för honom att umgås med någon, som står hög och helig för honom. Han kan ju lika gärna tänka på att bli kär i Sabas drottning, vilken pryder läktarkransen i Svartsjö kyrka, som i henne.

Han begär blott att få tjäna henne, som en page tjänar sin höga härskarinna, att få knyta hennes skridsko, hålla hennes garnhärva, styra hennes kälke. Det kan inte bli fråga om kärlek dem emellan, men han är rätta mannen att finna sin lycka i ett romantiskt, oskadligt svärmeri.

Den unga greven är tyst och allvarlig, och Gösta är sprittande glad. Han är ett sådant sällskap, som den unga grevinnan önskar sig. Ingen, som ser henne, tänker, att hon går och bär på förbjuden kärlek. På dans tänker hon, på dans och munterhet. Hon ville, att jorden vore helt slät, utan stenar, utan berg och sjöar, så att man kunde komma fram överallt dansande. Från vaggan till graven ville hon dansa fram i smala, tunnsulade sidenskor.

Men ryktet är inte mycket barmhärtigt mot de unga kvinnorna.

Då dessa gäster komma till Borg och spisa middag, bruka herrarna efter måltiden gå in i grevens rum för att sova och röka, de gamla damerna bruka sjunka ned i salongens länstolar och luta sina ärevördiga huvuden mot den höga karmen, men grevinnan och Anna Stjärnhök gå in i det blå kabinettet och utbyta ändlösa förtroenden.

Söndagen efter den, då Anna Stjärnhök hämtade Ulrika Dillner tillbaka till Berga, sitta de åter där.

Ingen på jorden är olyckligare än den unga flickan. All hennes munterhet är gången, och borta är det glada trots, som hon satte mot allt och alla, som ville komma henne för nära.

Allt, som hände henne på hemvägen, har för hennes medvetande sjunkit ned i den skymning, ur vilken det framtrollades: hon har inte ett enda klart intryck kvar.

Jo, ett, som förgiftar hennes själ.

»Om det nu inte var Gud, som gjorde det,» brukar hon viska för sig själv, »om det nu inte var Gud, som sände vargarna?»

Hon begär tecken, hon begär under. Hon spanar kring himmel och jord. Men hon ser intet finger sträckas ur skyn för att utpeka hennes väg. Inga stoder av töcken och ljus gå före henne.

Då hon nu sitter mittemot grevinnan i det lilla blå kabinettet, falla hennes blickar på en liten bukett av blåsippor, som grevinnan håller i sin

vita hand. Som en blixt slår det henne, att hon vet var de sipporna ha vuxit, att hon vet vem som har plockat dem.

Hon behöver inte fråga. Var i hela trakten växer det blåsippor redan i början av april utom i björkhagen, som ligger på strandsluttningen vid Ekeby?

Hon stirrar och stirrar på de små blå stjärnorna, dessa lyckliga, som äga allas hjärtan, dessa små profeter, som, sköna själva, också omstrålas av glansen av allt skönt, som de bebåda, av allt skönt, som komma skall. Allteftersom hon betraktar dem, börjar hennes själ genljuda av en vrede, mullrande som åskan, dövande som blixten. »Med vad rätt,» tänker hon, »bär grevinnan Dohna denna bukett blåsippor, plockade på strandvägen vid Ekeby?»

De voro alla frestare: Sintram, grevinnan, alla människor ville locka Gösta Berling till det, som ont var, men hon skulle försvara honom, mot alla skulle hon försvara honom. Om det än skulle kosta hennes hjärteblod, skulle hon göra det.

Hon tänker, att hon måste se de där blommorna rivna ur grevinnans hand och förkastas, förtrampas, förkrossas, innan hon går ut ur det lilla blå kabinettet.

Hon tänker detta, och hon börjar en strid mot de små blå stjärnorna. Ute i salongen luta de gamla fruarna sina vördnadsvärda huvuden mot stolkarmarna och ana intet, herrarna blossa i ro och lugn på sina pipor inne i grevens rum, allt

är frid, endast i det lilla blå kabinettet rasar en förtvivlad strid.

Vad de göra väl, de, som hålla sina händer från svärdet, de, som förstå att stilla förbida, att lägga sina hjärtan till ro och låta Gud styra! Alltid far det oroliga hjärtat vill. Alltid gör ont det onda värre.

Men Anna Stjärnhök tror, att hon nu äntligen har sett ett finger i skyn.

»Anna,» säger grevinnan, »berätta en historia!»

»Om vad då?»

»Å,» säger grevinnan och smeker buketten med sin vita hand. »Kan du ingenting om kärlek, ingenting om att älska?»

»Nej, jag vet ingenting om kärlek.»

»Så du talar! Finns då inte här ett ställe, som heter Ekeby, ett ställe fullt av kavaljerer?»

»Jo,» säger Anna, »här finns ett ställe, som heter Ekeby, och där finnas män, som suga landets märg, som göra oss oskickliga till allvarligt arbete, som förstöra vår uppväxande ungdom och förleda våra snillen. Vill du höra om dem, vill du höra kärlekshistorier om dem?»

»Det vill jag. Jag tycker om kavaljererna.»

Då talar Anna Stjärnhök, talar i korta strofer, som en gammal hymnbok, ty hon är nära att kvävas av stormande känslor. Dold lidelse darrar under varje ord, och grevinnan måste både förskrämd och intresserad lyssna till henne.

»Vad är en kavaljers kärlek, vad är en kavaljers tro? En käresta i dag, en i morgon, en i

öster, en i väster. Ingenting är honom för högt, ingenting för lågt: ena dagen en grevedotter, andra dagen en tiggartös. Ingenting på jorden är så rymligt som hans hjärta. Men stackars, stackars den, som älskar en kavaljer! Hon måste söka honom, där han ligger full vid vägkanten. Hon måste tyst se på, då han vid spelbordet öder bort hennes barns hem. Hon får tåla, att han svärmar kring främmande kvinnor. Å, Elisabet, om en kavaljer ber en hederlig kvinna om en dans, så borde hon neka honom den, om han skänker henne en blombukett, så borde hon kasta blommorna till marken och trampa på dem; om hon älskar honom, så borde hon hellre dö än gifta sig med honom. Det fanns bland kavaljererna en, som var en avsatt präst. Han hade mist kappan för fylleri. Han var full i kyrkan. Han söp upp nattvardsvinet. Har du hört talas om honom?»

»Nej.»

»Strax sedan han hade blivit skild från ämbetet, irrade han kring landet som en tiggare. Han drack som en galning. Han kunde stjäla för att få brännvin.»

»Vad heter han?»

»Han finnes inte mer på Ekeby. — — — Majorskan på Ekeby tog hand om honom, gav honom kläder och övertalade din svärmor, grevinnan Dohna, att göra honom till informator för din man, den unga greve Henrik.»

»En avsatt präst!»

»Å, han var en ung, kraftig man, med goda

kunskaper. Det var ingen fara med honom, om han bara inte drack. Grevinnan Märta var inte nogräknad. Det roade henne att retas med prosten och komministern. Dock påbjöd hon, att ingen skulle nämna om hans föregående liv för hennes barn. Då skulle hennes son ha förlorat respekten för honom, och hennes dotter skulle inte ha kunnat tåla konom, för hon var ett helgon.

Så kom han hit till Borg. Han stannade strax inom dörren, satte sig ytterst på stolkanten, teg vid bordet och flydde ut i parken, då här kom främmande.

Men därute brukade han på de ensliga stigarna möta den unga Ebba Dohna. Hon var inte den, som älskade de bullrande fester, som dånade genom Borgs salar, sedan grevinnan hade blivit änka. Hon var inte den, som sände trotsiga blickar ut i världen. Hon var så blid, så skygg. Ännu, då hon redan hade fyllt sjutton år, var hon ett vekt barn, men hon var ändå mycket skön med sina bruna ögon och den svaga, fina rodnaden på kinderna. Hennes späda, smärta kropp lutade svagt framåt. Hennes smala hand smög sig in i din med en skygg tryckning. Hennes lilla mun var den tystaste av munnar och den allvarligaste. Ah, hennes röst, hennes ljuva lilla röst, som uttalade orden så långsamt och väl, men aldrig klingade ungdomsfrisk, ungdomsvarm, utan kom släpande med matta tonfall som en tröttad musikers slutackord!

Hon var inte som andra. Hennes fot trampade marken så lätt, så tyst, som om hon härnere endast

hade varit en rädd flykting. Hon höll sina ögonlock sänkta för att inte störas i skådandet av de inre synernas prakt. Hennes själ hade vänt sig från jorden, redan då hon var ett barn.

När hon var liten, brukade hennes farmor berätta sagor för henne, och en kväll sutto de båda två vid brasan, men sagorna hade tagit slut. Carsus och Moderus och Lunkentus och Den sköna Melusina hade uppstått och levat. De hade som brasans flammor tumlat om i liv och glans, men nu lågo hjältarna slagna, och de sköna prinsessorna voro förkolnade, till dess nästa brasa väckte dem på nytt. Men alltjämt låg den lilla flickans hand på den gamlas klänningskjol, och hon strök sakta på sidenet, detta lustiga tyg, som pep likt en liten fågel. Och denna strykning var hennes bön, för hon var ett av dessa barn, som aldrig be med ord.

Då började den gamla att helt stilla berätta för henne om ett litet barn i Juda land, om ett litet barn, som föddes att bli en stor konung. Änglarna hade fyllt jorden med lovsånger, då det föddes. Österns konungar kommo, ledda av himlens stjärna, och skänkte det guld och rökelse, och gamla män och kvinnor förutsade dess härlighet. Detta barn växte upp till större skönhet och visdom än alla andra barn. Redan då det var tolv år, var dess visdom större än översteprästernas och de skriftlärdas.

Så berättade den gamla för henne om det

skönaste jorden har sett, om det barnets liv, medan det fanns bland människorna, de onda människorna, som inte ville erkänna det som sin konung.

Hon berättade henne om hur barnet blev en man, men undren omstrålade honom alltjämt.

Allt på jorden tjänade honom och älskade honom, utom människorna. Fiskarna läto fånga sig i hans nät, brödet fyllde hans korgar, vattnet förvandlade sig i vin, då han önskade det.

Men människorna gåvo inte den store konungen någon gyllene krona, någon glänsande tron. Han hade inga bugande hovmän omkring sig. De läto honom gå bland dem som en tiggare.

Dock var han så god mot dem, den store konungen. Han botade deras sjuka, återgav de blinda deras syn och uppväckte de döda.

'Men,' sade den gamla, 'människorna ville inte ha den gode konungen till sin herre.

De sände sina krigsknektar mot honom och fängslade honom, de klädde honom på spe i krona och spira och i en sid mantel och läto honom gå ut till avrättsplatsen, bärande ett tungt kors. O, mitt barn, den gode konungen älskade de höga bergen. Om nätterna brukade han bestiga dem för att tala med himlens invånare, och han tyckte om att om dagarna sitta på bergssluttningen och tala till lyssnande människor. Men nu förde de honom upp på ett berg för att korsfästa honom. De slogo spikar genom hans händer och fötter och hängde den gode konungen på ett kors, som om han hade varit en rövare och ogärningsman.

Och folket gjorde spe av honom. Endast hans mor och hans vänner gräto, därför att han skulle dö, innan han hade hunnit bliva någon konung.

O, vad de döda tingen sörjde vid hans död! Solen miste sitt sken, och bergen skälvde, förhänget i templet rämnade, och gravarna öppnade sig för de döda, att de måtte gå ut och visa sin sorg.'

Då låg den lilla med huvudet i sin farmors knä och snyftade, så att hjärtat ville brista.

'Gråt inte, liten, den gode konungen stod upp ur sin grav och for upp till sin fader i himmelen.'

'Farmor,' snyftade den lilla stackaren, 'fick han då aldrig något rike?'

'Han sitter på Guds högra hand i himmelen.'

Men detta tröstade henne inte. Hon grät så hjälplöst och ohejdat, som ett barn kan gråta.

'Varför voro de så elaka mot honom? Varför fingo de vara så elaka mot honom?'

Den gamla blev nästan rädd för denna överväldigande sorg.

'Säg, farmor, säg, att du inte har berättat riktigt! Säg, att det inte slutade så! Säg, att de inte voro så elaka mot den gode konungen! Säg, att han fick ett rike på jorden!'

Hon slog sina armar om den gamla och bad henne med alltjämt strömmande tårar.

'Barn, barn,' sade då hennes farmor för att trösta henne, 'de finnas, som tro, att han skall komma åter. Då skall han lägga jorden under sitt välde och styra den. Det skall bli ett härligt

kungarike av den sköna jorden. Det skall stå i tusen år. Då skola de onda djuren bli goda: små barn skola leka vid huggormens bo, och björnar och kor skola beta tillsammans. Ingen skall mer skada eller fördärva den andra; spjuten skola krökas till liar och svärden smidas till plogar. Och allt skall vara lek och glädje, ty de goda skola besitta jorden.'

Då ljusnade den lillas ansikte bakom tårarna.

'Får då den gode konungen en tron, farmor?'

'En tron av guld.'

'Och tjänare och hovmän och en gyllene krona?'

'Det får han.'

'Kommer han snart, farmor?'

'Ingen vet när han kommer.'

'Får jag då sitta på en pall vid hans fötter?'

'Det får du!'

'Farmor, jag är så glad,' sade den lilla.

Kväll efter kväll genom många vintrar sutto dessa båda vid brasan och talade om den gode konungen och hans rike. Den lilla drömde om tusenårsriket både nätter och dar. Hon tröttnade aldrig att smycka det med allt skönt, som hon kunde uttänka.

Det är så med många av de tysta barn, som omge oss, att de gå och bära på en hemlig dröm, som de inte våga nämna. Det bor underliga tankar under månget mjukt hår, de bruna, milda ögonen se underliga ting bakom sina fällda ögonlock, mången skön jungfru har i himmelen sin brudgum.

Mången rosenkind vill gnida den gode konungens fötter med smörjelse och torka dem med sitt huvudhår.

Ebba Dohna vågade inte nämna det för någon, men alltsedan den kvällen levde hon bara för Herrens tusenårsrike och för att vänta hans ankomst.

Då aftonrodnaden slog upp västerns port, då undrade hon, om han inte skulle träda ut ur den, strålande av mild glans, följd av en här av millioner änglar, och tåga förbi henne och tillåta, att hon vidrörde fållen av hans mantel.

Hon tänkte också gärna på de fromma kvinnor, vilka hade hängt dok över sitt huvud och aldrig lyft ögonen från jorden, utan stängt sig inne i de grå klostrens ro, i de små cellernas mörker för att ständigt kunna se de strålande syner, som framträda ur själens natt.

Sådan hade hon vuxit upp, sådan var hon, då hon och den nya informatorn möttes i parkens ensliga gångar.

Jag vill inte säga mera ont om honom, än jag måste. Jag vill tro, att han älskade detta barn, som snart valde honom till ledsagare på ensamma vandringar. Jag tror, att hans själ tog åter sina vingar, då han gick vid sidan av denna tysta flicka, som aldrig hade förtrott sig åt någon annan. Jag tänker, att han kände sig själv som ett barn, god, from, dygdig.

Men om han nu älskade henne, varför tänkte han inte på att han inte kunde ge henne en sämre gåva än sin kärlek? Han, en av denna världens

förskjutna, vad ville han, vad tänkte han, där han gick vid grevedotterns sida? Vad tänkte den avsatta prästen, då hon anförtrodde honom sina fromma drömmar? Vad ville han, som hade varit en drinkare och slagskämpe och åter skulle bli det, då tillfälle kom, vid sidan av henne, som gick och drömde om en brudgum i himmelen? Varför flydde han inte långt, långt bort från henne? Hade det inte varit bättre för honom, om han hade irrat tiggande och stjälande kring landet, än att han skulle gå där i de tysta barrträdsalléerna och åter bli god, from, dygdig, då det ändå inte kunde levas om, det liv, som han hade fört, och då det inte kunde undvikas, att Ebba Dohna skulle älska honom?

Tro inte, att han såg ut som en försupen stackare med gråbleka kinder och röda ögon! Han var alltjämt en ståtlig man, vacker och obruten till själ och kropp. Han har en hållning som en kung och en kropp av järn, som inte förstöres av det vildaste liv.»

»Lever han än?» frågade grevinnan.

»Ånej, han är väl död nu. Det är så längesedan allt detta.»

Det är något inom Anna Stjärnhök, som börjar bäva vid det, som hon gör. Hon börjar tänka, att hon aldrig skall säga grevinnan vem den mannen är, som hon talar om, att hon skall låta henne tro, att han är död.

»På den tiden var han ännu ung,» så börjar hon ånyo sin berättelse. »Glädjen över att leva

tändes på nytt hos honom. De vackra ordens gåva var hans, och det eldiga, lätt hänförda hjärtats.

Det kom en kväll, då han talade med Ebba Dohna om kärlek. Hon svarade inte, hon sade honom endast vad hennes farmor hade berättat henne i vinterkvällen och beskrev för honom sina drömmars land. Sedan tog hon ett löfte av honom. Hon lät honom svära, att han skulle bli en Guds ords förkunnare, en av dem, som skulle bereda Herrens väg, så att hans ankomst måtte påskyndas.

Vad skulle han göra? Han var en avsatt präst, och ingen väg var för honom så stängd som den hon ville att han skulle beträda. Men han vågade inte säga henne sanningen. Han hade inte hjärta att bedröva detta hulda barn, som han älskade. Han lovade allt, vad hon ville.

Sedan behövdes inte flera ord mellan dem. Det var klart, att hon en gång skulle bli hans hustru. Det var ingen kärlek med kyssar och smekningar. Han vågade knappt komma henne nära. Hon var ömtålig som en skör blomma. Men hennes bruna ögon lyftes stundom från marken för att söka hans. I månskenskvällar, då de sutto på verandan, smög hon sig tätt intill honom, och då kysste han hennes hår, utan att hon märkte det.

Men du förstår, att hans synd bestod däri, att han glömde både forntid och framtid. Att han var fattig och ringa, kunde han ju gärna glömma, men han borde alltid ha vetat, att en dag måste komma, då i hennes sinne kärlek skulle resa sig

mot kärlek, jord mot himmel, och då hon skulle nödgas välja mellan honom och tusenårsrikets strålande herre. Och hon var inte den, som kunde härda ut i en sådan strid.

Där gick en sommar, en höst, en vinter. Då våren kom och isen smälte, blev Ebba Dohna sjuk. Det var tjällossning i dalarna, svall i backarna, sjöarna voro osäkra, vägarna omöjliga att befara både med släde och kärra.

Då ville grevinnan Dohna ha läkare hämtad från Karlstad. Det fanns ingen på närmare håll. Men hon befallde förgäves. Hon kunde varken med böner eller hotelser förmå en tjänare att fara. Hon föll på knä för kusken, men han vägrade. Hon fick kramp och konvulsioner av sorg över sin dotter. Hon är vild såväl i sorg som i glädje, grevinnan Märta.

Ebba Dohna låg i lunginflammation, och hennes liv var i fara, men ingen läkare kunde hämtas.

Då for informatorn till Karlstad. Att göra den färden i det väglaget var att leka med livet, men han gjorde den. Den gick över buktande is och halsbrytande svall, stundom måste han hugga trappsteg åt hästen i isen, stundom dra upp honom ur vägens djupa lera. Det sades, att doktorn nekade att följa honom, men att han med pistolen i hand tvang honom att resa med.

Då han kom igen, var grevinnan färdig att kasta sig för hans fötter. 'Ta allt!' sade hon. 'Säg vad ni önskar, vad ni begär, min dotter, mitt gods, mina pengar!'

'Er dotter,' svarade informatorn.»

Anna Stjärnhök tystnar helt plötsligt.

»Nå än sedan, än sedan då?» frågar grevinnan Elisabet.

»Det kan vara nog nu,» svarar Anna, ty hon är en av de stackars människor, som leva under tvivlets ångest och fruktan. Hon har gjort det nu en hel vecka. Hon vet inte vad hon vill. Det, som ena stunden synes henne rätt, har den andra blivit orätt. Nu önskar hon, att hon aldrig hade börjat denna historia.

Jag börjar tro, att du vill driva gäck med mig, Anna. Förstår du inte, att jag måste höra slutet på denna historia?»

»Det är ju inte mycket kvar att berätta. — Stridens stund var kommen för den unga Ebba Dohna. Kärlek reste sig mot kärlek, jord mot himmel.

Grevinnan Märta berättade henne om den underbara färd, som den unge mannen hade gjort för hennes skull, och hon sade henne, att hon till lön därför hade skänkt honom hennes hand.

Den unga fröken Ebba var då så långt kommen på bättringsvägen, att hon låg påklädd på en soffa. Hon var matt och blek och ännu tystare, än hon brukade.

Då hon hörde dessa ord, lyfte hon förebrående sina bruna ögon mot modern och sade till henne:

'Mamma, har du givit bort mig till en avsatt präst, till en, som har förverkat sin rätt att vara Guds tjänare, till en man, som har varit en tjuv, en tiggare?'

'Men, barn, vem har sagt dig detta? Jag trodde du ingenting visste.'

'Jag fick veta det. Jag hörde dina gäster tala om honom, samma dag jag sjuknade.'

'Men, barn, tänk på att han har räddat ditt liv!'

'Jag tänker på att han har bedragit mig. Han skulle ha sagt mig vem han var.'

'Han säger, att du älskar honom.'

'Jag har gjort det. Jag kan inte älska den, som har bedragit mig.'

'På vad sätt har han bedragit dig?'

'Det förstår inte mamma.'

Hon ville inte tala med sin mor om sina drömmars tusenårsrike, som hennes älskade skulle ha hjälpt henne att förverkliga.

'Ebba,' sade grevinnan, 'om du älskar honom, så skall du inte fråga efter vad han har varit, utan gifta dig med honom. En grevinna Dohnas man blir nog rik och mäktig, för att hans ungdomssynder skola ursäktas.'

'Jag bryr mig inte om hans ungdomssynder, mamma, det är därför, att han aldrig kan bli vad jag ville att han skulle bli, som jag inte kan gifta mig med honom.'

'Ebba, kom ihåg, att jag har givit honom mitt ord!'

Flickan blev likblek.

'Mamma, jag säger dig, att om du gifter mig med honom, skiljer du mig från Gud.'

'Jag har beslutat att göra din lycka,' säger grevinnan. 'Jag är viss om att du blir lycklig med denne man. Du har ju redan lyckats att göra

ett helgon av honom. Jag har beslutit att förbise bördens fordringar och att glömma, att han är fattig och föraktad, för att ge dig tillfälle att upprätta honom. Jag känner, att jag gör det, som är rätt. Du vet, att jag föraktar alla gamla fördomar.'

Men allt detta säger hon bara därför, att hon inte tål, att någon sätter sig mot hennes vilja. Kanske också, att hon menade det, då hon sade det. Grevinnan Märta är inte lätt att förstå sig på.

Den unga flickan låg kvar en lång stund på sin soffa, då grevinnan hade lämnat henne. Hon kämpade sin strid. Jord reste sig mot himmel, kärlek mot kärlek, men hennes barndoms älskade behöll segern. Där hon låg, just här på soffan, såg hon västerns himmel glöda av en härlig solnedgång. Hon tänkte, att detta var en hälsning från den gode konungen, och som hon inte skulle ha kunnat förbli honom trogen, om hon hade levat, beslöt hon att dö. Hon kunde inte göra annat, då hennes mor ville, att hon skulle tillhöra den, som inte kunde bli den gode konungens tjänare.

Hon gick fram till fönstret, öppnade det och lät skymningens kalla, fuktiga luft genomkyla sin stackars svaga kropp.

Det var lätt gjort för henne att ådraga sig döden. Den var viss, om sjukdomen skulle börja på nytt, och den gjorde det.

Det är ingen mer än jag, som vet, att hon sökte döden, Elisabet. Jag fann henne vid fönstret. Jag hörde hennes feberfantasier. Hon tyckte om att ha mig vid sin sida under sina sista dagar.

Det var jag, som såg henne dö, som såg hur hon en kvällsstund sträckte armarna mot den glödande västern och dog, leende, som om hon hade sett någon framträda ur solnedgångens glans och möta henne. Det var också jag, som måste framföra hennes sista hälsning till den, som hon hade älskat. Jag skulle be honom förlåta, att hon inte kunde bli hans hustru. Den gode konungen tillät det inte.

Men jag har inte vågat att säga den mannen, att han var hennes mördare. Jag har inte vågat lägga tyngden av sådana kval på hans skuldror. Och dock, han, som ljög sig till hennes kärlek, var han inte hennes mördare? Var han inte detta, Elisabet?»

Grevinnan Dohna har för längesedan upphört att smeka de blå blommorna. Nu reser hon sig upp, och buketten faller till golvet.

»Anna, du driver alltjämt gäck med mig. Du säger, att historien är gammal, och att mannen längesedan är död. Men jag vet ju, att det knappt är fem år, sedan Ebba Dohna dog, och du talar ju om att du själv har varit med om alltsammans. Du är inte gammal. Säg mig nu vem mannen är!»

Anna Stjärnhök börjar skratta.

»Du ville ju ha en kärlekshistoria. Nu har du fått en, som har kostat dig både tårar och oro.»

»Menar du, att du har ljugit?»

»Ingenting annat än dikt och lögn alltihop, du!»

»Du är elak, Anna.»

»Kan väl vara. Jag är inte heller alltför lycklig, skall jag säga. — Men fruarna äro vakna, och herrarna kommo in i salongen. Låt oss gå ditut!»

På tröskeln hejdas hon av Gösta Berling, som kommer för att söka upp de unga damerna.

»Ni måste ha tålamod med mig,» säger han skrattande. »Jag skall bara plåga er i tio minuter, men nu måste ni höra vers.»

Han berättar för dem, att denna natt hade han drömt så livligt som sällan annars, drömt, att han hade skrivit vers. Han, som folk kallade »poeten», fast han hittills oförskyllt hade fått bära ett sådant öknamn, hade då stått upp mitt i natten och halvt sovande, halvt vakande börjat skriva. Det var ett helt poem, som han om morgonen hade funnit på sitt skrivbord. Han hade aldrig kunnat tro något dylikt om sig själv. Nu skulle damerna höra det.

Och han läser:

Nu gick månen upp, och med den kom dygnets ljuvaste stund.
Från det klara, blekblåa, höga valv
göt han sitt skimmer ned på rankomslingrad veranda,
vid vars fot i sin urna skalv
gulröd lilja, vars kalk gyllene strimmor randa.
På de breda trappstegens hårda grund
hade vi slagit oss ned, både gamla och unga,
tysta först att låta känslorna sjunga
hjärtats gamla visor i dygnets ljuvaste stund.

Från resedagruppen spred sig till oss en ljuvlig doft,
och ur boskéernas mörka snår
smögo sig skuggor ut över glänsande, daggstänkt matta.
Så ur kropparnas dunkel trår
anden till ljusets rymd, till de trakter han knappt kan fatta,

till det ljusa, blekblåa, höga loft,
i vars klarhet knappt man skönjer en stjärna.
O, vem kan för känslornas lek sig värna
vid nattens skuggors spel, vid resedans sorgtyngda doft?

En provinsros fällde tyst sina sista, bleknade blad,
utan att vindens lek henne till offret tvang.
Så, vi tänkte, ville vårt liv vi giva,
svinna i rymden som toners klang,
som höstens gulnade löv utan klagan till intet bliva.
O, vi tänja på årens rad,
störa naturens frid för att njuta levandets villa.
Döden är livets lön. Så må vi det lämna stilla,
som en provinsros tyst fäller sitt sista, bleknade blad.

På sin fladdrande vinge flög en läderlapp oss förbi,
flög och syntes igen där, varest månen sken.
Men då steg hon upp ur beklämda hjärtan,
frågan, som ingen besvarat re'n,
frågan, som sorgen tung, frågan, gammal som smärtan:
»O, vart gå vi, vad stigar skola vi vandra, vi,
då vi ej mer på jordens grönskande ängar vandra?»
Kan väl någon visa andens väg för den andra,
lättare visar han väg för det djur, som nyss fladdrade oss förbi.

Så lade hon mot min skuldra sitt huvud, sitt mjuka hår,
hon, som älskade mig, och viskade tyst till mig:
»Tro dock ej, att själarna bort till avlägsna rymder flyga,
då jag dött, tro ej, att jag fjärran är!
In i en älskad människas själ skall min hemlösa ande smyga,
och jag vill komma och bo hos dig.»
O, vad ängslan! Av sorg ville mitt hjärta brista.
Hon skulle då dö, dö snart. Var denna natt hennes sista?
Gav jag min sista kyss åt min älskades böljande hår?

År hava svunnit se'n. Än sitter jag mången gång
på den gamla platsen, då natten är mörk och tyst.
Men jag ryser för månens sken på rankomslingrad
veranda.
Han, som ensam vet hur ofta där jag min älskling kysst,
han, som brukat sitt dallrande sken in bland de tårar
blanda,
vilka föllo ned på min älskades hår.
Ve över minnets kval! O, det är min arma, syndiga
andes plåga,
att han är hennes hem! Vad straff kan han vänta våga,
som bundit vid sig en själ, så ren, så syndfri, en gång?

»Gösta,» säger Anna i skämtande ton, medan hennes strupe vill sammansnöras av ångest, »de säga om honom, att han har upplevat flere poem, än andra ha diktat, som inte ha gjort annat hela sitt liv, men vet han, han gör bäst i att dikta på sitt sätt. Det där var nattarbete, vet han.»

»Du är inte mild, du.»

»Komma och läsa upp sådant om död och elände! Att han inte skäms!»

Gösta hör inte mer på henne. Han har ögonen riktade på den unga grevinnan. Hon sitter alldeles stel, orörlig som en bildstod. Han tror, att hon skall svimma.

Men med oändlig svårighet kommer ett ord över hennes läppar.

»Gå!» säger hon.

»Vem skall gå? Skall jag gå?»

»Prästen skall gå!» framstammar hon.

»Elisabet, var då tyst!»

»Den försupna prästen skall ut ur mitt hus!»

»Anna, Anna,» frågar Gösta, »vad menar hon?»

»Det är bäst, att du går, Gösta.»

»Varför skall jag gå? Vad betyder allt detta?»

»Anna,» säger grevinnan Elisabet, »säg honom, säg honom ...!»

»Nej, grevinna, säg honom själv!»

Grevinnan biter ihop tänderna och betvingar sin rörelse.

»Herr Berling,» säger hon och går fram till honom, »ni har en märkvärdig förmåga att komma folk att glömma vem ni är. Jag har inte vetat det förrän i dag. Jag har nyss hört berättelsen om Ebba Dohnas död, och att det var underrättelsen om att hon älskade en ovärdig, som dödade henne. Ert poem har låtit mig förstå, att denne man är ni. Jag kan inte förstå hur någon med de föregåenden, som ni har genomlevat, kan få visa sig i en hederlig kvinnas sällskap. Jag kan inte förstå det, herr Berling. Är jag nu tydlig nog?»

»Det är ni, grevinna. Jag vill bara säga ett enda ord till försvar. Jag var övertygad, hela tiden har jag varit övertygad om, att ni har vetat allt om mig. Jag har aldrig bjudit till att dölja något, men det kan ju inte vara roligt att skrika ut sitt livs bittraste olyckor på vägarna, allra minst att göra det själv.»

Han går.

Och i samma ögonblick sätter grevinnan Dohna sin smala fot på den lilla buketten med de blåa stjärnorna.

»Du har nu gjort vad jag har velat,» säger Anna

Stjärnhök hårt till grevinnan, »men nu är det också slut på vår vänskap. Du skall inte tro, att jag kan förlåta, att du har varit grym mot honom. Du har visat bort honom, hånat och sårat honom, och jag, jag ville följa honom i fängelse, till skampallen, om så vore. Det är jag, som skall vakta honom, bevara honom. Du har gjort vad jag har velat, men jag skall aldrig förlåta dig.»

»Men Anna, Anna!»

»Om jag berättade dig det där, tror du, att jag gjorde det med glatt sinne? Har jag inte suttit här och bit för bit slitit hjärtat ur mitt bröst?»

»Varför har du då gjort det?»

»Varför? Därför, du, att jag inte ville — inte ville, att han skulle bli en gift kvinnas älskare...»

TRETTONDE KAPITLET.

Mamsell Marie.

TYST, för all del tyst!

Det surrar över mitt huvud. Det måtte vara en humla, som kommer flygande. Nej, stilla bara! Känn en sådan doft! Så sant jag lever, är det inte åbrodd och lavendel och hägg och syren och pingstliljor. Det är en härlighet att erfara detta i den grå höstkvällen mittinne i staden. Bara jag ställer fram den där lilla välsignade jordbiten för mina tankar, strax börjar det surra och dofta runtomkring mig, och jag flyttar helt oförmärkt in i ett litet fyrkantigt roskvarter, fyllt av blommor och skyddat av en ligusterhäck. I hörnen stå syrenbersåer med smala träbänkar, och runtom blomplanerna, som äro formade i hjärtan och stjärnor, gå smala gångar, beströdda med vit sjösand. På tre sidor om roskvarteret står skogen. Rönnen och häggen, som äro halvciviliserade och ha vackra blommor, stå närmast och blanda doft med syrenerna. Bortom dem stå några varv björkar,

och sedan vidtager granskogen, den riktiga skogen, tyst och mörk och skäggig och stickande.

Och på fjärde sidan ligger en liten grå stuga.

Det roskvarteret, som jag nu tänker på, ägdes för sextio år sedan av gamla fru Moreus i Svartsjö, hon, som födde sig av att sticka täcken åt bönderna och laga deras gillesmat.

Kära vänner! Bland allt gott jag önskar er vill jag först nämna en täckbåge och ett roskvarter. En stor, ranglig, gammaldags täckbåge med nötta gängor och kantstötta trissor önskar jag er, en sådan, vid vilken fem, sex personer kunna arbeta på en gång, där man syr i kapp och tävlar om att få vackra styng på avigsidan, där man äter stekta äpplen och pratar och »reser till Grönland» och »gömmer ringen med förbehåll» och skrattar, så att ekorrarna borta i skogen falla huvudstupa till marken av förskräckelse. En täckbåge för vintern, kära vänner, och ett roskvarter för sommaren! Inte en trädgård, där man måste lägga ner mer pengar, än nöjet är värt, nej, ett roskvarter, såsom det hette förr i världen! Ni skulle ha ett sådant, som ni skulle kunna sköta med egna händer. Små törnrosbuskar skulle stå på toppen av de små jordkullarna och en krans av förgätmigej ringla fram runtom deras fot, där skulle den stora, flaxiga vallmon, som sår sig själv, komma upp överallt, både på gräslisten och i sandgången, och där skulle finnas en brunbränd torvsoffa, i vilken det skulle växa aklejor och kejsarkronor, både i sitsen och på ryggstödet.

Gamla fru Moreus var på sin tid ägare av många ting. Hon ägde tre glada och flitiga döttrar och en liten stuga vid vägkanten. Hon hade en samlad styver på kistbottnen, styva silkesschalar, rakryggade länstolar och kunskap i mångahanda, som är nyttigt att veta för den, som själv måste förtjäna sitt bröd.

Men det bästa hon ägde var täckbågen, som gav henne arbete året om, och roskvarteret, som gav henne glädje, så länge sommaren varade.

Nu är ock att berätta, att i fru Moreus' lilla stuga fanns en hyresgäst, en liten torr mamsell, omkring fyrtio år gammal, som bodde i ett gavelrum på vinden. Mamsell Marie, som hon alltid kallades, hade sina egna åsikter om många ting, såsom den gärna får, som sitter mycket ensam och låter sina tankar välva kring det, som ens egna ögon ha sett.

Mamsell Marie trodde, att kärleken var roten och upphovet till allt ont i denna sorgfyllda värld.

Varje kväll brukade hon, innan hon somnade, knäppa sina händer och läsa sin aftonbön. Sedan hon då hade läst Fader vår och Herren välsigne oss, slutade hon alltid med att bedja Gud bevara henne för kärleken.

»Det bleve bara elände av,» sade hon. »Jag är gammal och ful och fattig. Nej, måtte jag bara slippa att bli kär!»

Hon satt dag efter dag uppe på vindskammaren i fru Moreus' lilla stuga och stickade gardiner och dukar i fjällstickning. Alla dessa sålde hon sedan

till bönder och herrskap. Hon höll på att sticka ihop en stuga åt sig.

Ty en liten stuga på utsiktsbacken mittemot Svartsjö kyrka, det var vad hon ville ha, en stuga, som låg högt på en backe, så att man kunde se fritt och långt därifrån, det var hennes dröm. Men kärleken ville hon inte höra talas om.

Då hon om sommarkvällen hörde fiolen ljuda från korsvägen, där spelmannen satt på gärdesgårdens stätta och de unga svängde om i polskedans, så att dammet yrde, då gick hon en lång omväg genom skogen för att slippa höra och se.

Annandag jul, då bondbrudarna kommo en fem, sex stycken för att bli klädda av fru Moreus och hennes döttrar, då de pryddes med kransar av myrten och höga kronor av siden och glaspärlor, med granna silkesskärp och bröstbuketter av hemgjorda rosor, och kjorteln kantades med girlander av taftblommor, då stannade hon uppe på sitt rum för att slippa se hur de utpyntades, kärleken till ära.

Då flickorna Moreus sutto vid täckbågen om vinterkvällarna och det stora rummet till vänster i farstun strålade av hemtrevnad, då glasäpplena svängde och svettades borta i spiseln, upphängda framför den lågande brasan, då den vackra Gösta Berling eller den snälla Ferdinand, som hade kommit på besök, passade på att rycka tråden ur nålen för flickorna eller narrade dem att sy sneda styng och rummet genljöd av munterhet och glam och kurtis och tryckande händer möttes under täckbågen, då rullade hon förtretad samman stickarbetet

och gick sin väg, ty hon hatade kärleken och kärlekens vägar.

Men kärlekens illgärningar kände hon, och om dem visste hon att förtälja. Hon undrade på att han ännu vågade visa sig på jorden, att han inte skrämdes härifrån av övergivnas klagan och förbannelser från dem, som han hade gjort till brottslingar, av veropen från dem, som han hade kastat i förhatliga bojor. Hon undrade på att hans vingar kunde bära honom så fritt och lätt, att han inte, tyngd av kval och skam, sjönk i namnlöst djup.

Nej, ung hade hon väl varit, hon som andra, men kärleken hade hon aldrig älskat. Aldrig hade hon låtit locka sig till dans och smek. Hennes mors gitarr hängde dammig och osträngad på vinden. Aldrig knäppte hon den till bleka kärlekskväden.

Hennes mors rosenträd stod i hennes fönster. Hon gav det nätt och jämnt vatten. Hon älskade inte blommorna, dessa kärlekens barn. Bladen hängde dammiga. Spindlar lekte mellan grenarna, och knopparna slogo aldrig ut.

Och i fru Moreus' roskvarter, där fjärilar fladdrade och fåglar sjöngo, där doftande blommor sände kärleksbud till svävande bin, där allt talade om den förhatlige, där satte hon sällan sin fot.

Kom så en tid, då Svartsjö församling lät sätta in en orgel i sin kyrka. Det var sommaren före det året, då kavaljererna regerade. En ung orgelbyggare kom dit. Han blev, även han, hyresgäst hos fru Moreus och blev inhyst, han ock, i ett litet gavelrum på vinden.

Så satte han då upp denna orgel, som har så underliga toner, vars förfärliga basunstämma alltemellanåt bryter fram mitt i en fredlig psalm — ingen kan veta varför och huru — och kommer barnen att gråta i kyrkan om julottan.

Att den unga orgelbyggaren var en mästare i sitt yrke, det må väl gärna betvivlas. Men en munter fyr var han, med solsken i ögonen. Han hade vänliga ord för en och var, för rik och fattig, för gammal och ung. Han blev snart god vän med sitt hyresfolk, ack, mer än vän.

Då han om kvällarna kom hem från arbetet, höll han fru Moreus' garnhärva och arbetade vid de unga flickornas sida i roskvarteret. Då deklamerade han »Axel» och sjöng »Fritjof». Då tog han upp mamsell Maries trådnystan, hur ofta hon än tappade det, och satte till och med hennes pendyl i gång.

Han slutade ingen bal, innan han hade dansat med alla, från den äldsta frun till den yngsta tösen, och om en motgång drabbade honom, satte han sig vid sidan av den första kvinna han råkade och gjorde henne till sin förtrogna. Jo, det var en man, sådan som kvinnorna skapa i sina drömmar! Det skall inte sägas om honom, att han med någon talade om kärlek. Men då han hade bott några veckor i fru Moreus' lilla gavelrum, voro alla flickorna kära i honom, och den stackars mamsell Marie visste, också hon, att hon hade bett sina böner förgäves.

Det var en sorgens tid och en glädjens tid. Tårar föllo på täckbågen och utplånade kritstrecken.

Om kvällarna satt ofta en blek drömmerska i syrenbersån, och uppe i mamsell Maries lilla kammare knäpptes den nysträngade gitarren till bleka kärleksvisor, som hon hade lärt av sin mor.

Den unga orgelbyggaren gick där dock lika sorglös och glad och strödde ut leenden och tjänster bland dessa trånande kvinnor, som tvistade om honom, då han var borta vid arbetet. Och äntligen kom den dag, då han måste resa.

Skjutsen stod för dörren. Kappsäcken var fastbunden bakpå kärran, och den unga mannen tog farväl. Han kysste fru Moreus på hand och tog de gråtande flickorna i famn och kysste dem på kinden. Han grät själv över att nödgas resa, ty han hade haft en solig sommar i den lilla grå stugan. Till sist såg han sig om efter mamsell Marie.

Då kom hon utför den gamla vindstrappan i sin bästa ståt. Gitarren hängde om hennes hals i ett brett, grönt sidenband, och i handen höll hon en bukett månadsrosor, ty i år hade hennes mors rosenträd blommat. Hon stannade framför den unga mannen, knäppte på gitarren och sjöng:

»Du reser ifrån oss. Välkommen igen!
Hör vänskapens stämma, som talar!
Var lycklig, och glöm ej en älskande vän
i Värmelands skogar och dalar!»

Därpå satte hon blommorna i hans knapphål och kysste honom mittpå munnen. Ja, och så försvann hon uppför vindstrappan igen, den gamla uppenbarelsen.

Kärleken hade hämnat sig på henne och gjort henne till ett spektakel för var man. Men hon klagade aldrig mer på honom. Hon lade aldrig mer bort gitarren och glömde aldrig mer att ansa om sin mors rosenträd.

Hon hade lärt sig älska kärleken med all hans plåga, hans tårar, hans längtan.

»Bättre sorgsen med honom än glad utan honom,» sade hon.

*

Tiden gick. Majorskan på Ekeby blev bortdriven, kavaljererna kommo till makten, och det hände sig, såsom nyss är omtalat, att Gösta Berling en söndagskväll läste upp ett poem för grevinnan på Borg och sedan av henne blev förbjuden att visa sig i hennes hus.

Det sägs, att då Gösta slöt förstudörren efter sig, såg han några slädar köra upp till Borg. Han kastade en blick på den lilla damen, som satt i främsta släden. Dyster, som stunden var för honom, blev den än dystrare vid den synen. Han skyndade bort för att inte bli igenkänd, men aningar om ofärd fyllde hans sinne. Hade samtalet därinne frambesvurit denna kvinna? Städse föder en olycka en annan.

Men betjänter skyndade ut, fotsackar knäpptes upp, fällar kastades undan. Vem hade kommit? Vem var den lilla damen, som reste sig i släden? Det var verkligen hon själv, Märta Dohna, den ryktbara grevinnan!

Hon var den lustigaste och dåraktigaste av kvinnor. Världens glädje hade lyft upp henne på sin tron och gjort henne till sin drottning. Lekar och löjen voro hennes undersåtar. Spel och dans och äventyr hade kommit på hennes del, då livets lotter skiftades.

Hon var nu inte långt från sitt femtionde år, men hon var en av de visa, som inte räkna årens antal. »Den, som inte kan lyfta foten till dans eller munnen till löje,» sade hon, »han är gammal. Han känner årens gräsliga börda, inte jag.»

Glädjen hade ingen orubbad tron i hennes ungdoms dagar, men ombytet och osäkerheten ökade blott behaget i hans lustiga tillvaro. Majestätet med fjärilsvingarna höll den ena dagen kaffebjudning i hovdamernas våning på Stockholms slott och dansade den nästa i frack och knölpåk i själva Paris. Han besökte Napoleons fältläger, han for på Nelsons flotta på det blå Medelhavet, han bevistade en kongress i Wien, han vågade sig till Bryssel på bal natten före ett ryktbart slag.

Och varhelst glädjen fanns, där fanns Märta Dohna, hans utvalda drottning. Dansande, spelande, skämtande, jagade grevinnan Märta världen runt. Vad hade hon inte sett, vad hade hon inte upplevat? Dansat omkull troner, spelat écarté om furstendömen, skämtat fram förödande krig! Munterhet och galenskap hade hennes liv varit och skulle alltjämt så förbliva. Inte var hennes kropp för gammal för dansen, inte hennes hjärta för kär-

leken. När tröttnade hon på maskerader och komedier, på muntra historier och vemodiga visor?

Då glädjen stundom var hemlös i den till slagfält förvandlade världen, brukade hon för längre eller kortare tid draga upp till den gamla grevegården vid Lövens långa sjö. Likaledes hade hon dragit ditupp, då furstarna och deras hov hade blivit henne för dystra i den heliga alliansens tid. Det var under ett sådant besök hon hade funnit för gott att göra Gösta Berling till sin sons informator. Hon brukade trivas väl däruppe. Aldrig hade glädjen ett härligare rike. Där funnos sång och spel, äventyrsälskande män och sköna, glada kvinnor. Där fattades henne inte gästabud och baler, inte båtfärder över månbelysta sjöar, inte slädfärder genom dunkla skogar, inte heller hjärtskakande händelser och kärlekens sorg och smärta.

Men sedan hennes dotter dog, hade hon upphört att besöka Borg. Hon hade inte sett det på fem år. Nu kom hon för att se hur hennes svärdotter uthärdade livet uppe bland granskog, björnar och drivor. Hon höll det för en plikt att fara och se efter om inte den dumma Henrik hade pinat ihjäl henne med sin tråkighet. Nu skulle hon vara hemfridens blida ängel. Solskenet och lyckan lågo nedpackade i hennes fyrtio läderkappsäckar, lustighet hette hennes kammartärna, skämt hennes kusk, lek hennes sällskapsdam.

Och då hon sprang uppför trappan, möttes hon av öppna armar. Hennes gamla rum i nedre våningen väntade henne. Hennes betjänt, hennes

sällskapsdam och kammarjungfru, hennes fyrtio läderkappsäckar, hennes trettio hattaskar, hennes necessärer och schalar och pälsar, allt kom så småningom in i huset. Det var bråk och larm överallt. Det slogs i dörrarna och sprangs i trapporna. Det märktes nog, att grevinnan Märta var kommen.

*

Det var en vårafton, en riktigt vacker afton, fastän man ännu inte hade hunnit längre än till april och isen inte hade brutit upp. Mamsell Marie hade öppnat sitt fönster. Hon satt uppe i sitt rum, knäppte på gitarren och sjöng.

Hon var så upptagen av gitarren och minnena, att hon inte märkte hur en vagn kom körande vägen fram och stannade vid stugan. I vagnen satt grevinnan Märta, och hon hade sin glädje av att se på mamsell Marie, som satt i fönstret med gitarren om halsen och, med ögonen vända mot himmelen, sjöng gamla, nötta kärleksväden.

Till sist steg grevinnan ur vagnen och gick in i stugan, där de snälla flickorna sutto kring täckbågen. Hon var aldrig högdragen: revolutionens vind hade susat fram över henne och blåst in frisk luft i hennes lungor.

Hon rådde inte för, att hon var grevinna, brukade hon säga; men hon ville i alla fall leva det liv, som behagade henne. Hon hade lika roligt på bondbröllop som på hovbaler. Hon spelade komedier för sina pigor, då ingen annan åskådare

var till hands, och hon medförde fröjd till alla sällskap, där hon visade sig med sitt lilla vackra ansikte och sitt svallande levnadsmod.

Hon beställde täcken av fru Moreus och berömde flickorna. Hon såg sig om i roskvarteret och berättade om sina äventyr på resan. Hon hade alltid äventyr, hon. Och till sist vågade hon sig uppför vindstrappan, som var fruktansvärt brant och smal, och uppsökte mamsell Marie på hennes gavelrum.

Där lät hon de svarta ögonen blixtra ned över den ensamma lilla människan, och den melodiska rösten smeka hennes öra.

Hon köpte gardiner av henne. Hon kunde inte leva däruppe på Borg utan att ha gardiner i fjällstickning för alla sina fönster, och på alla bord skulle hon ha någon av mamsell Maries dukar.

Hon lånade sedan hennes gitarr och sjöng för henne om glädje och kärlek. Och hon berättade historier för henne, så att mamsell Marie fann sig förflyttad mitt ut i den lustiga, brusande världen. Och grevinnans skratt var en sådan musik, att de frusna fåglarna i roskvarteret började sjunga, när de hörde det, och hennes ansikte, som knappast var vackert mer, ty hyn var härjad av smink och det låg drag av rå sinnlighet kring munnen, syntes mamsell Marie så vackert, att hon undrade hur den lilla spegeln kunde låta det försvinna, då den en gång hade uppfångat det på sin blanka yta.

Då hon gick, kysste hon mamsell Marie och bad henne komma upp till Borg.

Mamsell Maries hjärta stod tomt som de små svalornas bo vid jultiden. Hon var fri, men hon suckade efter bojor som en på ålderns dagar frigiven slav.

Nu började åter en glädjens tid och en sorgens tid för mamsell Marie, men inte lång, bara korta åtta dagar.

Grevinnan hämtade henne oupphörligen upp till Borg. Hon spelade komedi för henne och berättade om sina friare, och Mamsell Marie skrattade så, som hon aldrig hade skrattat förr. De blevo de bästa vänner. Grevinnan visste snart allt om den unga orgelbyggaren och om avskedet. Och i skymningen lät hon mamsell Marie sätta sig på fönsterpallen i det lilla blå kabinettet. Då hängde hon gitarrbandet om halsen på henne och fick henne att sjunga kärlekssånger. Sedan satt grevinnan och såg hur den gamla flickans torra, magra figur och lilla, fula huvud avtecknade sig mot den röda aftondagern, och hon sade, att den stackars mamsellen liknade en smäktande borgfröken. Men i varje sång talades det om ömma herdar och grymma herdinnor, och mamsell Maries stämma var den allra tunnaste stämma, och man kan väl förstå, att grevinnan skulle ha sin glädje av en sådan komedi.

Så blev det bjudning på Borg, som naturligt var, då grevens mor var hemkommen. Och det gick muntert till som vanligt. Sällskapet var dock inte stort. Det var endast socknebor inbjudna.

Matsalen låg på nedre botten, och efter supén

hände det, att gästerna inte drogo uppför trapporna igen, utan slogo sig ned i grevinnan Märtas rum, som lågo därinnanför. Så fick grevinnan fatt i mamsell Maries gitarr och började sjunga för sällskapet. Hon var en lustig dam, grevinnan Märta, och hon kunde härma alla människor. Nu fick hon den idén att härma mamsell Marie. Hon vände ögonen mot himlen och sjöng med en tunn, skrikig barnröst.

»Ånej, ånej, grevinna!» bad mamsell Marie.

Men grevinnan hade roligt, hon, och de flesta kunde inte låta bli att skratta, fast de nog tyckte, att det var synd om mamsell Marie.

Grevinnan tog en handfull torra rosenblad ur en potpurri-kruka, gick under tragiska åtbörder fram till mamsell Marie och sjöng med djup rörelse:

»Du reser ifrån oss. Välkommen igen!
Hör vänskapens stämma, som talar!
Var lycklig och glöm ej en älskande vän
i Värmelands skogar och dalar!»

Sedan strödde hon rosenbladen över hennes huvud. Människorna skrattade, men mamsell Marie blev vild av vrede. Hon såg ut, som om hon hade kunnat riva ögonen ur grevinnan.

»Du är en dålig kvinna, Märta Dohna,» sade hon. »Ingen hederlig kvinna borde umgås med dig.»

Grevinnan Märta blev ond, hon med.

»Ut med sig, mamsell!» sade hon. »Jag har haft nog av hennes galenskaper.»

»Ja, jag skall gå,» sade mamsell Marie, »men

först skall jag ha betalt för mina dukar och gardiner, som du har satt upp här.»

»De gamla trasorna!» utropade grevinnan. »Vill hon ha betalt för de gamla trasorna! Ta dem med sig! Jag vill aldrig se dem mer! Ta dem genast med sig!»

Därpå kastade grevinnan åt henne dukarna och slet ned gardinerna, ty nu var hon i fullt raseri.

Nästa dag bad den unga grevinnan sin svärmor, att hon skulle försona sig med mamsell Marie, men grevinnan ville inte. Hon var trött på henne.

Grevinnan Elisabet for då åstad och köpte av mamsell Marie hela lagret av gardiner och satte upp dem i hela övre våningen. Därav kände sig mamsell Marie åter upprättad.

Grevinnan Märta skämtade mycket med sin svärdotter över hennes kärlek till fjällstickning. Hon kunde också gömma sin vrede, bevara den frisk och ny i åratal. Hon var en rikt begåvad varelse.

BOUND BY
HMM

